

NÛDEM

No 9 1994

Kovara Hunerî, Edebî û Çandî

XELATA NÛDEM YA ÇÎROKAN

Çîrokên ku beşdarî xelata NÛDEM'ê bibin, divê berê li tu cihan nehatibin weşandin, bi kurmanciya alfaba latînî bin, bi celebekî ku xweş bêne xwendin (daktilo, computur, an jî bi destnivîseke zelal) hatibin nivîsandin.

Ji bo beşdarên li derveyî welêt û yên li Ewrûpayê şeş kopyayên çîrokê, ji bo yên li welêt jî, ger îmkân tune be, kopyayeke çîrokê têr dike. Her beşdar ger mumkun be resimekî xwe û bi kurtî jiyana xwe, di zerfeke piçûk de, di hundurê zerfa xwe ya mezin de bişîne.

Xelata yekemîn **4 000 000** Lîrayên Tirkiyeyê.

Xelata duwemîn **2 000 000** L.T.

Xelata sêyemîn jî salek abonetiya NÛDEM'ê û şeş pirtûkên Weşanên NÛDEM e.

Çîrokên ku xelatê bigirin, ew ê an di eynî hejmara NÛDEM'ê de, an jî di hejmarên cihê cihê de bêne weşandin. Yên ku xelatê negirin, lê hêjayî çapê bin, wê bi hîlbijartina jûriyê û bi hersê xelatgiran re mîna pirtûkekê bêne çapkirin.

Xelata NÛDEM ya çîrokan ji salê carekê, di demsala payizê de tê belavkirin.

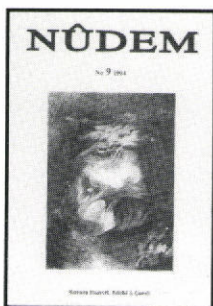
Ji bo demsala 1994'an, divê çîrok derengtirîn heta dawiya fîrmeha 1994'an bigihîjine me.

Ji bo agahdariyê hûn dikarin ji NÛDEM'ê re binivîsînin.

Navnîşan:

Termov. 52

175 77 Järfälla/SWEDEN Tel û Fax: 8-583 564 68

Xwedî û Bêrpirsiyarê Çiştî:
Chief Editor
Firat CEWERÎ

Hejmar: 9
Bihar: 1994

Şertên abonetiye (salek)
Swêd: 190 Skr.
Welatên din 39 \$
Postgiro: 636 36 25-2
ISSN: 1103-1964

Wêneya bergê: Ali Kareem Amin
Pergala rûpelan: Nûdem

Hevkarên Nûdemê (Swêd):
Mehmed Uzun, Rohat, Zeynelabidîn Zinar, Xelîl Duhokî, Mehîfûz Mayî, Dilawer Mêqerî. (Almaniya):
Husên Düzen. (Norvec):
Sebrî Botanî. (Austurya):
Havîz Qazî.(Australia):
Şahînê B. Soreklî.(Holanda):
Bedîrxan Epözdemir. (Tirkiye):
Cemşîd Bender.

Navnîşan

Termo. 52

175 77

Järfälla/ SWEDEN

Tel û Fax:

08-583 564 68

NAVEROK

CUMHÛRIYETA KURDÎ YA MEHABADÊ / F.CEWERÎ,3
DEWLETA CUMHÛRÎ YA KURDISTAN /

Hesenê Qazî, 7

CUMHÛRIYETA KURDISTANÊ/ Kerîm HUSAMÎ, 9

CUMHÛRIYETA KURDISTANÊ / M.Mola Ezat, 11

JI BO YILMAZ GÜNEY / Rojen BARNAS, 13

KELA DIMDIMÊ / Havîz QAZÎ, 15

DU HELBEST JI / Xelîl BATTÎ, 27

DU HELBEST JI / ŞÎRÎN BOZARSLAN, 28

KEÇA KURD ZENGÊ / Cemşîd BENDER, 29

SÊ HELBEST JI / Orhan VELÎ, 34

RESAMÊN KURD / Xelîl DUHOKÎ, 36

HILKIŞÎNA BAJAREKÎ / Dilawer MÊQERÎ, 39

XALID AXAYÊ ZÊBARÎ / Zeynelabidîn ZINAR, 40

ÇIRÛSKIN / Dêrsim-MEMO, 45

KEÇIKA PIÇÛK / M. Alî K., 48

DU ŞEHÎD, DU JIYAN / Nûrî ALDÛR, 51

EVÎNDARA JI HELEPÇEYÊ HATÎ / Suzan SAMANCI,53

JI BO YEZDAN / Medenî FERHO, 57

JANA GEL / Sebrî BOTANÎ, 62

EM XERÎB IN / C. Alî BEDIR-XAN, 67

HELBESTÊN AMERÎKA LATÎNÎ / B. EPÖZDEMÎR, 68

MUHACIRTÎ Û REWŞA KEÇAN / Ş. B. SOREKLÎ, 70

DÎWAR / SARTRE, 77

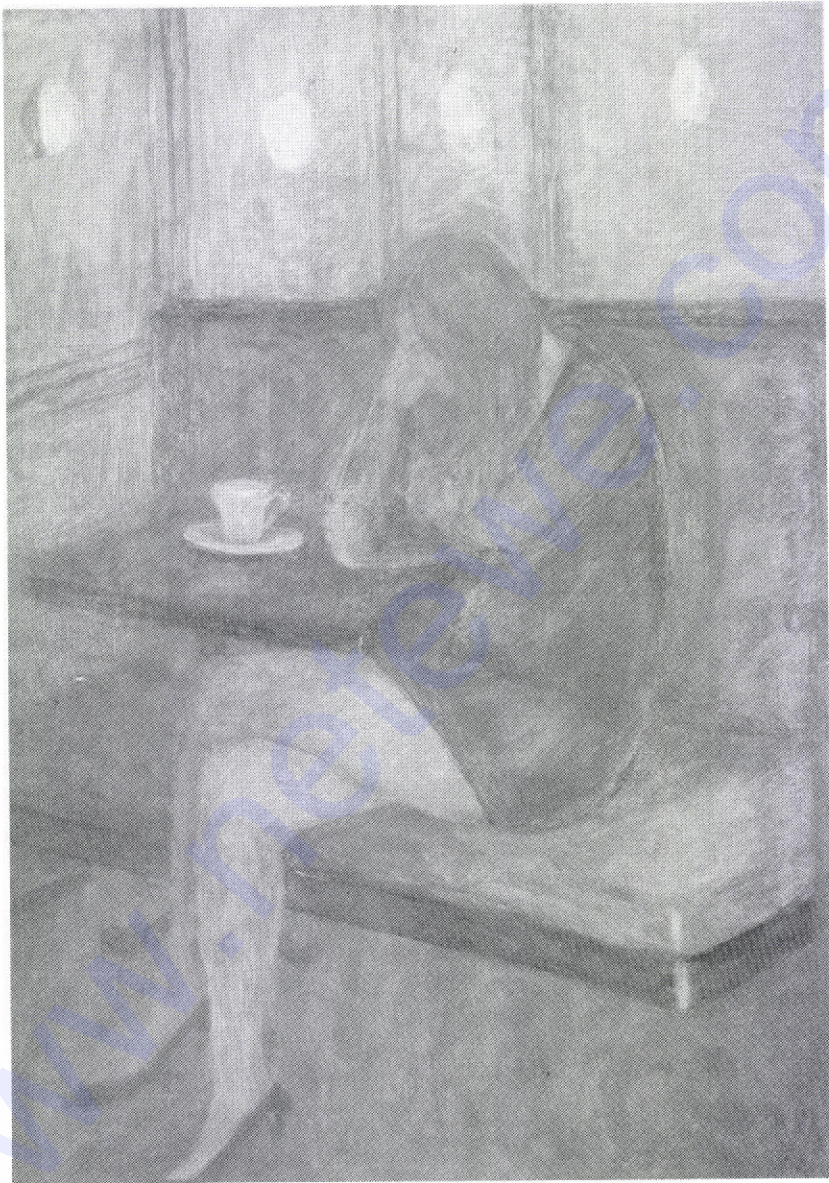
EVÎN / MAYAKOVSKÎ, 92

SÊ HELBEST JI / J. ESPAR, 94

LI SER SÊ PIRTÛKÊN BEŞÎKÇÎ / Gabar ÇIYAN, 98

KOVARÊN KURDÎ / Lokman POLAT, 100

AGORA / Mustafa AYDOGAN, 106

Tabloyeke resamê Kurd Remzî

48 SALIYA CUMHÛRIYETA KURDÎ YA MEHABADÊ

Firat CEWERÎ

Cihekî bajarê Mehabadê yê taybetî di dilê me de heye. Ew di nava kurdên her çar perçeyên welêt de tê naskirin û hezkirin û ji bo ku ew di nava nivşê nûhatî û nûgihîştî de neyê jibîrkin, navê wê li zarokan tê kirin.

Berî ku ewrekî reş yê şînê bi ser vî bajarî de bigire, di 22'ê çileyê paşîn 1948'an de, Xwedê li vî bajarî tê rehmê, ji pişt çiyar rojê bêhawe xweş bilind dibe, bi germî û tîrêjên xwe zivistana sar û dijwar bi dûr dixê, di şûna wê de bihareke geş tîne. Gava xelkê Mehabadê, ji bo xwe-amadekirina pîrozkirina wê roja dîrokî sibehê zû radibin ser xwe û çav li wê roja xweş dikevin, dilê wan geş dibe, kêf û

şahiya wan difûre û ji bo wê roja xweş ya pîroz ji Xwedayê xwe duan dikin. Her ku roj bilind dibe Mehabadî dikevin tevgerê, keçên Mehabadiyan, yên ku bi spehîbûna xwe navdar in, cil û bergên bi reng, bi ser bejnên xwe yên zirav û bilind de berdidin, çavên xwe kil dikin, mîna ku ew ê herin dîlanekê û li wê dîlanê pêrgî hezkiriyên di xeyalên xwe de werin, xwe li ba dikin û bi geşî dadikevin meydana Çarçirayê. Pîr û jin jî cil û bergên xwe yên kevin davêjin, derd û kul û êş û elemên malbat û eşîrê ji bîr dikin, xwe mîna bûkên nûzewicî dixemilînin û bi zar û zêçên xwe ve, di kuçeyên Mehabadê yên zivironêki de tevî pêla keçên

Serokcumhûr Qazî Mehemed

ciwan dibin û xwe berdidin Meydana Çarçirayê. Xort û peyayên Mehabadî yên bejinbilind, şal û şapikên xwe bi ser bejnên xwe de berdidin; piştên kesk, sor û zer li piştên xwe girêdidin, bi coş û heyecan xwe di kuçe û kolanan re berdidin Meydana Çarçirayê. Wê rojê, li Mehabadê tu kes di hunduran de namînin. Meydana Çarçirayê dibe mîna deryayeke bi reng, tevgera mirovan mîna pêlên deryayê dibin. Wê roja xweş, ya ku biharê ji zivistanê dizîbû, bajarê Mehabadê dike mîna seyrangehekê. Li wê meydana ku gelê

kurd hem xweşî hem jî dilêşiyê jiyaye, mirov ax biavêta li erdê nediket. Ew qerebalixa geş, bi kincên bi reng, bi rûyên bi ken û bi heyecan li benda peyayekî bûn. Peyayek dê bihata, ji wan re bipeyiviya, mizgîna azadiya wan bigihanda wan. Wî ê ji wan re behsa girîngiya wê roja pîroz bikira. Û ew peyayê ku ew li bende bûn, di nava çend peyayên din de, bi bejna xwe ya bilind û bi cubeyê xwe yê fireh bi jor dikeve, diçe ber maseyeke dirêj û li pişt masê li ser lîngan radiweste. Ew peya Qazî Mehemed bû. Qazî Mehemed demekê bi dilekî geş çavên xwe li ser wê qerebalixa mirovan digerîne, hîsên wî yên neteweyî bilind dibin, kêf û heyecana wî difûre û bi dengêkî nizim û giran dest bi peyva xwe dike: " *Gelê kurd, gelekî serbixwe ye, divê li ser axa xwe, bi azadî bijî, qedera xwe bi xwe tayin bike, loma îro ez di huzûra we de Cumhûriyeta Kurdî ya Mehabadê îlan dikim*".

Pêla mirovan diheje, keç û jin dilîlînin, mêr tîngan ber bi hewa ve berdidin, coşî û geşiyek dikeve nava wan mirovan; bang dikin, diqîrin, destmalên bi reng li ba dikin...

Di îlankirina Cumhûriyeta Kurdî ya Mehabadê de piraniya axa û serokeşîrên kurdan, mîna; *Mahabad, Mameş, Mingûr, Kevork, Zerza, Herkî, Beyzade, Barzan* û hwd...

Qazî Mehemed zêde napeyive. Ew di wê kurtepeyva xwe de ji bilî îlankirina Cumhûriyetê, ji wan re behsa yekîti,

hevkarî û miletbûna kurdan dike. Hêviya wan ya çilmisî geş dike. Paşê dadikeve jêr, cubeyê xwe yê fireh ji xwe dike, bi tena uniformayekî Sovyetî û şaşika xwe ya spî dimîne.

Lê xelkê Mehabadê wê roja han mîna karnevalekê pîroz dikin, dehol û zurnevanên bajêr lêdixin, Mehabadî bi destên hev digirin û bi awayekî jixweçûyîn dîlanan digirin.

Hema piştî îlankirina Cûmhûriyetê, di bin serokatîya Qazî Mehemed de serokeşîr û pêşevanên kurd li hev dicivin û hukûmetekê ava dikin. Qazî Mehemed dibe serokcumhûrê vê hukûmetê û wezîrtî û serokwezîrtî jî di navbera pêşevanên kurd yê din de tê parvekirin.

Cumhûriyeta Mehabadê di dîroka Kurdistanê ya nêzîk de yek ji bûyerên herî girîng e. Civateke feodalî, ku hê nenasê kapîtalîzm û îndustriyê bû, ji jiyana întelektuelî dûr bû, hêdî hêdî ber bi bajarvaniyê ve gavan davêje, Cumhûriyeteke nûdem ava dike, ji bo liserlinganmayîna Cumhûriyetê ordiyek tê avakirin, lê belê li gorî ordiyên welatên dorhêlê ordiyeke qels û bi sîlehin sivik...Serok û birêvebirên Cumhûriyetê bi enerjî û baweriyeke xurt ji bo Cumhûriyeta xwe dixebitûn, dixwazin ji civaka eşîrtî bi dûr bikevin, elemanên xwe hînî ajotina otomobîlan, hînî şer û xweparastinên modern dikin; ji bo pêşdexistina civaka xwe, ji bo xwendina dibistanên bilind xortên kurd dişînin Sovyetê. Herweha bi

çapxaneyaya ku Sovyetî dide wan, pê rojnâmeya xwe ya rojane *Kurdistan*, kovarên mîna *Hawar*, *Agir*, *Hilale* û hwd. derdixin, dibistanên kurdî vedikin û pirtûkên dersan yê bi kurdî çap dikin. Bi weşandina kovar û rojnameyên bi kurdî bal û meyleke baş ji ziman û edebiyata kurdî re çêdibe, cih bi cih navên hin şair û nivîskaran tê bihîstin. Yek ji şairên wê demê Hejar e. Hingî mamosta Hejar ji bo marşa Cumhûriyetê bi zaravayê soranî helbestekê dinivîsîne û ew helbest bi alet û awazên nûjen tê gotin. Çarîna dawî ji helbestê wilo ye:

Neftim awê zîyan e

Le Serd û Kermanshane

Baba Gurgur dizane

Le Mûsil da hemane

Cumhûriyeta Kurdî ya Mehabadê ji bo hemû kurdan dibe hêviyek, loma Barzanî digel hêzeke xurt ya çekdar berê xwe dide Mehabadê, li wir û der û dora wir bi cih dibe, dixwaze ji avakirina Cuhûriyetê re bibe piştgir û alîkar.

Digel ku temenê Cumhûriyeta kurdî ya Mehabadê gelekî kurt bû jî, dîsan em dibînin ku kurdên me yê ku qet tradisyonê wan ya dewletbûn an dîplomasiyê tune bû, dîsan zû adapte dibin, di wê kurtedemê de gelek danûstandinên dîplomafîk datûnin. Lê mixabin, danûstandinên wan yê dîplomafîk jî tenê di hundurê sînorên Îranê de dimînin. Ji xwe ger danûstandinê wan bi cîhana derve re hebûya û cîhana

derve, an jî yekîtiya neteweyan Cumhûriyeta wan bipejirandina, ew dê ji bo hilweşandina Cumhûriyetê nebûna alîkar.

Kurdên Îranê saleke bi hêvî buhurandin û ji bo ku ew jî êdfî sermiyanê xwe bûn, wan xwe gelekî serbilind û bi rûmet hîs dikirin. Lê belê hêdfî hêdfî hêviya wan diqurmiçî, kêf û şahiya wan di qirika wan de dima, her ku diçû cih li wan teng dibû. Li gorî peymanê Îngilîz û Sovyetiyên û li gorî biryara yekîtiya neteweyan, diviyabû Sovyet di demeke kurt de ji Îranê derketa. Ji Îranê derketina Sovyetê dibe dawîhatina Cumhûriyeta kurdî ya Mehabadê. Piştî bipaşdevekeşandina Sovyetê ya ji Îranê bi demeke kurt, Cumhûriyeta Azerbeycanê hildiweşe û paşê jî Faris berê xwe didine Kurdistanê.

Qazî Mehemed, birayê wî Sadrî Qazî û pismamê wî Seyfî Qazî, 31'ê adara 1946'an, saet sisê sibehê ji mal têne derxistin û berê wan didine Meydana Çarçirayê. Bajar kerr e, xelkê bajêr di xew de ne, Qazî Mehemed, bira û pismamê xwe li Meydana Çarçirayê, di bédengî û kerrîtiya şevê de, bi sêpiyên cihê cihê ve têne daliqandin. Laşên wan yên pak, ji hemû xerabî û kirêtiyan dûr, di hênkahiya sibeha adarê de li ba dibin. Çîroka Cumhûriyeta kurdî ya Mehabadê bi trajedî dawî tê.

Vêca em ji xwe dipirsin; gelo îmkanên jiyandina Cumhûriyeta kurdî ya Mehabadê hebû an na? Cumhûriyet ji bo çi ava

bû û ji bo çi wilo dawî hat? Ger Cumhûriyet temendirêj bûya, dê tesîra wê li ser perçeyên Kurdistanê yên din çi bûya? Bi kurtî Cumhûriyeta Kurdî ya Mehabadê digel hêlên xwe yên erîni û neyîni hêjayî lêkolînên dirêj e. Ez hêvîdar im wê lêkolînerên kurd dest bavêjin pênûsên xwe û li ser vê bûyera mezin ya di dîroka me de, serê xwe biêşînin, dîroka xwe bi xwe binivîsînin.

Bi hinceta bîranîna 48 saliya Cumhûriyeta Kurdî ya Mehabadê, me ev herdu pirsên jêr ji ronakbûrên kurd Mîrza Hesenê Qazî, Kerîm Husamû Mahmod Mala Ezat kirin. Bi hêviya ku wê bersivên wan resimekî Cumhûriyetê yê rastîn raxe ber çavan...

1 - Tu dikarî bi kurtî behsa avakirin û sedemên hilweşandina Cumhûriyeta Kurdî ya Mehabadê bikî?

2 - Di dema Cumhûriyeta Kurdî ya Mehabadê de tevgera kulturî û edebî çawan bû?

Çavkaniya vê kurtegotarê pirtûka William Aegleton ya bi navê Cumhûriyeta Kurdî ya Mehabadê ye. Aegleton ev berhema xwe di sala 1962'an de nivîsandîye. Di sala 1972'an de pirtûk ji aliyê Cercîs Fethullah ve werdigerê erebî û di 75'an de jî Mehmed Emîn Bozarslan wê werdigerîne tirkî.

DEWLETA CUMHÛRÎ YA KURDISTAN

Hesênê QAZÎ

1 - Berî ku ez bersivên pirsyarên we bidim, ez dixwazim spasî we bikim, ku hûn bi munasebeta 48 saliya vê bûyera mezin ya di dîroka me de, di kovara xwe de bîranîna wê dîkin.

Yekem tiştê ez bibêjim ev e, ku navlêkirina "Dewleta Cumhûrî ya Kurdistan" bi "Cumhûriyeta Mehabad" ne rast e, çunkû avabûn û tesîra vê Cumhûriyetê tenê li bajarê Mehabadê û dor û berê wê nebûye, belkû beşeke berbiçav li rohelata Kurdistanê, di jêr nifûsa vê Cumhûriyetê de bûye.

Rast e, Cumhûriyet di 22'ê çileyê paşin 1946'an de hat îlankirin, lê di rastî de, piştî hilweşandina hukmê Reza Şah Pehlewî, di tebaxa 1942'an de û belavkirina artêşa Şahenşahî li pîrr cihên rohelata Kurdistanê û demokratîzebûna prosesa siyasî, gelê me bi lez karîn girte destê xwe û ji birêvebirina kar û barên xwe bi destên xwe difikirî û lê xwedî derket.

Ew xebatên ku bi awayekî nihênî û veşartî ji aliyê "Komela J-K" dest pêkiribû, bi rîya geşkirina bîr û hestên netewî, bi weşandina kovara "Niştîman" û her wisa rêkxistina tiyatroya "Dayika Niştîman" êdî hêdî hêdî gerek berfirehtir bibûya, loma bangewaza wîstên milî gereke konkretir bibûya, ew proses bi avakirina "Hizbî Demokratî Kurdistan" bêtir aliyê gelemperî da xwe. Pêşevan Qazî Mihemed ku bi salan berê xwe dabû doza kurdan, bi taybetî bi pêkanîna tebayî û aşî di komelegeha eşîretiyên kurd de, dewrek berbiçav di bilezkirina damezrandina karîna kurdî de leyist.

Piştî şerê cihanê yê duhemîn, qezencên siyasî û aboriya Sovyetê îcab dikir ku piştgiriya hêzên demokrat li Îranê û rojhelata Kurdistanê bike, lê wexta ku hukûmeta merkeziya Îranê karbidestên Sovyetê xapand, îcar wan qezencên xwe li aliyê din dîtin û ew ji piştî kurd û azeriyan vekşiyar.

Hizba Qazî Mihemed bawerî bi hêzên Sovyetê anî û bi heq derfet bi wext dît ku Cumhûriyeta kurdan damezrîne.

Ew karên wan însîkasek tebîî bû. Yanî lew furstê dîrokî îstîfade kirin û hakimiye-

ta kurdan îlan kirin.

Heke mirov berê xwe bide ser dokument û belgeyên zemanê (Serdema Cumhûrî) dibîne ku serokên me prosa damezrandina hakimiyetên kurdan bi awayekî tespîtkirî nedîtine, wana zanîne ku ew tişt, gerek faktorên cîhê cîhê bide ber çavan.

Em bi kurtî dikarin bibêjin ku piştî Sovyetî ji qewl û sozên xwe vekşayan, faktora eslî di hilweşandin û nemana Cumhûriyetê de bûne.

Qazî Mehemed û hevalên wî bi çiyayên xwe şerefa serbixweyiya biryara kurdan parastin, loma nereviyan. Ew ji nîşên kurdan yê nîro re jî derseke mezin e.

2 - Bê ku mirov bekwe dawên îhsasî, bi dilqaymî dikare bêje ku, ew tevgera kulturî ku berî îlankirina Cumhûriyetê û her wisa di mudeta 11 heyv temenê Cumhûriyetê de hat kirin, ta nuha jî ji kurdan re nimûneyeke geş û cihê serfiraziyê ye.

Min qala tiatroya " *Dayika Niştiman*" kir. Her di wê wextê de li çend şûnan hatibû nîşandan. Di komelegeha *Babmezînî* (Patriarchal) ya kurdî de, Cumhûriyetê mafên jinên kurd bi damezrandina " *Hizbî Yayan*" - Partiya Jinanpêş xist, ji aliyê irsgirtinê, maf û parên wekhev da jin û mêran.

Ew karekî mezin yê kulturî bû. Di çaxê berî damezrandina Cumhûriyetê de, yanî di havîna 1943' de kovara " *Niştiman*" dihat weşandin, di çaxê Cumhûriyetê de li Mehabadê rojnama " *Kurdistan*" mîna

organa partiyê derdiket, kirêkarên çapxana Kurdistanê rojnama " *Girr û Galî Mîndalanî Kurd*" bi taybetî ji bo zarokan derdixistin. Partiyê kovara " *Kurdistan*" jî derdixist ku babetên wê bêtir edebî û tarîxî bûn, Komela *Lawên Demokrat* organa xwe bi navê " *Hawarî Niştiman*" diweşandin.

Li Bokanê ronakbîrê hêja Hesenê Qizilcî kovara " *Helale*" wek organa liqa hizbê derdixist. Di rojnama *Kurdistanê*, di dema Cumhûriyetê de behsa derxistina kovarek bi navê " *Zanist*" ji aliyê wezaretê Ferheng tê kirin, ku ez nizanim derketiye an na.

Yek ji karên herî efektîv yê Cumhûriyetê, di aliyê kulturî de, vekirina xwendegêhên kurdî bûye.

Pêşevanan zarokên xwe şandine mektebê bo ku xelkên din jî berê xwe bidine girîngiya xwendewariyê di nav kur û keçên kurd de.

Di serdema Cumhûriyetê de du şair û edîbên mezin ên kurd Hêmin û Hejar dest bi geşbûna xwe dikin û naznawên şairên mîlî distînin.

Nuxtek herî muhîm jî, di dema Cumhûriyetê de topkirin û lêxwedîderketina zarokên bê dê û bav bûye.

Kêmayetî cihû li Mehabadê medreseyên taybetî ji wan re hebû da ku bikaribin bi zimanê xwe yê zikmakî bixwînin.

Ew bûn bi kurtî tevgera kulturî û edebî di dema Cumhûriyeta Kurdistanê de.

CUMHÛRIYETA KURDISTANÊ

Kerîm HUSAMÎ

1 - Avakirina Cumhûriyeta Kurdistanê li Mehabadê di dîroka neteweya kurd de ewçend girîng e, ku bi kurtî behskirina wê dijwar e.

Avakirina Cumhûriyeta Kurdistanê berî her tiştî berhema xebat û têkoşîna gelê kurd bû, ku bi dirêjahiya dîrokê di bin destan de bû.

Di şerê cîhanê yê duwemîn de têkçûna hukûmeta Pehlewî û hatina rûs û îngilîzan bo Îranê, ji bo avakirina Cumhûriyeta Kurdistanê wek hokarekî tete hejmartin.

Piştî rûxanî hukûmeta Pehlewî, gelê kurd li rojhelaî Kurdistanê bi xurtî û zû ji bo xebata siyasî hate ser xwe û di 16'ê tebaxa 1943'an de rêxistina xwe ya bi navê *Komel J. K.* avakirin.

Komela J.K. zû di nava xelkê de belav bû, li hemû bajarên Kurdistanê liqê xwe damezirand. Kovara *Niştiman* wek organa komelê hate weşandin.

Komela J.K. ligel şoreşa Barzanî bi serok Mustefa Barzanî re peywendî çêkir.

Piştî seredana hinek serokeşîr û rewşenbîrên kurd bo Baku, di 16'ê çiriya pêşin 1945'an de Partiya Demokrat ya Kurdistanê bi serokatiya Qazî Mehemed hate avakirin û navê J.K nema. Partiya Demokrat, di programa xwe de daxwaza otonomî dikir.

Partiya Demokrat li Kurdistanê karîn girte dest û di 17'ê çileyê pêşin 1945'an de li şûna alaya Îranê, alaya Kurdistanê hate danîn.

Roja 22'ê çileyê paşin li Mehabadê bi beşdariya 20 hezar kesan Cumhûriyeta Kurdistanê hate avakirin û pêşevan Qazî Mehamed bû serokê Cumhûriyetê.

Piştî avakirina Cumhûriyetê, hukûmeta millî ya Kurdistanê ji 14 wezîran pêkdihat:

Serokwezîr: Hacî baba Şêx

Wezîrê bergri: Mohamed Husenxanî,
Sefî Qazî

Wezîrê Navxo: Mohamed Aminî Moînî

Wezîrê Aborî: Ahmadi Îlahî

Wezîrê Kar: Xalîfî Xosrevî

Wezîrê Ferheng: Menafî Kerîmî

Wezîrê Post û Telegraf: Kerimî Ehme-

dein

Wezîrê Tebliqat: Sidîk Haydarî

Wezîrê Ticaretê: Hacî Musteyai Dawidî

Wezîrê Keşawerzî: Mehmûdî Welîzade

Wezîrê Mişawir: Abidrehmanî
Elxanîzade

Wezîrê Rêga û Ban: Îsmailî Elxanîzade

Wezîrê Behdarî: Seyid Mohamed Eyu-
bîyan

Wezîrê Adliye: Mela Huseynî Mecdî

Cumhûriyeta Kurdistanê tenê 11 mehan
dewam kir. Di vê navê de ji bo
pêşdexistina Kurdistanê gelek gavên
mezin hatin avêtin, wek;

- Pêkanîna leşkeriya millî ya Kurdistanê
- Avakirina weşanxaneya kurdî
- Avakirina medreseya kurdî
- Danîna qanûnên pêşketî
- Girêdana peymanê ligel Azerbeycanê
- Beşdarkirina jinan di karê çandî de û

hwd...

Hilweşandina Cumhûriyeta Kurdistanê
berî her tişti gerek le paşkêti komelî avsay
kurdewarî bête bijartin. Bêî biryara rêberê
Cumhûriyeta Kurdistanê, xiyaneta hinde
axa û serokeşîrên kurd, xebata gelê Kur-
distanê firotin.

Çûyina leşkerên Sovyet ji Îranê, bizava
kurdan kiz kir û li hemberî leşkerên Îranê
teslîm bûn.

Avakirin û hilweşandina Cumhûriyeta
Kurdistanê azmûnî pir baexîyan ji bo gelê
kurd bi cî hişt.

2- Bizava rizgarîxwaziyê li rojhelatî
Kurdistanê li melbendî mukriyan, bo bu-
janewey ziman û kultura kurdî gaveke

giring avêtine.

Di dema hukûmeta Pehlewî de ziman û
kultura kurdî qedexe bû. Heta kesî
nikarîbû kincên kurdî li xwe bikira.

Piştî rîmanî hukûmeta Pehlewî, gelek
ji mela û xwendayên kurd, bi nivîsîn û be-
lavkirina şîrnivîsa kurdî zulm û zordariya
hukûmeta Pehlewîyan dianîn ziman.

Komeleya J. K. kovara *Niştîman* da
weşandin û wê di hişyarkirina xelkê û be-
lavkirina zimanê kurdî de roleke berbiçav
leyist.

Bo yekem car xortên kurdan şanoya
Dayika Niştîman anîne ser şano.

Piştî avakirina Cumhûriyeta Kurdis-
tanê, bujaneve û pere pê danî, ziman û
kultura kurdî cihêkî girîng ya siyaseta
hukûmeta millî ya Kurdistanê bû. Di wê
navbera kurt de, hukûmeta Kurdistanê di
aliyê kulturî de gavên mezin avêtin. Wek:

- Avakirina Weşanxaneya Kurdistan
- Derxistina Rojnameya *Kurdistan*,
kovara *Kurdistan*, *Hawarî Niştîman*,
Hawarî Kurd, *Kovara Helale*, *Girûgalî*
Mindalan.

- Avakirina Stasyona radio
- Avakirina Kitêbxaneya Millî
- Avakirina Sînemaya Kurdistanê

Bujanewey û perepêdanî ziman û kultura
kurdî beşekî girîng ji têkoşîna
Cumhûriyeta Kurdistanê bû.

CUMHÛRIYETA KURDISTANÊ

Mahmod MOLA EZAT

1 - Di dema şerê cihanê yê yekemîn, di krîza aborî, siyasî û civakî de û di dema destpêkirina şerê sar û bidestxistina çekên atomî de û her wisa reqabet û berberiya vekirî û veşartî ya zirhêzan, fersendek dîrokî ji kurdan re çêbû û Cumhûriyeta Kurdistanê, di beşekî Kurdistanê Rohelat de, di 22'ê çileyê paşin 1946'an de hate damezrandin û li Paytext -Mehabad- hat îlankirin. Ew bar û hal û mercên ku hebûn, rûdaw û fenomenên wilo çêkiran ku di tekemilkirina wê prosesê de pir rol

leyistin, wekî: Dagirkirina pir navçên Îranê ji aliyê hêzên Bîrîtanya û Yekîtiya Sovyet, - ku ew Kurdistan jî dida ber xwe- ew dagirkirin bû sebebê hilweşandina hemû dezgehên îdarî û ordiya Îranê li hinek bajar û bajarok û gundên wê beşa Kurdistanê û çêbûna serdemek azad, avabûna Komela J.K ku piştê Partiya Demokrat ya Kurdistanê cihê wê girt. Mêj de bû ku cemawerên (selemper) kurd xewna rojek azad û serbixwebûna Kurdistanê didîtin. Piraniya xelkê kurd amade bûn ku bi serokatiya pêşevan Qazî Mehemed xebatê bikin û xizmeta Cumhûriyetê bikin...

Çend faktor û ji hemiyar girîngtir û rasterastir Yekîtiya Sovyetê bû. Armanca wê ya sereke ew bû ku zext bixe ser rejîma Tehranê, da ku naçar bibe îmtiyaza neftê bidiyê.

Gava ew xwestekên Sovyet hatin cî û kompaniyek hevbeş li ser petrolê tewafluq hat kirin û peyman jê re hat îmzekirin (1946-04-04), Sovyet leşkerên sor ji Îranê derxist û ew çekên ku dabûn Azerbeycanê - lê Cumhûriyeta Kurdistanê ji wan hatibû bêparkirin- vekişandin. Ew bûyer yek sebebên bingehîn yê hilweşandina Cumhûriyetê bû. Helbet sebebên din jî hebûn, mîna: Pregezperistbûna rejîma Îranê, alîkariyên zirhêzên xorawa û dagîrkerên din ên Kurdistan bi wê re, nebûna mercên bi hêz ji bo parastina Cumhûriyetê û ew asteng û êrîşên ku tim û tim li ser rîya Cumhûriyetê bûn, mîna : ew peymanên ku di navbera dewletên Yekbûyî yên Emerîka û Bîrîtanya û Yekîtiya Sovyetê de hat morkirin, ku li gor wê diviyabû hemû hêz di mudeta şeş mehên piştî şer de ji Îranê derketana û her

wisa desteberbûna wan ji bo parastina yekîtiya ax û xelkê Îranê, bi taybetî li gor van peymanên li jêr:

- Peymana sêalî ku bi peymana "Hev-girtin" tê naskirin.

Di 29'ê çileyê paşin 1945'an de.

- Kongra Tehran di 27-29 çileyê pêşin 1945'an de.

- Peymana îmtiyaza neftê li hember Tehran û Moskovayê di 4'ê nîsana 1946'an.

- Ji vê jî seyrî ew bû ku rêberên kurd hêviyê mezin dabûne rageyandina peymana Atlantîk (Nêwerastî Ofî 41) ku di navbera Roosevelt û Churchill de hatibû îmzekirin, lê ya rastî her bi qezence rejîma Tehranê bû.

Sebebên din mirov dikare bêje nizimbûna sewiya şiyarî û aqilê dîplomasi li cem pîrr ji serkirdan, qelsbûna dahat û aboriya Cumhûriyetê, nebûna çekên giran û alavên pêwîst ên şer. Nizim û qelsbûna hestên netewayetî ta cihên wisa ku ji aliyê netewa kurd karekî mezin nehat kirin da ji rûxan û hilweşandinê bê parastin.

Kêmasî û nakokiyên hundurî, hilweşandina bi lez a Cumhûriyeta Azerbeycanê, mewqîfên hinek serokeşîr û karbidestan ta ew astî ku giyana teslîmbûnê belav bikin û tesîra li ser mewqîfa pêşevan û hevalên wî, ligel çend zahîreyên din bûne sebebên çêkirina trajediya rûxana Cumhûriyetê û şehîdkirina Qazî Mehemmed, Seyfî Qazî, Sedrî Qazî û bi dehan heval û têkoşerên din ên netewa kurd.

2 - Herçend jî ku Cumhûriyeta Kurdistanê di nav girêh û astengên mezin de dijiya û ji serî ve hatibû mecbûrkirin ku di haletekî leşkerî de be da ku bikaribe muda-

fea xwe bike û li ser asteng û boşayiya hundur û herêmî û nav dewletan jî, Cumhûriyet çirayeke bi pirsinga nav cihana tariya Kurdistan û hêviya mezin a netewa kurd bû. Pir aliyên jiyanê edebî, ziman, huner û kultura netewayetî di dema Cumhûriyetê de pêş diket. Dab û nerîtên pozîtîv ên kurdî dîsan diket jiyane. Bo cara yekem bîranîna cejna Newrozê li ser zemîneke azad bi govend, dîlan û civînan dihate pîrozkirin. Gelek rojname û kovarên mîna: *Rojname Kurdistan, Kovara Kurdistan, Helale, Gir û Galî Mindalanî Kurd, Hawarî Kurd* dihatin çapkirin. Şaîr û nivîskarên mîna *Hejar, Hêmin, Qanî, Heqîqî, Xalemîn* û hwd... di wan kovar û rojnameyan de berhemên xwe diweşandin.

Zimanê kurdî bûbû zimanê xwendinê. Xwendina bi zorê ji zarokan re û şer li dij nexwendewarî li cem salmezinan destpêkir. Damezrandina çapxane û stasyona radio, hebûna teatr, şanazîkirin bi cilûberg û dab û rewîştên netewayetî bi pêş diketin. Nivîsîn û berhevkirina jiyana û serpêhatiyên gewre û mezinên kurd, damezrandina kitêbxane û qîmetdayina bi jiyanê xwendewarî, çêkirina neşîda netewayetî, hildan û hurmet dan (rûmetgirtin) ji ala sê reng ya Cumhûriyetê ku bûbû sembol û alaya hemî Kurdistanê, çêkirina gard, muzîk û selama Cumhûriyetê, şanazî bi niştîman û netewe, bi ziman û edeb û kultura xwe şûnên fenomenên anormal bi darê zorê bi ser kurd de tehmîlkerî girtin û pir qanûn û rê û tîkûzên jiyanê civakî, ronakbîrî û siyasî hatin çêkirin.

NIHA NE WEXTÊ

MIRINÊ YE

- Ji Yılmaz Güney re -

Niha ne wextê mirinê ye,
Çavê milyonan li te.
Niha ne wextê şînkirinê ye,
Dengê milyonan bibe xwe
Rabe,
Bi kerem
Çavê xwe veke.

Niha ne wextê mirinê ye
Destê me li kar sar meke!
Bar meke ewrên di çavên me li taviyê
Keserê li dilê me siwar meke!

Niha ne wextê mirinê ye.
Niha wextê kar
Wextê dikik
Li ser qapsûnê barkirinê ye.
Û niha çaxê
Bi kefteleftê, xewnan
Li dijminan jar,
Mora li ser bextê me y'bi reş
Tarûmar kirinê ye.

Nexweş derman,
Dergistî dîlan,
Zarûk li ber dîwaran
Nan dipên,
Payina wan divê bighê menzîlê
Gihîştina menzîlê tu zanî

Karê pê bi pê
Û yê
Hin
bi hinê
ye.

Divê em bibişkêfîn hişkegirêka
Li ser qedera me ya reş a ji tewakulê
Divê em der bikin vê kulê
Vê birîna kêmgirtî û genî
Ya ezîtiyê.
Me destana emîti û pêkveiyê
Li dara xistibû
Lê ew niha
Li hêviya
li xwe
destbirinê ye.

Nabe ku nîvcû bimîne destana me,
Ji gulên curbecur baxçên dîtinê
Bêpar bimîne
Û fikr û raman
Stewr bimînin ji rengên dinê.

Niha ne wextê mirinê ye
Çavên milyonan li te
Ji te ronahî divên
Niha wextê
hêviya wan
geşkirinê ye.

Rojen BARNAS

Di hejmara Nûdemê ya 8'an de , di dawiya rêza pêşî ya helbesta Rojen BARNAS ya bi navê "Xewna Diya Şehîdekî" de, ji berdêla "ew şev" "ev şev" hatiye nivîsandin. Em rast dikin û ji Rojen BARNAS û xwendevanên xwe lêborînê dixwazin

KELA DIMDIMÊ

Haviz QAZÎ

Dema *Muzeffere Qaçari* Şehînsahê Îranê bû, zanayê Elmanî *Oskar Man* di navbera salên 1901-1903'an de, li Îranê gerrek li nava tîr û eşîrên Kurdan kiriye û qefteyek bend, beyt û çîrokên kurdî kom kirine. Piştê wî ew di 1905'an de li Berlînê, di kitêbeke bi navê "*Tuhfe Muzefferiye*" de çap kirine. Di 1975'an de jî *Korê Zanyariya Kurdî* ew kitêb li Bexdayê bi du bergan belav kiriye. Seydayê hozanvanan *Hêminê Mikriyanî*, jê re pêşekî nivîsiye û aniye ser rênivîsa kurdî ya bi tîpên erebî.

Me rind zanî ku em wan beyt, bend û

çîrokên li ser şerê *Kela Dimdimê* yên ku di wê kitêbê de hatine çapkirin, bikin çavkaniyeke sereke û bi vî awayî li jêrê behsa *Kela Dimdimê* pêşkêşî xwendevanan bikin.

Pêwîstî gotinê ye ku ez bêjim, ew şer di 1018-ên K(ocê-nm) de, yanî çarsed sal berî niha, di dema *Şah Ebbasê Sefawî* de qewimiye. Herwekî xuyaye dijminên Kurdan yên kevn, herweku dijminên vê serdemê, wî bo serkutkirina bizava kurdî ya azadîxwaz, Kurdên xwefiroş û xayin kirine dardest. Lê piştî *Sefewiyan* û *Osmaniyan* ku Kurdistan di navbera xwe de dabeş kirin, demek hatiye ku derebegên Kurd dest bi stemiya netewetî kirine û bi riya serbexoyî ji zilmdariya padîşahên *Sefewî* û ya *Sultanên Osmanî* mejiyê wan liviyaye.

Diyar e *Mîr Xanê Biradost* xwedanê *Dimdim* ê yekemîn alahilgirê vê bîr û hestê bûye û li ber zulim û xwînrejîya *Şah Ebbasê Sefewî* nedanaye û ser neçemandiye, gotiye "*Ger ew Şah e, ez jî Xan im*". *Şah Ebbasî* leşker biriye ser *Mîr Xanê Biradostî*, ew kuştîye û jin û kulfetê mala wî dîl kirine û mal û samanê wî tev talan kiriye.

Herçend dijminatîya *Sultanên Osmanî* û ya *Şahên Sefewî* pir xurt û berdewam bûye jî, lê *Siltanê Stenbolê* komek nedaye *Mîr Xanî*. Çimkî dîtiye ku serbixoya Kurdan textê hukumdariya *Osmaniyan* dihejîne û desthelatdariya wan têxe metirsiyê de, loma *Sultanî* dijminatîya xwe ligel *Sefewiyan* piştguh xistiye, ta ku *Sefewî* karibin wî dijminê taze yê ku serî

hildaye serkut bikin, lê ferman rakîn û qut bikin.

Çaktirîn jêder û çavkaniyên nivîsî bo rohnîkirina dîroka *Kela Dimdimê* û serpêhatiya *Mîr Xanê Lepzêrîn* (Çengzêrîn-nm), nivîsîna *Îskender Begê* Turkmenan e. Çinkî wî bi xwe di gemardana *Kela Dimdimê* de beşdarî kiriye, hemû rûdanên wê dîtine û di kitêba "*Alem Aray Ebbasî*" de nivîsîne. *Îskender Beg* katibê taybetî yê *Şah Ebbasî* bû. Xuyaye ew bi xwe jî dijminê *Mîr Xanî* bûye. Lewra heçî tiştê ku qezenca *Şahî* tê de hebû, wî ew nivîsîye û bi awayekî xerab behsa *Mîr Xanî* kiriye. Lê her çawan be, wê nivîsê kujiyek tarî li dîroka netewê Kurd rohnî kiriye.

Îskender Beg bi vê maneyê gotiye:

Piştî Romiyên Azerbeycanê dagir kirine, êl û eşîrên Kurd ên li wê deverê, ser li *Sefewîyan* badane û gihîştine Romiyên. Xundkarê Romî, mîrzadeyekî kurdê *Biradostî* yê bi navê *Şah Mihemed* kiriye mezinê *Biradostan*. Lê *Mîr Xanî* serê xwe bo mezinê taze ê *Biradostî* neçemandiye û stûyê xwe bo wî xwar nekiriye. Herdem *Mîr Xan* bi du yek ji mîrê mezinên Kurd dike, dostanî û hevbendî ligel bestiyê. Serdemek li cem *Omer Beg ê* hakimê *Sihran*, rabuwardiye û di şerekî *Omer Begî* ligel dijminên xwe kiriye çingilê (mil-nm) *Mîr Xanî* ji enîşkê hatiye birrîn. Piştî wê rûdanê nav û dengê wî bi *Mîr Xanê Colağ* (destqop) belav bûye.

Di sala alaya berzê de *şahî* li Azerbeycanê bilind bûye û *Şah* bi qedeme pîroz xwe berewî dagîrkirina Nexçewan û

Êrewanê kiriye. *Mîr Xan* hatiye ber deriyê melbendê *Şahî* û xwe mîna *Şahperest* û xizmetkar nîşan daye. *Şah* bi çavên rehmê lê nêraye, mezinatî û desthelatdariya *Tergewre* û *Mergewerê* jê re bexşandiye û naznavê "*Xan*" lê danaye, serê wî pê bilind kiriye û li ser fermana *Şahî* westayên zêringir destek ji zêrê sor jê re durust kirin, bi cewher û mirwariyên buhagiran ew xemilandine û li baskên wî bestine.

Azayî û merdatiya wî hêla *Xudanê Heybetê* (Şah-H) zor rû bidetê û gelek çakiyan ligel bike. *Mîr Xanî* jî destê xizmetkariya *Şahî* li sîngê xwe da. Ji saya dilsojî û çavdêriya *Xudanê Heybetê*, roj bi rojê mezinatiya wî cihgîr dibû heta ser ji tevayiya hogirên xwe têperandî. Çend navçên mîrên Kurdan ji hevkarên Romiyên standin û berdane ser devera xwe. Bi van kiryanan navê wî li navbera mîrên Kurd bi payeberzî û leşkerzorî derçû. Gelek ji xêl û tîr û mîrzadeyan li dor cemyane û bi xizmetê rawestiyabûn.

Lê pir pê neçû, xurorê xwe li serî da û bayê mezinatiyê ji rê derxist, heta bi hindê, eku *Cixal Oxli* leşkerên Rom bo Azerbeycanê anî û li dor û berên *Tewrêzê* şer dest pê kir. Ew şer ji devera wî nêzik, xwe bi ser ve nebîr û nehate meydane û negihîşte xizmeta *Xudanê Haybetê*. Piştî şikandina *Cixal Oxli* û pirtikandina leşkerê wî, ji nû hat xizmetê, lê nehatina wî bo meydane û xwedûrkirina ji şerî lê nehate dan, da dil lê neşikê, belevajî hat dilxweşandin û çake ligel kirin, hate îzindan vegere cihê xwe. *Mîr Xanî* bi ser ve xwe li rêza xizmetkaran dadina, lê ji

bin ve ji ber hişikbûriya mezhebî û pîsiya dil û derûnî, li dijî *Qizilbaşên* dewrûberên xwe bi şêwekî dijminane herikî.

Hewayê serbixotiyê li serî dabû, gihîşt hindê hizra avakirina keleyek mezin a asê çêbike. *Mîr Xanî* dîwana dewletê agehdar kir, ku *Kela Ormê* ya kevin ku veherifte bûye û xwe ranagire û nabe pişt pê bêt germkirmê. Ger îznê bidin min, ez ê binaxê çar dîwaran li cihêkî din yê çak darêjim. *Xudanê Heybatê* ageh ji derûn û înyetê nebû û nedizani ku çi pîsî di dilî daye, îna îzin da ku wê *Kelê* ava bike. *Mîr Xanî* ji bajarê *Ormê* dûr û li ser çiyayekî bilind binaxê keleyeke qayim darişt.

Li nava Kurdan dibêjin: Berî Îslamê û di dema *Sasaniyan-Ekasîra* de, her li wî cihê keleyek bi navê *Dimdim* hebû. Lê kartêkirin û destrêjiya rojger, sal û deman ew keleh xapûr û wêran kiribû.

Pîrbodaqخان mezinê *Mîrên Tewrêz*, mirovekî bi ezmûn, serbûr, hişyar û zana bû. Dît serkêşî û serpêçî ji kirayrên *Mîr Xanî* xuya dikin, bi melbend û dîwana pîroz ragehand: *Ku Mîr Xan ji riya rast wa laday û bayê serpêçiyê û asêbûnê ketiye serî, lewma binaxê wê Kelê li wî cihê berz û asê dariştiye bo roja pêwîstiyê, ez nabînim çu qezenc di durustkirina wê Kelê de bo dewletê heye...*

Bersiva dîwana pîroz jê re: "*Tu mîrê mîran ê wî sînorî yî. Ger qezenca dewletê di avakirina wê Kelê de nebe, rê nede ku bête avakirin*".

Pîrbodaqخانî li ser fermana *Şahî*, mirovekî bawerpêkîrî şande cem *Mîr Xanî* û pê ragehand, ku ew perwerdê destê *Xudanê*

Heybetê ye û li rêza *Mîrê* mezinên *Şahî* tête hesabandin. Herçendî *Şahê* zana xwe mitkiriye û deng nekir, lê bi durustkirina wê *Kelê* zimanê pîsan dê bête vekirin, ger wê *Kelê* ji tîrsa pelemerdanên Romiyan durust dike, ew tîrs pêwîst nake, çinkî heke Rom bête welêt, kelên mezin û qayim hene, wek *Kela Tewrêz* û ya *Êrewan*. Ew dê ruken wan *Kelan* û naçin bo çi *Kelên* din. Lê eger ji tîrsa *Mîrên* Kurd be, em xizmetkarên *Şahî* ku parastina sînoran di stûyê me de ye, çawan dê bêdeng rawestin. Ya baş ew e ku destan ji *Kelê* berdî û zimanê xirabe yê mirovan li xwe veneke û xwe neke nîşana buxtaniyên ku bêhna duberekîyê jê diçe.

Mîr Xanî neher guh neda wan qise û amojgariyan, lê êlçiyê *Pîrbodaxan* bi destê *Kurdên Biradost* hate kuştin û berdewamî bû li ser avakirina keleka yekcar mezin a qayim. Paşan azûqe û xorak û çekkêşanê, ji *Ormê* mala xwe bar kir çû di *Kelê* da. Roj bo rojê ew Kele qeyimtir kir û emraz û berkarên Keledariyê berdaxtir kirin.

Hoyên rastiye û sedemên çarenûsa xwe ya reş, zêdetir pêk dianîn û karên weh dikirin ku bi hiç bar û rengan rêk nedikeftin ligel pakî û yekrengiyê.

Bo nimûne, *Xan Ebdalê Mukrî*, birayê *Heyderê Xudanê Heybetê* asê û yaxî bû, ji tîrsan da cihê hecimîn û hewardina wî li çu cihên welatî nemabû. Ew mirov û bîst kesên pê re, bo *Mîr Xanî* pena birin. Wî jî ew li cem xwe hewardin û *Ebdalê Mukrî* kire hevdem û hevrûniştîyê xwe. Lê di eynî demê de bi fêl, hîle û rûvîbazî, êlçiyên xwe şandine derê Alimpenayî (

Şah-H) û xwe wek fîdayî û dilsoj nîşan dida. Û eku dewletê, *Celalî* şandine Kurdistanê, yek ji betalyonên wan xistine jêrê serkirdatiya *Pîrbodaxan*. *Mîr Xanî* eku ew xeber bihîstî bi dewletê ragehand: Navbera min û *Pîrbodaxaniya* ne xweş e û ew qisên xerab derbarî min digehînin payebilindan û mana min li nav leşkerek ew serkirdê wî bit, karekî zor giran e û bo min esteme ye...

Bo dilragirtina *Mîr Xanî*, ev fermana hate dan: Bo xatirê *Mîr Xan* karê serkirdatiyê ji *Pîrbodaqxanî* hate wergirtin û li cihê wî *Hesen Xan* ji Mîrên Iraqê wê serkirdatiyê bike. *Hesen Xan* jî mirovekî çak û rûgeş e û heke dîsan nekarî ligel wî kar bike, bila yek ji kurên xwe û rûspiyeke karzan ligel dused-sêsed kesan ji mirovên xwe bide gel, da dilsojî û dilpakiya wî bo mîr û hakimên Kurd diyar bibe û bête çespanîne...

Piştî hewqas dilsojî û rêzlêgirtina *Xudanê Heybetê* bo kirî, *Mîr Xan* her li ser serpêçiya xwe ma. Eku (*Hesen Xanê Estaclu*) û mezinên *Qizilbaşan* ji Meraxeyê gehîştin *Mehemed Padîşay* û *Celaliyan* û hemî pêk ve berew bi xizmeta pê hatin teklîf kirin ketine rê û bo *Mîr Xanî* ragehandin: Li ser fermana pîroz a *Xudanê Heybetê* ger ew nekare bigehite leşkerî, bila çend mirovekên bawerpêkirî yên xudanên ezmûnên çakî û xerabiya Kurdistanê jêk cuda dikin û şarezayên rê û rêbarên Kurdistanê, bila wan mirovan bişîne cem wan da pirs û rawêje pê bêne kirin...

Lê *Mîr Xanî* dîsan behane û biyano

girtin. Kurtiya wan behanan jî ew bû: Ku tîra *Celaliyan* ne cihê bawera wî ne û ew nikare nav leşkerekî heft-heşt hezar kesê *Celalî* tê de binkar bike, an jî bimîne. Lewma wan çî riya divêt, bila bigrin û pê ve biçin, paşî dê ew jî hinde kesan dû wan ra şînit...

Ev serkêşiya han di sereta seferê de bi dilê mîrê mezinên dewletê nebû, lê dîtin çaktir e bi çî rengê heyî *Mîr Xanî* dilgiran nekin. Çinkî yê vê serkêşiyê ligel mirovên nêzik ji textê *Şahî* bike, pa ligel mîrên din dê çiket.

Bi zimanekî nerm û bi dilxweşkirin xwest çavên wan bi yek bikevin û tiştê ku qezenca *Mîr Xanî* tê da heye biken. Lê *Mîr Xanî* her bersiva nama wan jî neda û li ser hişkeseî û kellreçiya xwe berdeyam bû.

Berî leşker bigehên devera hin hukmê wî, destek ji Kurdên *Biradost* berhingarî leşkerî bûn û ligel *Celaliyan* li pêşiyê çûn, ketin şer û lêdanê. Du kes ji *Celaliyan* kuştin û hejmarek din jî birîndar kirin. Eku *Hesen Xan* û mîrên din bi vê rûdanê hatin agehdarkirin, hêzên xwe yê leşkerî bi paş ve gerandin û niv fersexî ji Kelê dûr kirin.

Hesen Xanî dîsan hinde karzan şandine cem *Mîr Xanî* û bi qisên xwe û dostane ligel peyivîn û sedemê wê reftara nelibar jê pirsîn, lê wî her behanîn seyr û bê serûbin anîne gorrê û hindî jê hat derê dostaniyê û têkeliyan dixistin.

Roj bo roj kar aloztir lê dihat, eku *Qizilbaş* û *Celalî* ji ordiyê derdiketin bo cêbecêkirna kar û barên pêwîst, Kurdan dikuştin û rût dikirin. Dubarekirin û

dewambûna van destdirêjîyan bûne egerê bihêzkirina dijminatîya li navbera herdu layan.

Mehemd Paşa jî, bo tolvekirinê birrên zilam dişandin nêzî Kelê. Kurdên Kelê jî dihatinê û hercar çend kuştî û birindar ji herdu layan diketin qada şerî û şer û kêşa xurt gerimtir lê dihat.

Hinek kes ji *Celaliyan* ji *Mehemed Paşa* dilkurmî bûbûn û bi taybetî *Mehemed Beg* birayê Tewîl, li wan serî bada û bi nêzîkî sêsed-çarsed kesan ve gehîştin *Mîr Xanî*. Vê rûdanê *Mehemed Paşa* gelekî ne-rehet û şepirze kir.

Agirê dijminatîyê hindî wêvetir bû geş û xoştir lê dihat. Fermana dagirkirina Kelê û bindestkirina milk û deverên Kurdên serkêş hate danê. *Hesen Xan* bi naçarî li wê derê nişteci bû û rewşa alozî ya deverê gihande pêpkê textê *Şahî*.

Alî Cenab (Îtimad Eldewle) berî hingê bo Erdewîl hatibû şandin, taku bi çavekî jîrane û kerame temaşe bike, alozên wan sînor û deveran û eger dilê *Mîr Xanî* ji tiştêkî mabe, dilê li xos bike û bi kerema şahane hîwadar biket û *Celaliyan* jî ji dora Kelê veguhêze, mîna salên berê cihê he-waryanê bo nişanket û pênc hezar tumenên zêr ji xizna şahane bide *Celaliyan*. Eger *Mîr Xan* li ser rewşa xwe a xirab ma û serhişkî û serkêşî her kirin, reh û rişalan lê biqetîne û milkên wî li ser *Celaliyan* lêgve bike ta ku *Celalî* li wê derê nişteci dibin.

Eku *Alî Cenab Îtimad Eldewle* ji Erdewîlê hatî Tewrêzê, ligel hakimê wê *Pîrbodaqhan* û *Berxordar Begê Enîsê* û

Topçîbaşî û *tivengçiyên Esfehanê*, yên *Xuresanê*, *Tewrêzê* û *Bafîqê* bi rê ketin. Du hezar *Celalî* jî gehîştinê.

Li Selmasê, *Xanweled Xazî Beg* hakimê deverê û *Ewliya Begê* kurê *Seyfedînî* hakimê *Enzîlê* û *Soma*, ew jî bi du leşkerî ketin. Eku ew hemî leşker gehîştî *Ordiya Ormê*. *Hesen Xan* û *Mehemed Paşa* û mezinên navçê hatin pêşwaziyê û gehîştin xizmetê. Wan jî li cihekî baş leşkerbazî kir.

Roja duwê *Cenabê Îtimad Eldewle*, mirovekî bawerpêkîrî ligel *Melik Axa Mehemedê Tisucî* kevnetêkel û dostê *Mîr Xan* şandine cem. Piştî nesîhet û amojgarên dostane û xêrxwazane, ji *Mîrî* xwastin ku rukmaniyê hind neket û sistiyê pêşan bidet û li dorên Kelê amade be bo dîdariya *Cenabê Wezîrî*, da bo nehêlana nakokiyê riyek bê dîtin. *Mîr Xan* ew pêşniyar qebûl kir û ji Kelê hate xwarê, *Cenabê Wezîrî* jî ligel çend kesan çû, çavên wan bi hev ketin û behsê hemû tiştan hate kirinê.

Mîr Xanî bi fir, fêl û derewan xwe wek xizmetkar nişan da û got: "*Ji tirsê Celaliyan û ya Hesen Xanî, min bo van çar dîwaran pena aniye. Timê Mehemed Paşa jî di milk û malê min daye û li xizmeta Xudanê Heybetê ez bednav kirime. Ez nuha tikayê ji cenabê Wezîrî dikim, li xizmeta Xudanê Heybetê uzra min bixwaze û bihêlin vê zivistanê ez li vir bimînim. Yek ji kerrên xwe li jêrî xizmeta we dê bişînim Dîwana Pîroz û eku Xudanê Heybetê vê biharê têt havîngehê, ez bi xwe dê çim binê rêsimû maç bikim*".

Cenabê Îtimad Eldewle dilniha kir ku

hemî daxwazên wî qebûl kirine bi merc, belên û sozên xwe bînite cihanîn û çinkî Keladariya wî deng daye û da xelk jî bizane ku ew ne serkêş e û ne jî asê ye, bila kes û kar û dest û peywendarê xwe bîne nav *Qizilbaşan* û ligel mezinê mezinên wan êkdu bibînin û rojekê ew bibit mewanê *Îtimad Eldewle* û rojekê jî *Îtimad Eldewle* bibe mewanê wî, ta ku deng û behsa xweşiya nebera wan li wan sînor û deveran belav bibe. *Mîr Xanî* ewçend qebûl kir û razî bû ku roja dawî jî Kelê bête xwarê.

Cenabê Wezîrî civîneke baş û ciwan rêkxist û bo xatîrê dilê *Mîr Xan*, kesekî jî tîra *Celaliyan* gazî nekir wê civînê. Rojê hemî, li benda *Mîr Xanî* man. Lê çu jê diyar nebû. Dîsan *Axa Mehemed Tisucî* şandine cem, da bizane bo çi paş ket û diyar nebû. Paş danûstandinên dirêj, *Mîr Xanî* gote *Axa Mehemed*: " *Qisa rast ew e, rûspiye Biradostan, ne yên emîn in, ji fir û fêlên Qizilbaş û Celaliyan hizir dikin ku cenabê Îtimad Eldewle pê çênabe pêşiya wan bigire û me ji wan biparêze. Bi kurtî ez rihê xwe nadime destên wan. Ger bi qezence xwe bizanim ez ê kurekî xwe bi diyarî dê pêşkêş bikim û dê nêrme xizmeta Xudanê Heybetê. Ger xeyaleke din di serê wan de heye, eve ez li vê hewşê rûniştî me û ji vê Kelê bêtir min çu çareyên din jî nînin...*"

Nepakî û nesafîtiya niyeta wî di vê dîdarê de bi carekê eşkere û diyar bû ku ew hemû danûstandinên berê kirine tev fir û fêl bûn. Îcar wî xwe di Kela qayim de asê kir û riya rukmanî û serkêşiyê girtin.

Alî Cenab Îtimad Eldewle ligel Mîran hatin ser hindê, ku ev nermkêşiya ligel *Mîr Xanî* bi çu rengan rêk nakeve ligel mesleheta dewletê û hatina wezîrê mezin û bawerpêkirê dewletê hate binê Kelê û vegerana wî bi destên vala, tişteke şorewî ye û nayê qebûlkirin. Hemiyar biryar da ku dora Kelê bigirin û cab jî gehandin pêpkê textê Şahî.

Kela Dimdimê li ser kopê çiyayekî yekcar bilind durustkiriye, mîna parçekevirkî teng û dirêj, tûj weke pišta gayekî ye. Ji layê bakur û başûr ve newalên gelek kûr in û ji ber bilindahiya wan herdu layan pêwîstî bi kêşana çu şurhan bo nebûye. Layê rojava şurhanek yekcar asê heye û deriyek jî bo çêkirine. Ji derwazê wî derî û heta binê çiyê riyek di nav kevrî de heye û hinde teng e, gelek zehmet e siwerek tê re derbas bibe. Şurhek asê li layê rojhelatê ava kirî ye, ligel burcên bilind û deriyek lê heye. Ji wî derî heta tîrhavêjekê parçekevirkî rast, req û sext e. Li wê derê jî burceke qayim mîna kelekê heye, heta ew burc bindest nebe, çûyina nava kelê bêimkan e. Ava Kelê, ji hawizekî mezin tê dabîkirin, ku ew jî bi ava baranê tîjî dibe. Ji layê bakur û li nava geliyê nêzî kelê, kaniyeke kênav heye û coyek jê kişandine gehandine hêwiz. Ava wê kaniyê ji êvarî û hetanî roja duwê hawiz tîje dikir û tîra rojekê bo xelkê Kelê dikir. Riya wê coyê di binê erdê re kişandinbûn ku ji ber çavan berze dima.

Bo parastina ava hêwiz, burcek di rex Kelê de hebû û lê nobedarî her berdewam bû.

Ji layê basor ve kunbefrek saz kirine, da zivistanan befir lê kom bibe. Li rex wê çalê hawizekî din çêkirine da ew befir eku havînê bihele, ava wê biçê hêwiz û dema kombûna avê bête bikaranîn. Bircek li ser wî hawizî jî hatiye durustkirin, pasevan û tivengçî li ber hene, nav lê danaye *Bûzliq*, ew jî wek *Sûliq* binerdkiriye.

Bi kurtî, *Kela Dimdimê* ne her yek kele ye, lê pênc in. Yek kela eslî ye, yek jî kela xarê ye, yek *Sûliq* û yek jî *Bûzliq* e, ya pêncan burcê mezin ê derveyî derokê rojhelatê ye. Her pênc kele wisan berz, asê û qayim in, ku bi xeyalê jî mirov hizra bi-destveberdana wan nake.

Cenabê Wezîrî bi zanîn û birtijî, hişyariya xwe li kongreya mezinên leşkerî gelek rê û tîgbîr bo dagirkirina Kelê danan û emraz û berkarên pêwîst saz kirin.

Li wê demê pêncsed tivengçî ji leşkerê taybetî yên *Xudanê Heybetê* bi serokatiya *Sefer Qulî Beg* yê *Yuzbaşî* û *Qurçiyên Çingî* komek gehiştin. *Genc Elî Xan* jî ji *Tewrêzê* bi leşkerek berdax ve hat. *Hesen Xan* û *Mîrên* hevbend û tivengçiyên *Esfahanê* û *Mîr Fettahê* serkirdê wan li layê rojhelatê ve sengerên xwe danan. Layê rojava bi *Pîrbodaqxañî* hate spartin. *Muradxanê Sultanê Çînî* û *Xelîl Sultan* û *Mehemed Teqî Beg* beramberî burca *Bûzliqê* hatin şandin. Parastina derwazê wî layî bi *Genc Elî Xan* spêrdira. Tivengçiyên *Mazenderanê* ligel *Sefer Qulî Beg* û *Qorçiyên çingî* li layê bakur hatin danan. *Berxordar Begê Enîs* ligel du topên mezin û yeka *Balîmz* cihê xwe girtin û *Quban Sultan Bêgdilî* kirin *Serkirdê* topxanan; topeke

biçûk jî ji *Derya Reş* gehişte wir û danane nava sengerê *Hesen Xanî*. Lê *Mehemed Paşa* tuşî nexweşiya dilî bû, çu xizmet pê nehatin spardin. *Celalî* jî hatin dabeşkirin li ser leşkerî û pênc hezar tumenê zêr bo hate şandin û li wan dabeş kirin. Bo her hozekê cihek tîrxan kirin. Leşkerî xîvet (kon-çadir-N) hildan û her desteyek çu ser karê xwe.

Mîr Xanî gelek caran mirov şandin, da belkî bi derew û delesan wê kêşê ji xwe dûr bike. Lê fir û fêlên wî aşkere bûbûn û kesî guh neda qesên wî. Ew naçar bû ku ji bergirî û keledariya xwe bike.

Çend kesên mîrzade yên *Biradosî* ji kelê reviyar û çûne rêza *Şahperestan*. Her çu kesê ji wêrê dihat, digot: " *Ji ber kêmiya avê rewşa xelkê Kelê perîşan e, çinkî saleke hişk û kêmbaran di ser wan re boriye, ava hêwiz kêmbûnê û bêhina genî ketibûyê, heywan pê avdidan, ava Sûliq bi tenê bi kêrî vexwarinê dihat, ew jî hind bû, bade bade bo vexwarinê didine maqûl û rêzdarên*". Herweha digotin: " *Heke li jêrî erdê neqebekê bikolin û bigehinine ava Sûliq û Solînê, çu caran xelkê Kelê bêav namîne*".

Ew gotin, kete ber aqil. Hostayên şareza hatin û xerîkî kunkirina erdê bûn. *Hesen Xan* ji layê rojhelatê hate pêş, *Pîrbodaqxañ* jî ji layê rojava ve, bizava xwe bo wî karî tîrxan kirin.

Parêzerên Kelê ji berebeyanê ve dirijiyane nava çeperên xwe, şerên çak digêran, guleyên tivingan mîna terk û terezê bi ser azadan ve dibarandin. Du-sê caran di roja ronak de Kurd ji sengeran dihatin der û

hêrîşên giran îrane ser leşkerî, lê leşkerî xwe gelekî baş li ber wan hêrîşan radigirt û bergirîya hêrîşkeran bi tundî dikirin. Hercar ji herdu layan gelek kuştî û birîndar diketin. Carekê çeperên *Nîmetullayê Sultanê Sofîyan* ketin ber hêrîşeke wan. Sofîyan azayetî û merdayetiyek seyr nîşan da; pênc kes li derê çeperêkê, yek li dû yekî ketin û nehêlan Kurd bigehine nava wan. Her çi kesê dihate kuştin, giyanbazekî dî cihê wî digirt. Wê rojê hemîyan mêranî û azayî nîşan dan. Dî wî şerî de heft-heşt kuştî û panzdeh birîndar leşkerî dan û Kurdan jî heta bîst kesan kuştî dan û sih-çil jî birîndar bûn.

Ew topa beramberî burcê ku hatibû danan, di nava sermgerê *Hesen Xan* de, paş bîst rojên topbaranê dîwarên burcê deriz kirin, lê weh lê nehatibû ku leşker bikarît pê da biserkevite burcî.

Rojekê *Hesen Xan* bê ku pirsê ji *Îtimad Eldewle* biket, hêrîşek bire ser burcê. Digel diwanzdeh lawên berketî yê mêrçak, xwe gehandin ser burcê û çendek jê hatin kuştin. Du sed kes ji leşkerên wî gihîştibûn ber dîwarên burcê. Heta nivê şevê şerî domand û eynî dema bizav dihate kirin ku burcê kun bikin, lê bixafletê Kurd ji pişt ve hatinê û palemarî leşkerî dan û bo şerreşîr, ji ser burcê guleyên tivingan barîn û ji Kelê jî destrêj dihate kirin, komek jî bo leşkerî neçû, neçar bo dest ji şerî berde û vegeriya cihên xwe. Hin lawên aza û berketî di wî şerî de hatin kuştin û birîndar bûn. *Hesen Xan* ji azatiya xwe a dînanê poşman û şermezar bû, lê *Cenabê Wêzîr* li dû tiştê borî neçû û

dilxweşî dayê; di şeran de zor karesatên diltezîn diqewimin û girtina Kelan bê karesatên weha nabin.

Maweke dirêj hosta berdewam bûn li ser karê xwe, lê serên rîya li ber wan berze bûn û nikarîn bi ser çavikên avê bikevin; nedizanîn berê neqebê bidine çi layekê û neçar man, herçendî pêngava nîşanekê biçeqînin da diyar bit ka neqeb bo çi layekê diçe. Wan nîşana Kurdên Kelê bi merema leşkerî hesandin, ew bi xwe jî ji bêavî weke masiyên ketibin torê, ji têhna qiqîçî bûn. Hêrîşên xwe yê şevê li ser karkerên neqebê tund û tûj kirin û digel nobedarên tivengçî ji Mazenderanê, *Sefer Qulî Begê* û *Qorçî Çignî* diketin şer û lêgdanên giran û derfetî yê karkirinê nedidane hostayan. Hersê mehên Remezanê û Şeşekan û navcêjnan ew şer û kêş lê berdewam bûn.

Du-sê caran nêzî hezar kesî ji şernekiran û jin û zarok ji Kelê hatin der û xwe teslim kirin. Kurdan bi şilejawî û zehmetî xwe gehandine ser avê. Di wê gemardanê de ew kanî bi ava jîyanê dizanîn û bi fedekarî bo parastina Sûliqê dikoşîn .

Êku leşkerî dîtî ew hemî hewlidanên ku hatine kirin, bo dîtina serçavkaniyê bêşûd û encam bûn, biryar dan ji ser erdî jî bo kaniyê biçin da banê hewza Sûliqê kun bikin û berê topan dane wî cihî, da tîrs bikeve dilê Kurdên gemarday û da newêribin xwe ji wê derê nêzîk bikin û di eynî demê de jî karê neqebê her berdewam bû.

Biryar hate dayîn ku *Mîr Sofî*, *Mîr Bazokî* û *Mîr Muqeddem* sengerên xwe

veguhêzne nêzik Sûliqî. *Hesen Xan* jî mirovên karzan li şûna xwe danan û serpiştiya wan Mîran xiste stûyê xwe. *Pîrbodaqhan* sengerê xwe berewê Sûliqî dana. Girtina Kelê hind li cem Cenabê *Îtimad Eldewle* girîng bû, ew bi xwe hat ser topxanê û bîst û yek rojan li wê derê ma; ji beyanî heta êvarî havêtina topan û parastina çeperan li jêr çavdêriya wî bû. Şer berdewam bû, kuştî û birîndar ji herdu layan diketine qada cengê.

Bi rex çiyayî ve şikeftê hebû, Kurdan ji binê wê neqebek kolan, da bigehine nava şikeftê û ji layê serî ve, rê li leşkerî bibirrin, da negehite Sûliqê, eku leşkerî ewçend zanî, dît çaktir e berî Kurd bigehin şikeftê û karî li wan têgden, ew xwe bigehîne. Nêzikî sih lawan ew kar xiste stûyê xwe. Sibê zû ji sengeran derketin û bi xar û bez xwe di şikeftê qutan. Destrêj ji Kelê ve lê hate kirin û yek kes bi tenê ji wan hat kuştin.

Heta nivê şevê Mîrên gewre li sengerên xwe rawestiyar û zêrevanî kirin. Piştî nivê şevê du milên Kurdan ji Kelê derketin, milekî rûkiriye di nav şikeftê de û ligel leşkerê li wê derê sîng lêgdan. Herçend deh kes ji leşkerî hatin kuştin, lê şer berew germî ve diçû, heta guleyên leşkerî xilas bûn û yên mayî dest dane şûrê xwe, ji şikeftê derketin. Heşt kesên birîndar bi tenê ji wan sih lawan gehiştin sengeran û yên din riya nemanê girtin. Kurdan du birîndar ji wê destekê girtin, yek ji wan tivengçiyekî Esfehanî bû û yê duwê Pazokî bû. Herdu birîndar birine Kelê, ji ber mêçakî û azayetiya wan

birîndaran, *Mîr Xanî* nehêla ku bikujin, ew derman kirin heta ku birînen wan sarrêj û çak bûn, paşê berdan û vegeyane malên xwe. Şerê wê şevê heta berebeyanê kêşa, termên kuştian li ber derê şikeftê diyar bûn. Dest û dilên leşkerî piçekî sar bûn, herweha *Cenabê Îtimad Eldewle* dilteng û nerehet bû. Lê di şeran de ev reng rûdane tiştêkî edet e.

Ji bo ku dijmin bi wê serketinê dilxweş nebe, leşkerî lê bizava xwe tundtir kirin û xerîkî kar û barê şerî bûn. Her di wê rojê de çil kesên *Istaclu* ligel *Hesen Xan* gerim bûn û xîretê xwe li serî da û xwe ji bo girtina şikeftê amade kirin. Piştî rûdana şeva berê *Îtimad Eldewle* dudil bû ku îznê bide wan, bi wî karî rabin an ne. *Hesen Xanî* zor hewl da Cenabê Wezîrî, piştrast ket ku dê ew bi xwe agehdarê wî karî be û bi hêzeke sêsed kesî bergiriya hêrişa Kurdan bike. Ji layekî ve xweş û ji layekî ve ne xweş, Cenabê Wezîrî ew kar pesind kir û îzin dayê ku bikin. *Quban Sultanê Bêgidlî* û *Îmam Qulî* teklîf kirin bi hemû hêz û şiyânên xwe da wê şevê piştevaniya *Hesen Xanî* bikin.

Bi tidarek çak û çek, leşker baş berwe şikeftê çû û Kurdan bersîng lê girtin, şerên yekcar tund û giran hatin kirinê. Kurd sam û mendehoş man ji zayetî û xwebextkirna hêrişgera. Hera *Hesen Xanî* û mîrên ligel li derê û gurre gurra şerî li nav şikeftê heta berebeyanê dok kêşa. Kurd neçar bûn paş vegeyin û şikeftê bo leşkerî bihêlin. Kurdên avkêş yê hemî şevê av bo Kelê dikêşan ji kar ketin û hatin kuştin, birîndar bûn bi agirê top û tivengan.

Pêngav pêngav leşkerî sengerên xwe pêşve birin heta gehîştin ser banê hawizê Sûliqê. Nobedarên hêwiz nikarîbûn xwe li ber agirê şerî bigirtana, reviyên çûn nava Kelê. Leşkerî banê hêwiz kun kir û ji wêrê riya avê dît û zanî serçavkanî ji ku ve tê, riya avê bi ber û teqne girtin û ji Kelê av birrî. Li binê Kelê jî lêgdanek mezin dest pê kiribû, Kurd zor têkoşîn leşkerî ji Sûliqê dûr bêxin, lê nikarîn wê armançê bi dest xwe ve bînin. Pasevaniya Sûliqê bi tivengçiyên Mazenderanê dihate spardin, her Mîrek vegere sengerê xwe yê berê, Cenabê *Îtimad Eldewle* jî ji cihê topxanê vegera baregeha xwe. Ji serê zivistanê heta biharê bizava leşkerî kêşa heta karî ava Sûliqê dagîr bike.

Mîr Xan û mezinên Kelê heta dehpazdeh rojan bi ava kêma Bûzliq diqetand, xelkê Kelê ew mawe bi ava bêhingenî ya hawiz derbas kir û berdewam bûn li ser berrevaniyê û keledariya xwe. Bext û êxbala wan baş bû, ewrên reş li esmanî ketin gurmênê û baranên çak û bêrawestan bardin, jiyan carek di vegera Kelê û xelkê pakî bi avê nema û ew hemî hewildan û têkoşînên leşkerî di wan sê mehan de kirin bo dagîrkirina Sûliqê hemî bi avê da çûn. Xelkê Kelê sûr û rijdîr lê hatin li ser berevaniyê û xwe ragirtinê.

Pişû wan baranên zor, çu súdeke weh bo Sûliqê nehêla, biryar hat dan ku *Mîr* û Serleşker sengerên xwe berew pêş bibin û bi hêza baskan Kelê bigirin. Cenabê *Wezîrî* jî baregehê xwe guhast û çû bo layê sengerê *Hesen Xanî*, *Sengerekê Sefer Qulî Begê* û zilamê teybet ên *Şahî* kire

sengerê xwe û lê damezira.

Şev û roj hemî têdikoşîn, berkar û kerestê şerî dikêşan û xirvedikirin. Kirêkarên neqebkirinê, asin li ser textekî stûr kêşan û mîna starekê çêkirin, da li piştê karê xwe bikin û ji guleyên tivengan bêne parastin, wan jî di wê rewşê de bi şev û roj kar dikirin û gez gez pêşve diçûn, ligel hindê jî şev ne diborî heke du sê kes neyêne hengaftin û ji navê neçin.

Hesen Xan û *Elyas Xelîfê Qeredaxlu* û *Mîr Fetahê Bînbaşî* û tivengçiyên Esfehanê sengerên xwe gehandin teniştê dîwarê binê burca mezin li derveyî Kelê. *Qera Beg* wekîlê *Mîr Xanî* serokê pasevanên wê burcê bû.

Karîtên dirêj kirî di nîva rêzên dîwaran de bo qayimkirina avahiya burcê, agir berdanê û hatin sotin. Dîwar xilole bû û til da. Nîvroyekê karkeran firavîn dixwarin, layekê dîwarê burcê herifî û desteyeke pasevan li gel ax û bergên burcê di nav çalên newalê de binax bûn. Piştî wê rûdanê, hewceyî pişodanê nebû û dema rawestanan nema, *Cenabê Wezîrî Hesen Xan* destûr da ku hêrişê bibet ser burcê.

Yekemîn kesê pê xwe daney di nav burcê de û tiveng beradaye *Qera Beg* paşî serî lê birî û anî, yek ji tivengçiyên Esfehanî bi navê *Mehemed* bû. Paşê diwanzdeh kesên di bi ser burcê ketin û heft heşt pasevan serjêkirin. Xwarziyê *Mîr Xanî* lawekî ciwan û şeng û şox bû, li binê burcê ew û yek leşkerî heftuşi hev bûn, leşkerî ser lê birî û bo *Cenabê Îtimad Eldewle* anî, Cenabê *Wezîrî* ew kar zor pê nexweş hat, gelek xwe ji leşkerî ture kir û

ew xelatê leşker li hêviyê bidetê neda. Gelek pasevanên burcê hatin kuştin û çend kesek jî di binê dar û berên avahiyê de fetişîn.

Ew burca kospê serekî bo di rê de, lê eku hatî dagirkirin, karê leşkerî asan bû. Di maweyê du rojan de sengerên leşkerî gehiştin dor û berên Kelê û top lê hatin danan.

Topeke mezin beramber Kela serî di beramber Kela Xarê li sengerê *Pîrbodaqhanî* de hatin damezirandin û dest bi gulebaranê kirin û teng li cihnişînên Kelê şidandin.

Wan guherînên dumahiyê û çûna berê teraziya şerî bo mesleheta leşkerî, serên riya li ber *Mîr Xanî* berze kirin û Kurdên wî bê hîwa man, piştî gelek ji kes û karên wan hatin kuştin. Cihnişînên Kelê dest pê kirin ku ji Kelê bêne der. Çu ne diborin heke deh kes û bîst kes ji Kurd û Celaliyan xwe derbas nekin û penayê bo sengerên leşkerî neynin. Li ser fermanê pîrozê Wezîrî, pena wan dihat qebûlkirinê û ew xelat dikirin û dilxweşî didanê. Karê Kelê lawaz bû û gehiştê radayeke ku bête girtinê.

Lê bo demek kurt girtina Kelê giro bû, piştî rudana mergê *Îtimad Eldewle*. Rojekê Wezîr ligel Mîran çûbû sengerê *Genc Eli Xanî* û ji wêrê çûn sera topxanê dan, piştî dinya tarî bû veqerane diwanxanê û şevê hemiyê wek hercar, Cenabê Wezîrî bi rûgeşî û xweşî ligel hazirên meclîsê qise dikirin, katê xewa Wezîr rabû, çu cihê nivistinê, paş mawekê kê m hat zanîn ku Cenabê Wezîrî bi xafletê emrê Xwedê bi cih anîye. Leşker bi carekê tuşî sersurman

û xem û bajarî bûn. Caba koçkirina Wezîrî gehandin *Xudanê Heybetê* û her wê şevê termê wî ji binê Kelê anîn xwarê, şuştin û kefen kirin û êvara roja duwê şandin Tewrêz.

Leşker her berdewam ma li ser girtina Kelê heta *Mehemed Begê Şamlu* serdarê nû yê wî leşkerî gehiştê berê şerî. Di mawek kurt de sengerên xwarê gehiştin binê dîwêr û ber burcê bi zebirê top û kevithavêje derz û tîk û şeq kirin. Ji layê serî azayên keleşkên hêriş kirin û du burc standin û ji layê sengarê *Pîrdoqaxanî* jî, Turkmenan pelemarî burcên xwarê dan, kurê mezinê *Mîr Xanî* fermandarê wî lay bû. Eku leşker bi ser wan burcan ketî, nobedarên burcan nikarin xwe li ber ragirin, dest jê berdan û reviyana kela serî. Hewş hat vekirinê û leşker xerîkî herifandina dîwarê di nava herdu kelan de bû. Pasevanên Bûzliq mirov şandin û eman û teslîm xwastin û Bûzliq bi dest ve berdan. Sê kelên qayim di wê hêrişê de hatin girtin. Kurdan dest bi revê kirin û heman berê xwe dane rex mala *Mîr Xan* ku ew jî wek kelê cihekî asê bû. Bê dudilî leşkerî xwe di Kelê quta, ji bilî mala *Mîr Xanî* tevaya kujyên kelê hatin dagîrkirinê.

Mîr Xanî eku dîtî ji hemî layan ve hat dewirdanê, şerbesî ji Kurdên xwe xwest û mirov şandin cem *Mehemed Begê*, tika jê kir ku ew ligel leşkerê *Şamlu* bêne di nav Kelê de. Çînkî ji *Hesen Xanî* dîtirsît ji ber kuştî û kuştara ligel yek û du kirin û tika jî kir, agehdarî wî û kurr, xêzan û dest û peywendiyên wî bît û bi selameti binêrite ber baregayê berz ê Şahî.

Xan Ebdalê Mukrî jî ligel mirovên jê nêzîk hate der û teslîm bû. Ew şandine cem *Elyas Xelîfê Qeredaxlu*, da mêvanê wî bît.

Paşan *Mehemed Begê* birayê *Tewîl* û *Celaliyên Kelê* derketin û wan jî xwe teslîm kirin.

Li dû daxwaza *Mîr Xanî*, *Mehemd Beg* hate nava *Kelê*. *Mîr Xan* û kurê xwe ê mezin û nêzîkî sed kesên dî ji xêla *Bira-dost*, hemîyan tiveng bi dest û çekdar bi hemî rengên çekê şerî, ji malê hatin der û *Mehemd Beg* dîtin, lê du sed *Kurdên Mîr Xanî* di *Kelê* de man.

Mehemd Beg, zîlam û nobedar dane ligel, da kes çu çivêliyan ligel neket. Hemî anîne mala xwe, xîvet û baregayek taybetî mezin bo heldan û şande dû *Hesen Xanî* û mîrên leşkerî, da bên û *Mîr Xanî* bibînin. Bo xweşî û dildana mêvanan, ew û birayên xwe ligel rûniştin û bi kerem mêvandarî lê kirin.

Ekû *Hesen Xan* ji xîvetê nêzîk bû, şande dû *Mehemed Beg*, gazî kire derve. Nehatîna *Hesen Xanî* bo nava xîvetê û derketina *Mehemed Beg*, dilê rûniştîyan bi şik kir. *Hesen Xanî* gote *Mehemed Beg* "Ez ji karê tu dikî hêbetî mame! çawan tu û birayên xwe di nava van serkêşan de we bi sakarî dirûnin? Van mirovan dest ji xwîna xwe şuştîye û ne cihê bawerê ne û nabe bi çu şiklan baweriyê pê bînî, tigbîr ew e ku tu wan jêk belav bikî, bila *Mîr Xan* û kur û çend kes li cem te bimînin û yên dî herçend kesan bo mîrekî bişîne, heta ferman digehit me, ka çi li wan bikin". Ew qise ya ber aqil bû, *Mehemed Begê* zi-

lamekî xwe şande cem *Mîr Xanî* û gotê: "Mana van hemî çekdaran li cihekî ne tişte ber aqil e, lewam tu û kur û xizmên xwe li vir bêhnê vedin û yên dî li ser *Mîran dê* belav bikin". *Mîr Xan* bi wê qisê razî bû, lê mirovên ligel pê qayil nebûn û gotinê: "Tu piştrast î ku *Mîr*, xoser newêrin te bikujin, biryara me jî ew bû, di xweşî û nexweşîyan de, em newêrin te bikujin, niha diyar e jiyana du rojan bo te baştir e. Em jêkve nabin û eger bêne kuştinê jî, bila pêgve bimirin". Ev cabe şandine derê xîvetê.

Li dema wê hatin û çûnê, bi qeza û qeder û rûdanek li mala *Elyas Xelîfey* qewimî û hera û gengeşek peyda bû. Ew jî çima? Eku *Xan Ebdalê Mukrî* şandine cihê *Elyas Xelîfey*, ew li wê derê nebû. Zîlamên wî xerikî mêvandariyê û ergên pêwîst bûn û şerbet bo mêvanan dianîn. Xelîfe jî mirovekî sofî û sakar bû, eku hatî xîveta xwe û mêvan dîtin, xêrhatineke gerim bi hemîyan kir, lê ji zîlamên xwe ture bû û xeyidî, got: "Şewan vê germê we çek û bergê şerî ji ber biraderan nekiriye ve da bêhna xwe vedin?" Xizmetkarek bezî da bergê şerî ji mêvanan wergirt, lê *Xan Ebdalî* û hevalên wî hizrek dî kirin, ya ji wan ve wan divêt bi vî karî wan ji çek bikin, yekser rabûn ser xwe, şûrên xwe kêşane der û *Elyas Xelîfe* dan ber şûran, çend kesek ji xizim û zîlamên wî bêçek bûn, ew jî li nav xîvetê kuştin û birîndar kirin, encam *Elyas Xelîfe* û du xizmên wî hatin kuştin û çendek birîndar ketin. Leşker bi vê herayê hesa, bi *Xan Ebdalî* werhatin û parçe parçe kirin.

Wê rûdanê qisa *Hesen Xanî* rast derxist, kesî vêca bawerî bi wan neanî. *Qizilbaşan* şûrên xwe kêşan û heç kesên Kurd an Celalî ketiye sînga wan kuştin. *Mîr Xanî* û zilamên xwe hêrîşa *Qizilbaşan* li derveyî xîvetê dîtin, ew rabûn ser xwe, kun di xîvetê kirin û *Qizilbaş* dane ber tivingan. Ji derve gulebaran li xîvetê kirin, bîst û sê ji wan hatin kuştin û yên dî bi şûrên rût derperfîne derê û şer kirin û riya nemanê girtin. Leşkerê xeyidî û kerb beboy dest bi kuştin û kuştare kirin, ter û hişk pêgve şewitandin.

Paş tewawbûna wê karesatê û piştî lêkolîneke dûr û dirêj, diyar bû *Mîr Xanî* û hevalên xwe tegbîr kiribû, ku xelasbûna wan ji dest *Qizilbaşan* îmkan nîne, lewma ew ê kincên şer li xwe bikin, ew ê çek hilgirin û dê ji Kelê biçine der. Eku hemî *Mîr* û serleşker lê diciviyên, dest dane şûran, heta leşkerê derê agedar dibe û di hewara wan bê, ew tovê wan dê biqelînin. Eger bikaribin derkevin û xwe rizgar bikin, ew tişteki baş e û eger nikarin, besî wan tolên xwe pêşekî dê vekin û weke mêran dê bêne kuştin.

Diyar e her ew tifaqa bû, ya bûye hoyê - mêrçakiyê- *Xan Ebdalî* ligel *Elyas Xelîfey* kirî û berî hemiyên kuştî.

Piştî vê rûdanê, kurp biçûk û xêzanê *Mîr Xanî* yên meyîn birin ordîgehê û mal û samanê xelkê Kelê li ser leşkerî dabeş kirin.

ZIVISTAN

Xelîl BATTÎ

Berfa pêşî,
cihê xwe
li erda havînê,
li ser pelên payizê raxist.

Berfa spî,
merşika bin lingê
bêmal, bêkes û pêxwasan.

Dibe ku,
serê xwe jî li ser deynin,
zembelikê xwîna sor,
laşê giran û vala dagirin.

Ji feleka xwe,
ji êşa canê xwe,
xelas û azad bin.

Bi germa biharê re
bîn û gul bidin.

13. 10. 92

TENÊBÛNÊ KIRIM HEVAL

Kesek,
min haş nake

Heb,
fêde nake

Felekê rê girtiye
jê bemade

Tenêbûnê, ji xwe re kirim heval
çav bar nabe

Ez têşim, tu têşî
ez dildar im, kî ê bêje?

HELBESTEK

*Pênûs dîl
Kaxiz bindest
Kana ziman
Di mêjî de siltan*

*Ji hêlîna derûnê
Daxwazek firî
Bû teyr
Li azmanê evînê
Baskên wî
Ji gotinan*

*Venişt
Li meskenek spî
Qelemê rê negirt li wî
Kaxiz di ber xwe neda
Bask bû helbestek herwa
10. 8. 1993*

ÎNSAN Û MIRIN

*Însan
Dilopek jîyan
Niqutiye ji hebûnê
Li hembêza zeman*

*Mirin
Karbidestê dewran
Berhev dike dilop dilop
Bo vegeerîne însan
Li nebûnê dîsan
27. 7. 1993*

Şîrîn BOZARSLAN

KEÇA KURD ZENGÊ

Cemşîd BENDER

Gava ez ji malê derketim ez mîna barûdê bûm. Kuxuka Zengê ya hetanî sibehê firsend nedabû min ku ez razê. Min bi herdu destan bi kindira di stûyê xwe de girtibû û ez dimeşiyam. Ev kuxuka zirav ku ji kûraniyê dihat, qet ne mumkun bû ku me ew bida rawestandî. Şeva çû ez bi ser diya wê de çûbûm û ji bo ku wê baş li zaroka me nenihêrbû, min şîmaqek jî lêxistibû. Belkî jî rebena jinikê biheq bû.

- Karê Xwedê ye. Xweşî û nexweşî di destê wî de ye. Ma çi gunehê min heye?

wê bi girî gotibû.

Ji ber ku min êzing nekirî bû, wê ez sûcdar nekiribûm, ku keçik ji serma nexweş ketiye. Em ji derdên zarokan xelas nedibûn. Ev çend roj bûn ku kuxuka Zengêya biçûk dom dikir. Solên Meryemê jî tunebûn. Wê bi lingên xwe yên xwas pê li keviran dikir û dimeşiya, di nav avên mîna qeşê de digeriya. Ji ber vê yekê ez bi diya wan re xeyidibûm. Lê ma wê jinikê çi bikira? Di hundur de pênc zarok hebûn. Yek jî di zikê wê de bû. Dê li kîjanî ji wan benihêriya? Hemû nên dixwazin, kincan dixwazin. Kinc tunebin jî, em kincên yên mezin li yên biçûk dikin û bi wî awayî îdare dikin.

Li ser rêzekevîrên li kêleka rê, ji dengê hesinê binê sola min pê ve deng nedihate bihîstin. Yên ku ji nimêja sibê derketibûn, bi hev re dipeyvîn û diçûn. Dinya pîr sar bû. Ez li ber Salepgerekî rawestiyam. Ji qedeha ku wî dagirt keldûman difûriya. Mîna ku wê kezeba min germ bibe, min ew qurt bi qurt vexwar... Simîta germ di nava destên min de herifî. Ev xwarina pêşî ya birçîbûna min a ku wê hetanî êvarî bidomiya bû. Diviyabû min hinek pere kar bikira û ji bo malê çar nan bikirya. Ev dihatê wê maneyê, ku diviyabû min heştêsd lîra kar bikira. Lê kar kirin! Min dixwest ku ez li berevajiyê wî jî bifikirim. Ji bilî wê di hesêb de dermanê ku min ê ji Zengê re bikirya jî hebû. Diya wê berî bi du rojan ji nexweşxanê reçeteyek standibû. Perên min tunebûn. Ji ber wê yekê min ew hiştibû roja sisyan. Yanî min ew hiştibû îro. Ez niha li bendî qismetê xwe yê sibehê bûm. Belkî şansê min vebûya. Wê Zengê ji nexweşiya xwe rehet bibe, em ê jî ji xwe re hetanî sibehê

bi rehtî razên. Doktorê nexweşxana zarokan "Gava ku ew dikuxe, ew mîna dîkan bang dide" gotiye. Gava ku Zengê nikanîbû ji ber kuxuka xwe bi hêsanî bêhna xwe bistenda, wê dengên ecêb derdixist. Wê çaxê doktor gotibû ev bronşît e û derman nivîsandibû. Ji ber ku perên min tunebûn, ez neçûm dermanxanê û min li buhayê dermên jî nepirsî. Gava dermanfirôş destê xwe biavêje dolaba camînî, divê mirov tavilê peran bihejmêre destên wî. Kî dizane bê ew ê çend hezar lîra bixwaze.

Erebeyên textîni diçûne mazatê. Erebevanan lingên xwe li bin çongên xwe tewandibûn û li ser kîsên kayê rûniştibûn. Hespên jar bi hêsanî ew erebeyên vala li dû xwe dikişandin. Yên ku sibehan zû radibûn em bûn. Di vê saetê de, di van kuçeyên teng de, ji yên ku li dû bidestxistina nanê xwe bûn pê ve kes tune bûn. Yên ku nanê xwe bi hêsanî bi dest dixistin, hê ji wan re du saet mabûn ku ew rabûna ser xwe. Em jî dikarîbûn li malên xwe li bendî germbûna mazatê rawestiyan. Lê nedibû. Hêzeke nexuyayî em davêtin der. Gava em gihîştin mazatê Arif li ber dîwarekî rûniştibû cigare dipêça. "Min do êvarî li qehwê bi kaxezan leyist. Ez miflis bûm" got. Bêhna wî teng bû. "Lê me carekê leyist. Careke din tobe be" digot. Lê belê wî ê dîsan êvarî rîya qehwê bigirta. Ji çirka ku ew ji girtîgehê hatibû berdan ew neçûbû gundê xwe. Di pirseke namûsê de, jina wî gihîştibû birayê yê ku wî ew kuştibû. "Ez ê bi çi rûyî herim wî gundî? Ma ez yekî din jî bikujim? Xwedê neke" gava me nû hevdu nas kiribû wî ji min re gotibû. Ev e, ew jî nikarîbû biçûya gundê xwe. Kî dizane bê hê ew ê çiqasî din li vir şerpeze bibe. Min jê re

gotibû here Almaniya. "Almaniya sûcdaran nagire" wî bersiva min dabû. Miletê Alman yekî ji min çêtir nabîne. Tu vê yekê wekî navê xwe bizanibî." Wî qutiya xwe ya tûtînê dirêjî min kir. "mîna dolmeyekê dagire, venekişe" got.

Me cigarên xwe pêxistin.

-Te qet sûc kiriye? wî ji min pirsî.

-Na, min bersiva wî da.

-Te sûc nekiriye çi ye, piştî ku karê te nakeve rê.

-Lê herkesê ku sûcan dike nakeve girtîgehê, min gotê. Min di xortaniya xwe de mirîşk dizîne, haya kesî negihîştê.

-Dizî ne tiştêkî baş e, Arif got. Ne karê mêran e! Dibe ku bi a wî mêrxasî ew bû, ku min kêrek li mirovekî bixista. Di dema ku min cigara wî dikişand, min nexwest ku ez erza wî bişikînim. Di eslê xwe de Arif peyayekî baş bû.

-Em dîsan ji rewşa xwe şikir bikin. Yên rewşa wan ji rewşa me xerabtir in jî hene, min gotê û min mijara peyvê guhert.

Arif zikê xwe ber bi pêş ve derxistibû, ew mîna generalekî di nava mirovên ku selik û qufikên xwe bi cih dikirin de dimeşiya. Ew bêxem dixuya. Lê ne xuyabû bê wî xema çi nedikişand. Erebevanên ku erebeyên xwe kişandibûn kêleka rê, kîsên êm kişandibûn serê hespên xwe. Em hemû li bendî kar bûn. Hespan li pişt ereban lingên xwe ji hev kiribûn û dimîstin. Arif bi "Ev mirovên ku tu dibînî! dest bi peyvê kir. "Hemû sibehê zû rabûne, em jî. Pêwîst e em peran kar bikin", min bersiva wî da. Nexweşiya Zengê hatibû bîra min. Rebenê mîna dîkan dikir. Rast bû. Doktor rast têgihîştibû, ku nexweşiya wê bronşît bû.

Ew ê vê êvarê nan û derman biçûya malê. Ji sedî sed diviyabû biçûya. Ez mecbûr bûm. Bi celebekî din çenedibû. Piştî ku ez û Arif li mazatê geriyar, em heya bi garajê çûn. Garaj tijî otobus û kamyon bû.

Salepfiroş û simûtfiroş li vê derê jî hebûn. Kamyonên bar berepaş diçûn, muawînan bi qêrîn jî şofêrên xwe re digotin: "Çep here, rast here". Me çavên xwe li xwendevanên ku bi nivînên xwe li ber dîwêr rawestiyayî û bajarvaniyên ku bi baholên xwe yêr textînî û mezin, ku wê biçûna hotêlê, digerdandin. Lê belê dem gelekî zû bû. Û jî bo mînubusa ku jî bajêr bihata jî diviyabû em du saetan rawestiyana.

Arif xweşbîn bû. Ger ku wî heqê xanê û heqê nanê rojê derxista, ew li tişteki din nedifikirî. Ger te hemû dinya bidaya wî wî ê bigota ez naxwazim. Lê piştî ku ew bi ser liska kaxezan vebûbû rewş hatibû guhertin. Wî bi dîqet li der û dora xwe dinihêrî, li yekî ku bangî barkêşan bikira digeriya. Her ku diçû em herdu bê sebir dibûn. Em ber bi mazata karkeran ve meşiyar. Ji bo dîtina kar erebeyên textînî jî vir de û wê de digeriyan. Erebevanên ku li ser kîsên kayê çarmêrkî vedabûn, rê girtibûn. Kamyonan bi zorê rê jî xwe re vedikirin û ber bi pêş ve diajotin. Dengê çêrên şofêran dihate bihîstin. Bîsiklêtên sêteker li ber dikanan bar datanîn. Barkêşên van bîsiklêtan dijminên me yêr sereke bûn. Kara wan jî ya me bêtir bû. Her ku dibû derengê rojê, cih li barkêşên bi weris teng dibû.

Arif "Em nikarin bi van re qayişê bikişînin, ya baş ew e ku em jî peran bidin hev û jî xwe re bîsikletekê bikirin"

got. Lê belê wî bi xwe jî dizanîbû ku kirîna bîsiklêteke wilo bêîmkan bû. Di vê navê de yekî jî milê rastê "Barkêş" bang kir. Em herdu bi hev re li wî dengî zîvirîn. Bi holbûnekê re me destê xwe avête sindoqa wî. Ev bi dozîn bûbû. Sindoq mîna keweke ku nuh hatibû girtin di nava destên me de bû. Min û Arif me li çavên hevdu nihêrî. Wî li min û min jî li wî mêze kir. Lê destên me li ser sindoqê bûn. Kê jî me destê xwe jî sindoqê berda, ew ê sindoq bibûya ya yê din. Min carekê kir ku ez destê xwe jê berdim, lê Zengê hate bîra min. Min dîsan xwest ku ez bi sindoqê bigirim. Lê ez dereng mabûm. Arif "Vê biavêje piştî min" got. Min wek wî kir. Arif di bin wî barê ku bi kêmanî sed kîlo bû, bi sorahiya xwîna ku hilperikî mêtîyê xwe dilşa bû. Ew bi mirovê xwediyê sindoqê re meşiya û çûn. Ez bi tenê mabûm. Her kesî baz didan qismet û nesîbên xwe. Piştî ku min kindira di serê xwe de pîva, dîsa ez ketim nava qerebalixê. Erebevanê xwediyê erebeyên vala her li kar digeriyan. Em hemû li navê bûn. Tiştê ku nedibû çî bû? Ez nizanim bê ez çiqasî geriyar. Zikê min dîsan vikîvala bû. Ez baş birçî bûbûm. Lê min dikarîbû li ber birçîbûnê debar bikira. Her ku ez li Zengê difikirim, ez li hemberî birçîbûnê bi hêztir dibûm. Ez niha li ber lampeyêke trafikê ya sor pêketibû sekinîbûm. Min dît ku şofêrê kamyoneke kevin destê xwe di pencerê re jî min re li ba dike. "Xwe biavêje dawiyê" got, "Em ê malê bar bikin, zû, berî ku lampa kesk pêkeve".

Çûkê bêhtengiyê tavilê jî dilê min firiyabû. Min xwe hema bi carekê ve avête erebeya kamyonê. Em di çarşiyê re derbas bûn û çûn. Em ketin nava mehelan. Em li

ber maleke bi tenê, ya li pişt bexçeyekî zarokan sekinîn. Şofêr xwe ji kamyonê avête xwarê. Li ba wî yekî ziwa, jar û bêçakêt hebû. Ew jî daket. Demekê li ber derî sekinîn. Paşê em hemû bi hev re derbasî hundir bûn. Her çar aliyên me tîjî firax bûn. Pêşî min û wî peyayê jar me xalîçeyên li erdê dane hev. Wî du heb ji van avête kamyonê. "Hevalo, çênabe ku mirov xaliyan deyne binî. Em pêşî mobîlyan biavêjinê. Em ê van bi ser wan da kin" min gotê. "De here lo" wî got. Ez çûm. Tekneya kamyonê di tozê de mabû. Min xalî li quncikekê bi cih kir. Min ê pišta sarincan bisparta van xaliyan. Paşê wî peyayê jar bi a min kir, me pêşî sarinc bi cih kirin. Şofêr dikete hin odeyan û derdiket, wî qet alîkariya me nedikir. Paşê wî ê karê xwe xelas kiribe loma ew hate ba me. Wî bi hemû hêza xwe hewl da ku alîkariya me bike. Min dizanîbû ku ez ê di vî karê malbarkirinê de tîbabeke pere bistînim. Êdî Zengê xelas bûbû. Gava min dolaba bi cam dibir ez li vê difikirîm. Hê ew dolaba camînî li pišta min bû, min got gelo ew reçeteya ku doktor daye bi min re ye an na. Xwezî min negotaya. Ger ew dolaba camînî ne li pišta min bûya min dizanîbû bê min ê çi bikira. Bi namûs min dizanîbû. Me ewqas sal ji bo welat û gel eskerî kiribû. Ma me çi kiribû? Dolaba camînî li pišta min bû. Min kindir di ser re avêtibû û ew baş girê dabû. Heta wê çaxê sêlikeke gramafonê jî neşikest. Min carekê dît ku ji aliyê bexçeyê zarokan du-sê kes ber bi me ve baz didin. Şofêr û wî peyayê jar hema xwe avêtin kamyonê û pê li gazê kirin. Ez têngihîştim bê çî dibû. "Hela rawestî hê dolab li pišta min e. Ma hûn ê min bihêlin û bi ku de herin?

Deriyê malê vekirî ma." Lê kamyon rabû û ji wir bi dûr ket.

Ji ber ku dawîya kamyonê vekirî bû, dolaba têlînî gindirî erdê. Ew gindirî, lê wan kesên ku ji aliyê bexçeyê zarokan ve baz didan, dora min girtin. Di bin bar de rûyê wan nedihate ber çavên min. Min kulma pêşî di bin dolabê de xwar. Dolab bi milê çepê de şemîtî. Ez jî pê re ketim. Dengê şikandina caman hate min. Ez bi ser kêlekê de ketibûm. Pekîneke bi hêz li sînga min ya vekirî ket. Qolinceke bêtarîf hatibû zikê min yê vala. Hê jî min fêhm nekiribû bê ew ji bo çî li min didin. Ji derbeyên ku min dixwarin min firsenda peyvê jî nedidît. Ji der û dorê bi koman mirovan ber bi me ve baz didan.

Dengê qêrîn û qerebalixê zêdetir dibû. Carekê min kir ez rabim ser xwe, lê pehînek li nava pozê min ket. Ji ber ku min dizanîbû ku her ku ez tevbilivim ez ê lêdanê bixwim, ez demekê qet tevneliyî-am. Yên ku hatibûn carina di deriyê vekirî re diketin hundir, lê dîsan berepaş vedigeriyan û dihatin ba min. Kindira ku sist bûbû min berda. Dema rabûnê bû. Yekî bi milê min, yekî jî bi stûkura min girt. Min niha der û dora xwe hê çêtir didît. "Dîqet bikin bila ew nereve!". Ez raste rast di nava xerabiyekê de bûm. Du mirovên mîrxas yên ku dixwestin qanûnên civakê yên ku dihate zanîn biparêzin, stûkura min bernedidan. Hinan ji wan tif dikirin rûyê min. Demekê min xwest ez bipeyivim. Yê ku hêrs bûbû kulmek di nava pišta min de lêxsit. Ez dîsan ketim xwarê. Kaxezeke spî ji bêrika min ketibû. Ev reçeteya Zengê bû. Zengê hetanî sibehan dikuxuya. Doktor gotibû bronşît e. Min xwest ez destê xwe dirêjî kaxezê

bikim. Peyayê ku bi stûkura min girtibû ji min re bû asteng. Wan ez dehî dam û xwestin ku min bibin cihekî nenas. Her ku em dimeşyan, qerebalixa li dora me zêdetir dibû. Komê zarokan xwe di nava qerebalixê re rakir û xwestin bi tirs min bibînin. Em li kuçeyekê zîvirîn. Em di kuçeyekê teng re derbas bûn û ketin ser rîyê fireh. Ev rê tijî erebeyên textînî, fayton û kamyon bû. Mirovên ku ji dikanan tişt dikirîn, derdiketin ber devê dikanan û li me dinihêrîn. Her ku em diçûn yên ku dihatin temaşekirina me zêdetir dibûn. Min komê mirov li dû xwe dikişand. Xwîna ku ji pozê min diherikî, di ser sînga min re diherikî jêr. Em dimeşyan. Zarokên biçûk û şêrîn, şagirtên dibistanan bi tirs li rûyê min dinihêrîn. Peyayê ku bi milê min girtibû "Min ew girt" bi qêrîn ji der û dorê re digot û xwe pê qure dikir. Ferqa min ji heywanekî wehşî ku li daristanê hatibû girtin qet tunebû. Min demekê xwest ku ez li ber xwe bidim. "Bimeşe, bimeşe" gotin û li paş stûyê min xistin. Ez êdî di nava destên mirovên dilpak de bûm. Ez êdî ne aydê xwe bûm. Ez ewqasî ji xwe bi dûr ketibûm, ku niha di bêrika min de pere jî hebûya ez nikaribûm bi çar nanan û bi qutiyek derman vegeyriyama malê. Wê zarok û diya xwe li bendî min bimana. Min nikanîbû bi awayekî haya wan jî bigihandayê. Danûstandinên me dihatin birîn. Ew ê di nava civatê de gêr bibûna û biçûna. Êdî wê kuxuka Zengê ne aydê min bûya. Wê jina min jî êdî ne ya min bûya. Ji aliyekî ve ez xelas bûbûm. Her ku diçû van tiştên han di mêjiyê min de cih digirtin. Berpeyîya vê yekê ken bû. Min pêşî li zarokên biçûk û paşê jî li pîrejinana nihêrî

û ez keniyam. Ez paşê bi şûşên şîr û bi pakêtên cigaran keniyam. Min serê xwe yê bi xwîn zîvirand û ez bi peyayê ku bi milê min girtibû keniyam. "Kûçikê bê ar hê jî dikene" gotin û bi gurmistan bi serê min ketin. Ji ber wê lêdana wan ez bêhiş ketim. Gava ez dîsan hatim ser hişê xwe min dît ku çend kesan bi lingên min girtin û min bi dû xwe de dikişkişîne. Serê min bi erdê ve dikişiya. Em hê jî negihîştibûn wî cihê ku wan dixwestin min bibinê. Êdî min ew qerebalixa ku rê dagirtibû nedidît. Çakêtê min jî ji min şeqitî bû û di nava lingan de çûbû. Ya girîng di navê de mirovatiya min hebû. Ew jî di destên nenasan de bû û bi dû xwe de dikişkişandin. Gava serê min li keviran diket, di dilê min de xwestekeke xewê ya bêsnor hişyar dibû. Min jî wilo kir. Ez bi dû stêrkên ku li ber çavên min difiriyan ketim. Bi lingên xwe yên dirêjkirî, ez ketim xeweke kûr.

Wergera ji tirkî: F. Cewerî

Diyariya NEWROZÊ
 hevalekî xwe bike
 aboneyê NÛDEM'ê!
 Her abonetiyeke
 NÛDEM'ê, ji avakirina
 edebiyata kurdî re
 alîkariyek e.
 Tu jî vê alîkariyê bike!

STRANA STENBOLÊ

*Li Stenbolê
li Boğaziçiyê
ez Orhan Veliyekî feqîr,
kurê Welî,
di nav keseran de
li Rumeli Hisarê rûniştîme,
stranekê dibêjim,
Kevirên mermer yên Stenbolê
li serê min datînin
Geqlebazên delal,
Ji çavên min hêstirên bixem
dirîjine xwarê.
Delala min
di ruyê te de ye
ev halê min,
Nawenda Stenbolê sînema,
xêzanî û yeksaniya min
mebêjin dayika min,
xelk kêf dîkin, şa dibin
çi ji min re,
evîna min
di stûyê te de ye obalê min,
Li Stenbolê,
li Boğaziçiyê me
ez Orhanê feqîr
kurê Welî me,
di nav kulên bê eman de mame...*

GUHDARIYA STENBOLÊ DIKIM

*Guhdariya Stenbolê dikim
bi çavên girtî
ewil bayekî sivik tê
hêdî hêdî
dihejin pelên daran,
ji dûr*

ji gelek dûr
dengê zengilên avkêşan tê
bê rawestan
guhdariya Stenbolê dikim
bi çavên girtî,
Guhdariya Stenbolê dikim
bi çavên girtî
çivîk derbas dibin,
ref bi ref, awaz bi awaz, paşê
tor têne kêşan
di tengasiya behrê de
Piyê jinekê digêje avê,
guhdariya Stenbolê dikim
bi çavên girtî.
Guhdariya Stenbolê dikim
bi çavên girtî,
Bayê hênîk li sûka sergirtî,
Mehmûd Paşa diçilwîre,
hemû eywan
bi kevok in,
dengê çakûçan tê ji kêstîxanan,
bayê biharê
û bêhna delal ya xwêdanan.
Guhdariya Stenbolê dikim
bi çavên girtî,
di serî de
li şengên borî
sermestiyek (nedîtî)
bi Qayikxanên tarî ve,
û koçkekî xalî,
di nav dengê bayê lodosên aram de,
guhdariya Stenbolê dikim
bi çavên girtî.

Orhan Velî KANIK

Wergêr: Latîf Özdemir

XEM Û AZARÊN MIROVÎ DI TABLOYÊN FEHMÎ BALAYÎ DE

Xelîl DUHOKÎ

Pîştî bi sedan salên zilm û stema dij-
minan, Kurdistana başûr gihîşt azadî û riz-
gariyê. Berî hingê hemû riyên pêşketinê
girtî bûn, lê niha rê vebûne, pîspor,
nivîskar û hunermendên kurd dikarin xiz-
meteke mezin ji bo milletê xwe bikin. Ev
yeka han bûye sedemê vebûna çendîn
yekîtî û komeleyên hunerî û edebî. Bi
giştî niha hunermendên kurd dikarin
pêşangeha vekin û tabloyên xwe
bigihînin piraniya xelkê.

Bizava hunerî li Kurdistana başûr ber bi
pêş de çûye û bi dehan hunermendên jêhatî

peyda bûne.

Min di seredana xwe ya Kurdistana
başûr de, çendîn hunermendên kurd dîtîn
ku yek ji wan Fehmî Balayî bû. Fehmî
Balayî di sala 1963'an de, li devera
Berwarîbala ji dayik bûye. Li sala 1985'an
Peymangeha hunerên ciwan li Mûsilê bi
dawî aniye. Ew beşdarî çendîn pêşangehên
hunerî bûye.

Tabloyên wî xem û derdên mirovî
hembêz dikin. Di nav wêne û rengên
tabloyên wî de, mirov karesatên mezin
dibîne. Azarên zîndaniya dikişîne û
rondikên germ ji bo şehîdan dibarîne. Bi
rastî huner li cem wî, zimanê millet e. Di
riya huner de millet bi pêş dikevin û di ba-
jarvaniyê de digihên pileyên bilind.

Min bi ferz zanî hevpeyvînekê digel
bikim. Werin em bi hev re xwe berdîn
nava cîhana tabloyên wî.

Xelî Duhokî: *Kengî û ji bo çi te dest
bi hunerê şewekarî (teşkîlî) kiriye?*

Fehmî Baleyî: Min di destpêka
xwendina xwe de dest bi xemilandina
rûpelan kir. Ji ber rindiya siroştê Kurdis-
tanê, şax û daxên bilind, daristan û geliyên
kûr, rûbar û çemên mezin, kanî û bexçên
xweş. Belê; ji ber vê bihiştê şîrîn, min
xwe berda nav cîhana hunerî.

*- Tu bi çi rêbaz û kîjan hunermendî
daxbar bûyî?*

- Her rêbazeke hunerî, bûçûnên xwe yên
taybetî hene. Lê ji ber ku rêbaza realîte
bêtir nêzikî milletê min e, ez li pey wî
rêbazî xebata xwe didomînim û tabloyên
xwe dixemilînim. Hunermend Rênwar ji

layê reng ve, Van Gogh ji layê derbirînê ve, Salvador Dalí ji layê surealî ve û Pícasso ji layê hunerê hevçerx û modern ve kar li ser min kirine.

- *Tu hunera kurdî ya îro çawan dibînî?*

- Hunerê Iraqê bi giştî û ya kurdan bi taybetî, dengekî wan li cîhana hunerî heye. Cewad Selîm, Faiyiq Hesen û Hafîz El dûrî, hunerê iraqî dane naskirin û Mehemmed Arif, Îsmail Xeyat û Dara Mehemmed Seîd jî hunerê kurdî gihandine pileyên bilind.

- *Hunera kurdî niha di çi pileyê de ye?*

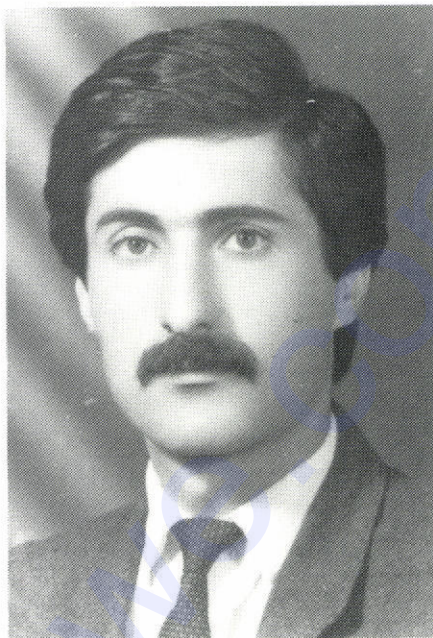
- Bi hêza hunermendên genc û xwedan şîyan, çendîn Peymangehên Hunerên Ciwan peyda bûne, hunerê kurdî li Kurdistanê başûr ber bi pêş ve çûye.

- *Di riya hunermendiyê de çi girîftarî hene?*

- Girîftarî bi tenê, mijûlbûna hunermendî bi layên siyasî ve. Îro ew dibe dîl û hîsîrê siyasî. Bi bawerîya min ev kêmasiyê mezin e. Divê hunermend rastgo be û helwêsta wî beramberî tevayîya rûdana hebe. Ew jî bo cîhanê û mirovîyê xebatê bike.

- *Baş e, helwêst çi ye li ba te?*

- Helwêst jî bo hunermendiyê pîroztiyê peyv e. Pícasso dibêje: "Hunermendê ku jî dorhêla mîletê xwe bi dûr bikeve, ez wî mîna hunermend nabînim." Çînkû ciyawazî di navbera hunermendî û mirovekî

Hunermendê kurd Fehmî Balayî

din de heye. Divê bûcûn û rastîgotin, bersîngirtin û berevanî beramber her kiriyarekê hebe. Lewra çend kesên wek: Mazlûm Doğan, Wedat Aydın, Zekiya, Musa Anter, Şakir Fetah û Dilşad Merîwanî, gorî helwêsta xwe bûn. Niha dîrokê rûpelên zêrîn jî bo wan xemilandine û ew di dilê mîlet de dijîn.

- *Pirsa dawî; tu niha çi karî dikî û tu dixwazî ji xwendevanan re çi bibêjî?*

- Ez niha li Peymangeha Duhokê mamoste me û ez endamê desteka bilind ya hunermendên Yekgirtî yê Kurdistanê me. Hêviya min ew e, hunermendên kurd, bi zîmanê xwe yê hunerî, doza mîletê xwe ber bi pêş ve bibin.

Du tabloyên Fehmî Balayî

Helebçe û gaziya zarokan

Pêşmergeyekî westiyayî

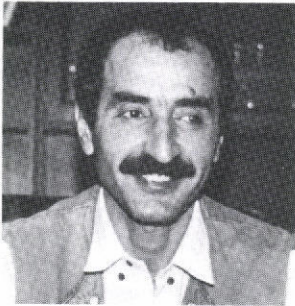

HILKIŞÎNA BAJAREKÎ

Di şeva termên komerbûyî/ ew bi xwe tarîtir e
stêrkên çavine vemirtî, diçûrisin.
Bager mijankên xwe dişkine di
bejînbilindiya qurman de.
Û giyanên rencbûyî, yên revyayî
xwe bi tirs davêjin ber sibera zeytûnê.
Ji şeva grîkanî de, tu carî kabûsên ji vê babetê
şiyar nebûne:
Gava ku hîma Amadana
qîriya li ser deh hezar Roksana
destên serxweş û serkeftî, ew revandine.
Serkeftî ne... Ey nijada zelal!
Bi zendên şankirî bi nivîştan, dibin
palpîşt bo esmanekî ji cama hûrkirî.
Di şevê de digere/ji bilî pîrebokên lukumî,
bêdengiye... ji singoyên xwîngirtî
Bi rewan, li rûyê kuştîyên xwe temaşe dike.
Ji bo zarokên destjêkirî
qantirine tozîni westyayî, mane.
Tenê... qantirine hevalbend
di cîhaneke dijmin de.
Di goristana gerdûn de
li ser banê wê yê rût,
li hêviya şitlên pîpnokê ye
li hêviya xwedanên mirî ye...
Buhara kulilkên dadayî.
Germa te belekbûnê,
çavên bendemanê li stêrka Anahîta
ya vemirî dinihêrin.
Perçebûyî ne, bendewarên
gemîya Awto/an
Rokek bi bask in
ta ku çemê hêsiran derbas ke.
Giyanê sergerdan
her û her
bende
giyanên xwe ne.
1988

Dilower MÊQERÎ /Werger: E. HUSEYNÎ

XALID AXAYÊ ZÊBARÎ (1827-1828)

Zeynelabidîn ZINAR

Erê, hin suxreyên nijadî yên di demepaşê de ku hatine kirin, ew herwekî bûbin malê çineke kifş û piraniya xelkî jî her wisan dizane. Niha eger yek bibêje: Zimanê kurdî di warê nivîsê de tenê ji feqî, mele û şêxan dest pê kiriye. Tenê wan nivîsandinê bo xwe kiribû pişeya sereke û ev berhemên klasîk ên heyî, hemû bi ked û xwîdana wan derketine holê." Bêguman wê piraniya Kurdan jê bawer bikin. Sedem jî ev e; lewra ev heftê sal in ku gelê me bi darê zorê ji ziman, çand û edebiyata xwe hatiye dûrxistin û ew ji dîroka wî bêageh hiştine.

Lê belê hingê mirov bi rastîyan

têdigehe, eger zana û serwestê bi dîroka xwe be, hem jî eger çeknas, jîr û zîrek be, serbest bilive û azad bijî, çewa ku roj hebûnek e ku hîç nayê înkarkirin, herwisan rastî jî têne dîtin û tiştên heyî wenda nabin.

Ji berê û pêş ve ye, nav û dengê axeyan li Kurdistanê bi nepakî belav bûye; bi xwînxwarî û xwînmijiyaya li xelkê hatine naskirin. Erê herçiqasî hin axe hebûn ku nepakiya xwe nişan dane û heta hinek ji wan ketine nava xiyanetê bêbexşin jî, lê hinek jî pir kêrhatî bûne û bi welatparêziyê germ şixulîne; di warê edebiyat û çanda kurdî de jî suxreneyê payedar kirine û ji gelê xwe re berhem afirandine, pirtûk nivîsîne û berpirsiyariya xwe ya dîrokî bi cih anîne.

Eger yek bipirse; axa û edebiyat? Bersiv pir hêsan e û li diyarî çavan e. Fermo, bînerin! Ha yek ji wan axeyên wisa ku navûdengê xwe li cîhana rengîn belav kirine, şan û şerefa xwe xistine binê baskên Dîroka Kurdistanê jî, Xalid Axayê menşûr ê bi eşîra xwe Zîbarê ye.

Xalid Axa di 1827'an de li Gundê Şîniyê ji diya xwe re çêbûye û di 1828'an de jî çûye dilovaniya xwe. Gundê wî li nav eşîra Zîbarê, li Deştê Ziyê cih girtiye û li Rojhelata Amêdiyê dimîne. Xalid, kurê Şêx Hiseyn e. Bapîrê wî Şêx Xalid kurê Şêx Hiseynê Zîbarî ye.

Erê, herçiqasî ez zêde bi serpêhatiya Xêlid ne agahdar im û li serê zêdetir nivîs bi çavên min neketine jî, lê li gorî gotina mamosteyê gorbihîşt Sadiq Behaedîne Amêdî ku di pirtûka xwe ya bi navê "Hozanvanê Kurd", rûpel: 263-271 de aniye zimên; Xalid Axa serê pêşî ji bo xwendinê çûye Paytexta Mîrgeha Botan û li bajarê Cizîra rengîn xwendiyê. Herweha wî li hin xwendegehên herêmê yên din jî xwendiyê û li gelek şûnewarên şên ên li çiyayên Bota geriyaye. Piştê ew şûnde

vereriyaye geza Amêdiyê û li jiyana xwe domandiye, ta ku çavên xwe ji dinya ruhnik girtine.

Erê, Xalid Axayê Zîbarî çî kes bû, şexsiyeteke çilo wergirtibû û di nava gelê xwe de giranbihatiya wî gihabû kîjan deverê. Îcar heke destêra xwendevanên Nûdem`ê hebe, em ê guhên xwe bidin mamoste Sadiq Behaedîn û bila ew ji me re, bi kurdiya xwe ya bahdînkî bipeyîve:

- Di berê da min wesa hizr dikir ku guman tê de nîne, Beyta Sîsebanê ji şwînewarê hozanvanê klasîkî Xalid Axayê Zêbarî ye. Ji ber ku min bi navê wî, ji hijmareka extiyar û torzanê cihê Behdînan gu lê bibû. Ji bilî hindê jî gelek kesa ji extiyarê Behdîna, ji Fîşabwirê bigir heta ku digehiye Mêrgesorê, ji bere û bi awaz di xirvebiwînan da têtê gotin.

Navê Xalid Axayî di dwîmahiyê da ye, wekî rêz û rewîştê berê li ser diçûn. Belê di xirvebiwîna roja 18. 9. 1971 ya Êketiya Nivîsevanê Kurd bo belavkirina gotarekê li ser torê kurmançî terxankirî û ji min xastî ez baxivim. Gava min navê Xalid Axayî digel hozanvanê dî yê klasîkî li devera Behdîna înayî û min gotî ji berhemê wî, çend helbestin û Beyta Sîsebanê ye. Birader Dr. Maruf Xeznedarî, bawerî bi hindê neîna û got: "Hêj ruh nebûye, ka ya kê ye." Eger çî di cih da min bersîva wî da, got: "Bêguman ya wî ye, bi navê wî ye, kes ji xwudanê malê bixwo şhezatir nîne, Beyt li nik min e."

Belê birastî, gotina wî ne ku guman li nik peyda kir û bes, belê wekî navtêdanê (handanê) bû, bo min ku ez pêtir li dwî biçim, da ku paştir pişrastir bibim, ku Beyta Sîsebanê ya Xalid Axayê Zîbarî ye. Paşî hingê çavê min bi gotarê birader Dr. Ezedîn Mistefayî kevî, yê ku bi navê "Feqê Teyran, jîyan û berhemî" di Kovara Kulêja Edebiyatî Zanîstgayî Bxdad a berperî14-24, bi zimanê Kurdî belavkirî,

ku li berperê 26`ê, li rêza nehê nivîsiye: Dastanî "Newalî Sîseban"yişî be berhemî Feqî Teyran nasraw e, belam Rûdênko em nasiye be rast nazanê, li vêre dwîmahiyê pê diînit, bê ku piştewaniya çu ji her du bîrûra biket.

Vê çavpêkevtinê ez rijdtir lê kirim, ku bizava xwo dujwartir lê bikem da ku derhê biçim, bişem rastiye li ber çavê xwîndevanê nûserî Kurd û dilsojê torê kurdfî danim (1).

Vê Havîna çuyî (1972)yê Ekađîmiya Kurdî (Kûrî Zanyarî Kurdî) ez hinartime Parêzgeha Dihokê ku, ser periştiya xirvekirina destnivîs û nivîsîna zaravan û rîkurdkirina folklorî kurdfî bikem. Min bi derfet zanî, ez li dwî Beyta Sîsebanê biçem. Nemaze Xalid Axayê Zêbarî xelkê wêre ye, ya ku bi min ve hatî dê li ber çavê xwîndevanê berkevî danim.

Xalid Axayê Zêbarî ji binemala axan e, ku bi navê Axazade di berê da bi nav dikiirin. Ji Gundê Şîniyê li cihê Zêbarê li Rojhelata Amêdiyê li Deşta Ziyê ye. Her wekî têtê gotin li ser çax û demê Mela Mensûrê Gêrgaşî û Bateyî yan paşî wan bi heyamekî, bi çend sala jiye, ku li dwîmahiya Sedê Panzdê ji bûyîna Isayî û Sedê Şanzdê, ku di hinde berperê nivîştê feqan da wekî Enwarê dikevîne Namexana Mela Yehya Mizwyrî (Minzûrî-nm) li Amêdiyê, li navbera (905-974)ê Mişextê jiye.

Ev Hozana jêrî jî ji destnivîsarekê hatiye veguhaztin ya ku gazinda ji felekê diket ya wî ye. Ji ber ku bi navê wî yê hozanî ye, her wekî navdar e li devera Behdîna bi navê Xalid Axayê Zêbarî Laxerî * ye. Hozan eve ye:

Felek naket digel min yarê qet
Xilas nabim ji ah û jarê qet

Xemîra min ji muhra muhrê Xan e

Neşê m êdî bikem înkariyê qet

Dilê sûzek ji işqê tê nebîtin
Bi kêr nahêt biket serdayê qet

Qewî nabim ji mehrûyan te'ceeb
Neken perwarê bê îqarê qet

Di işqê lewme nîne û nabit munker
Nehin ageh ji mewta cariyê qet

Tewafa gerdenê carek mi kiribû
Jibir nakem ewê yekcarê qet

Çi sir bîtin ji werdan ger dinasî
Nebûn aciz ji dama xariyê qet

Bi heft avan bişoyî Laxerî xwo
Meger de'wa xwo tu li Zêbarî qet (2)

Beyta Sîsebanê, ne ku "Newalî Sîsebanî" her wekî Dr. Resûlî, navê wê ji Nîhala Sîsebanê kiriye "Newal" her çendî min jê piyar kirî, zêdebar navsal ve çûyî û extiyarê jiyê wan ji şêst salî pêtir, bê rawestan da bêjît ya Xalid Axayê Zêbarî, Laxerî ye di hemî destnivîs û keşkolan da navê wî li malikê dwîmahiyê da heye.

Pismamê min Mihsin Salihî, Beyta Sîsebanê li ber destnivîsarekê nivîsî, paşî guh li extiyarekî girtû û li roja 5-4-1970'ê bo min hinart. Û bi van malikê jêrî dest pê diket:

Sibhan ji Şahê Kerîm
Me bûdê pirkemal e (3)
Pirfedl û nî'met'ezîm
Munezzehê zewal e

Dê gerîn çerxa qedîm
Du roja sal bi sal e
Navê Xwudayê 'ezîm
Bê şîrîk û heval e

Ew wahidê bêweled
Nînin çu day û bab e
Fedla te zatê semed
Ne mexfî û hîcab e

Ji wesfê t xwo pir sewab e
Bizanin pir sewab e
Yek le'za Şahê Ebed
Dinê diket xirabe

Yek le'za Şahê Xebîr
Dinê diket wêrane
Yek dem diket dîwane
Tînit diket sultan e

Sultan û şah û emîr
Yek dem diket dîwane
Yek le'za Şahê Xebîr
Dinya çerx û dewran e

Dinya çerx û lewleb e
Ji bo kes nabit dewam e
Ji Meşriq heta Mexrib
Şah û şikuhda xulam e

Sahib teyr û metreb in
Cumle dê çin temame
"Kullu şey`în halîkun"
Bizanin ey ruhê me

Ji sakin û salik in
Ji bo biçwîk û mezin
Ji xeyrî zatê bênezîr
Nînin qewî beqa ye

Qazî û şeyx û feqîr
Digel ehlê wefa ye
Selewat ji dîwê munîr
"Sellû `ela Muhammed"

Digel ehlê cema'et
"We `ela alî Muhammed"
Da hwîn bizanin qatê

Resûlî eym û ebed

Bo me diket xebatê
Cundî û xelkê hemed
Pê diken hîkayatê
Rojik Hebîbê wadih

Pala xwo da Mînberê
Nûrha ewî bû laiq
Bi dêmê xwo enwerî
Jê rabûn xelkê salih
Dê ket qesa Kewserê
Wî dît ku bûyef wadih

Tozek ji deşt û berrê
Bilind bû weku xubar
Zahir bû yek siwar e
Yê hatiye nik aşkira
Peya bû bi xeddar e

Pirsîn ji wî çend xeber
Ew Pêxember û yar e
Cab lê veda bi îrham
Zehf bwîn li wê ekabir

Deştê dayê pir 'ezab
Tî, nabû nan û agir:
-Mîn tişteket dît wek xurab
Mîn qest kirê her hadir

Heku ez çûm ku qesrek
Şibhetî dirr û lewleb
Meydana çerx û herbek
Betel û esed dinalin

Min pêr jê kir bo esed
Gote min yek ricayê
Husna xwudana bedrek
Yê tê da çarde safî

Ew kafirê mel'ûn e
Navê ewî Xedrîf e
Munafîq e, zendîq e
Vî ra hene sed ulûf

Pir hebûn kenc, xezîne
Sed xezîn û sed sifûf
Eger tu min bihebînî
Ez im ji bo te hefkûf

Kecê cewab jê veda
Eger tu min bihebînî
Serê Elyo, Ehmed
Eger tu şimza bînî

Ji nav betl û esed
Mehra min ji xwo pelînî
Eger ji ber mehra min da
Serê ewan tu bînî.

Rabû ji cih bişeca'et
Munafîq e, zendîq e
Gotê "Sem'en we ta'et"
Manê ez im vi rê de.

Gerîyan hemî beqa'e
Xwudan zirî û heđîq
Heçî bête mena'e
Dê wî keme qedîde.

Wan eskerêt xwo kiribûn
Ez hatim bo cewabê
Pir zor bûn, pir hinar bûn
Mîn qest kir di sewabê

Ji mêj e min ew ji dil bû
Ey şerbetî û şerabê
Ya Seyîdê Qehamê.
Rûnişte ber Mihrabê

Diket qesa Qiyamê.
Cibraîl diket selamê:
Ez hatibûm cewabê
Nik Xaliqê enamê

Ferman da tu rabê
Da tu bizanî ya Şerîf
Ez ê hatime bi îlham

Ji nik Me'ûdê Letîf

Da bibêjime te îlanê
Yê hatiye ne xedrif
Mal û êl û temame
Ya Seyidê 'edlanê

Rabe, bûye delîl e
Xwudê got da ew bizanî
Qasîd bo Cibraîl e:
Tu here Sîsebanê,
Ya Ehmedê Xelîf e

Û dwîmahî bi navê Xalid Axayê Zêbarî
di kerê (pişk-nm) duwê, ji malika sê, berî
dwîmahiyê, tê da ye, bi vî çîşnî înyê:

Li bin Alayê Mehmed
Ew Xalidê Zêbarî
Gotî kelmê me' rûz
Hêviya bikey ji Barî
Nefsa Xirap a me' d'ûr
Aza bikey ji narî

Belê li ser van grovan ra jî, paşî min
dengê Hecî Mehmedê Teyarê berçî yê jiyê
wî pêtir ji (70) heftê sala, li roja 10-8-
1972 yê rikurdkirî û birader Wartkês
Mûsês nwînerê min hinartiye Zaxo, dengê
Mela Yûsif Mehmedî yê jiyê wî ji (60)
şêst salê pêtir rikurdkirî min du cara guhtê
xwo dayê, navê Xalid Axayê Zêbarî di
malika sê ya berî dwîmahiyê da hatiye
gotin, her wekî min pêşkêş kirî, guman tê
da nema ku "Beyta Sîsebanê" ji vehandin
û lêkînan û darêjûna Xalid Axayê Zêbarî
ye. Ji ber ku bîrûrayêt hemî kesêt nêzîkî
danerê wê êk in, destnivîsek çu bite der ve,
çu nav tê da nebin, çu gumana li nik
şehreza û agehdarêt xelkê cihî beyda
(peyda-nm) naket û kes baweriyê pê
naînit.

Birader Ebdureqîb Yûsifî di Kovara
"Rojî Kurdistan" gotarek bi zimanê erebî,

bi vê mansêtê: "El 'alîmu, wel şa'îr-ul
kurdî el Şeyx Xalid el Zîbarî" belav
kiriye, hinde bîrûbaweriyêt nuyî derbarî
jînenîgara wî, wekî sala ji dayêbuyîniya
wî (1243 H.)- (1827-1828 M.) û navê
babê wî Şêx Hiseyn kurê Şêx Xalid kurê
Şêx Hiseynê Zêbarê, çûye Çizîrê Paytextê
Cizîra Botan û ji wêrê çûye çend gundêt li
çiyayêt deverê û xwundegehêt navbirî lê
xwîndî û şwînewarêt wî.

Belê mixabin sed mixabin, ev hemî
layêt bi nîrx û giring ji jînenîgariya wî bê
grov in, ji bilî navê destnivîsekê nebit ya
bê nav û nîşan ku çu nîrx ji bo nîne û cihê
baweriyê ji layê zanistî ve nîne.

Tiştê pêtivî gotin eve ye; Xalid Axayê
Zîbarî yê Beyta Sîsebanê digel hinde
hozana vehandin, xelkê gundê Şîniyê ye,
ji binemala axa ye, bi navê Xalid Axayê
Zîbarî û naznavê (Laxerî)* li qeza
Amêdiyê û (Bi eşîra-nm) Zîbarê navdar e.
Şêx Xalid reng e mirovekê dî bit, ji
Zêbarê çûbite Cizîrê, ev çende hêj di tariya
nezanî da maye.

Têbinî:

* Bêjeya "Laxer" navê kerê Helîmeya Sa'diye
bû. Gava Mihemed Pêxember (ssxl) hêj piçûk
bûye, Helîmeyê bo wî bûye dayîn û ew li kerê
siwar kiriye. Ji ber hindê gelek hozanên oldar
hebûne ku nasnavên xwe yên di helbestan de bi
"Laxer"î nivîsandine.

(1) Sadiq Behaedîn Amêdî, Xalid Axayê Zêbarî
û Beyta Sîsebanê, Kovara Nûserê Kurd, hejmar
(7), Nevroz (1972), berperê (24-26)ê.

(2) Bi heft avan bişoyî Laxerê xwo

Meke de'wa ji vî Zêbarî qet. Di hinde dest-
nivîsan da.

(3) Ev Beyta Sîsebanê (329) sêsed û bîst û neh
malik e.

(4) Ebdureqîb Yûsuf, El alîmu weş'şair-ul kurdî
el Şeyx Xalid-il Zîbarî, Şemsî Kurdistan el 'eded
(01), Îlon 1978, s. ((8-9).

ÇIRÛSKIN

1

*Erd dizivire... Merivol
Û serê te tîm bilind e...
Hinan tu kirin devê nîşangehê:
Ku tu mehf bî...
Hinekî din gotin: Na... mila bê çax kirin...
Lê tu serhşk î... tu tiştêkî nakî!
Dibê tu guldaneke bîşkîni...
Yan tu kaxetên xwe yên duwîtkirî biçirîni...
Yan wek adetê bigirî!...*

2

*Carekê...jê pirsî:
- Ewa roj bi roj pêrgiyê dibû -
Ma tu rûyê xwe beyaniyan bi keseran dişû?
- Na... bersiv da.
Lê ew çemê di hinava me de diherike
tîm keservan e...!!*

3

*Berê pir bîrdar bû... pir xefetbar bû...
Ta bîranîna wî pîr bû...
Nema dikare... Rojên jê re
mayî bijmêre...!!*

4

*Bedeweke dînokî ye û ciwan e
Û bejna keserê min a dara sewliyê ye
û bîhna mîxeka ye...!!
Hejar e û di gufbûnê de...
Ez çawa dixwazim, wîlo distirê...
Û helbestên xwe ji gişan re dixwînim...!!*

5

*Xewnên min baskeşpî û bîhngênî ne...!!
Loma ez pencera xwe sibê zû vedikim, lê...*

Bêhûd hewl didim...
Lê bîhn tim dimînîn...
Û xewnên min gişt difirin...!!

6

Serbestiya min helbestine perengî ne...
Li ser geografiya hewdê te yê nerm
Her min hewl da ez wan bi ref bikim...
Ez bi hindava bêziyan de binav dibim û winda
dibim.!!

7

Carekê - di dîroka goude de -
Û li ser girekî dil...
Û dîr ji çavên westyayî,
Û veşirtî di nav rehên rijîndar re...
yek hat alaya şahiyê vena!
Û bêyî bike hawar xwe kişand:!!

8

Dem demina dipirse:
Çawa ro derdikeve. Û eniya min
- ji diho de - vemiriyê...?!

9

Pir caran ez bi tenê digavînim û distirê...
- û ez digavînim -
Û ranawestim... ta li dîwarekî dikevim...
An zaroyek an dostek
min vedigerîne bêdengiya min...!!

10

Ez nizanîm ev keser hemû ji ku ve tèn
Lê - çiqas ku ez çentê te vedikim -
Şadiya min şermokî diyar dibe...!!

11

Dilê min çol û fire ye
Wek meydana helperkê ye...!!
Lema ez te - îşev - vexwendî
dilê xwe dikim...!
Bo helperkiyê - yan te xwest - bo serhildanê...!!

12

Ez ê te binişkwînim bi - rûtiya - şerma xwe
Ev şeva fire ye û xewnên min pak in!
Were em ji wan re vehecînin - ger te xwest - biaxi-
vîn,
Bavê min nema - bejna xwe dirêj dike - berî xwe!
Û diya min hin çavrêya jwanga me dike...!!

13

Di her dîtinekê de û berî ez te verê kim
ez di dema neqîşkirî
li ser zendê te yê spî dilizim...!!
Da ku bêziya te rakim bo jwangeyeke din...!!

14

Aferîn ji jinekê re... ku bi tivingê re dixwe...!
Aferîn ji jinekê re... ku şoreşekê dizayîne...!!!

15

Çiqas tu mezin î diya min...!!
Û çiqas ez winda me...
û keserdar im...!!

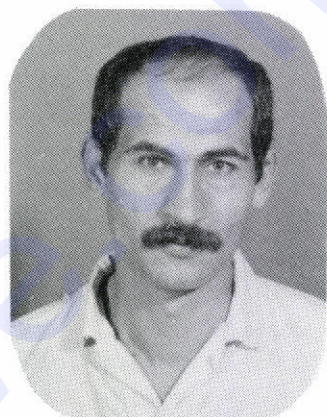
16

Çar mirov - tenê çar -
karin termê min
rakin... bibin goristanê...!!
Lê belê... çiqas mirov gerek dibin
Ku van tiştina hemûyan rakin
Yên dimirin...
Di dema mirina min de...?!

Dêrsim - MEMO

Werger: Husên HEBEŞ

Keçika Piçûk

M. Alî K.

Wê sibê ew zû ji xewê rabûbû; dizanîbû ku diya wê nexweş e û ji nav nivînan nikane derkeve. Ev serê çend rojan bû ku nexweş bû, şevtira din jî nexweşiyê lê kêr kiribû, eva ji dengê mîna nalînan ku derdixist fam kiribû.

Sibehî, wexta keçika piçûk ji xewê rabûbû xwe ji bo hemû karên malê amade didiît. Û bi rastî jî wisan bû. Ew gelek caran li gel diya xwe û pîrekên din bû dema ku wan kar dikirin. Wêya him alîkariya wan dikir û him jî li wan dinihêrî bê çawan kar dikirin. Ji ber vê jî gelek ji van karan ji nuha de ji ber kiribûn; wek êmkirina heywanan, malaj-tina hundurê malê, pêxistina sobê û çêkirina şorbeya nîskan jî yek ji wan karan bû ku ev çend car bû xwe lê ceribandibû û hema hema ew jî êdî bêqusûr dikir.

Her sê karên pêşîn digel ku ji bo keçikek heşt salî ewçend ne hêsan bûn jî dîsa bêqusûr û di wexta xwe de kiribûn.

Di vê navbêne re diya wê, mîna ku nedixwest keçika wê ya piçûk zêde xwe biwestîne, xwestibû ji nav nivînan derkeve. Lê ew hêj di nav nivînan de rûniştibû û pêre pêre, ber çavên wê tarî bûbû, serê wê gêj bûbû û dîsan bi paş de ketibû.

Keçika Piçûk xwe zû bi diya xwe ve gihandibû: "Dayê! Ranebe ser xwe, tu nexweş î. Ji xwe karekî ez zêde bikim nemaye. Tenê ez ê biçim ser kaniyê avinê bînim û şorbeyekê çêkim." gotibû. Diya wê bi destê keçika xwe ya piçûk girtibû, bi heyranî û

evînî lê nerî bû; "Delala min!... ne ji te ba dê halê min çi ba?" gotibû. Paşê jî destê xwe di ser porê wê, yê ku hinekî bûbû gijik, re biribû û; "Eva sê roj in ku min porê te şeh nekirî ye!" gotibû. Lê Keçika Piçûk mîna ku bibê; "Xem nake!" bi diya xwe re beşîşî bû, paşê jî şerbikê xwe li ser milê xwe kiribû û rast riya kaniyê girtibû.

Destpêka sibatê bû, lê dunya hêj sar bû; ewrekî tarî, ripûreş xwe bi ser gund de girtibû. Ji hewşan barbara kahr û berxan dihat; li hewşekê ku berxek an jî kahrek bibariya kahr û berxên li hewşên din jî dest pê dikirin dibariyan. Te digot qey bi vî babetî bersiva hevedin didan, li hevedin dipirsîn. Yekcarina borîniya mangeyan û dewarên din jî tevî vî dengî dibû. Dengê hemiyana pevne bi meriv orkestreyek ku awazên cuda cuda jê dertên bi bîr dihanî.

Mala wan li çepê gund, li cihekî kêmxanî bû; ji ber vê jî Keçika Piçûk bi riya kaniyê de pêrgî kesekî nebû. Tenê qijalekê ku xwe li ser sincekê danîbû: "Qij, qij!" qêriya û hat xwe li ser rê, li pêşiya wê danî. Keçika Piçûk rahişt sixurekî û avêtê: "Bifire! Here bi riya xwe de: qijalka pîs!... tu çi dixwazî?" got. Lê qijalk firiya û çû çend gavan jê wir de xwe danî. Wêya dîsan rahişt sixurekî, avêtê; lê dema dît ku fêde nake, êdî hew guh da qijalkê.

Dema Keçika Piçûk gihiştê ser kaniyê, dît ku kanî zuwa ye, tu av ji boriyên kaniyê nedihirikî. Kêlîkekê wisan mîna ku nizanibe çi bike, şerbikê wê li ser milê wê bû û li hawîrdora xwe nerî. Di wê navbêne re qijalk hatibû xwe li ser koşeyêke dîwarê kaniyê danîbû û dîsan dikire qije qij. Dema awirên Keçika Piçûk bi qijalkê ve ket, di serê wê de fikrek pêket.

Keçika Piçûk ji ba kaniyê bi dût ket, lê ne riya malê, riyêke din girt. Wê biryar dabû, dê bi şerbikê ziwa venegerya malê. Wê dil hebû ku serê vê sibê ji diya xwe ya şêrîn re, ku nexweş ketibû û nikanîbû rabe ser xwe, şorbeyekê çêbike.

Carina ku bi diya xwe re dihate ser kaniyê û dema ku didîtin kanî zuwa ye, wê gavê ev rê digirtin. Ji ber ku ev riya diçû ser sarincekê li aliyê din yê gund. Li wê sarincê ava baranê kom dibû û dema ku kanî nedihirikî, gundiyan ji vê sarincê av dihanîn. Nuha Keçika Piçûk jî riya vê sarincê girtibû.

Bi vê riyê de jî pêrgî kesekî nebû, bi tenê ew û qijalek bûn, ji ber ku qijalekê hêj bela xwe jê venekiribû. Her serê gavê dihat xwe li ser rê li pêşiya wê datanî. Carekê Keçika Piçûk ewqasî nêzîkî qijalekê bû ku, xwest pêhnekê lê xe, lê wê gavê qijalek firiya bû.

Sarinc ji ava baranê tijî bûbû; Keçika Piçûk dizanîbû ku gelekî jî kwîr e û vêya hinekî xof xiste dilê wê. Lê wê dizanîbû ê çawan bike; mîna diya xwe hêdî çû ser neqebê û paşê jî hêdî şerbikê xwe xist nav avê. Bayê di şerbik de bi buqe-buq jê derdiket

û şûna xwe ji avê re dihişt. Keçika Piçûk bi destekî bi kevîrê neqebê girtibû û bi destê din jî şerbîkê xwe yê ku tijî av dibû girtibû. Hêj wisan di vê rewşê de bû û ji nişka ve awirên wê çûn ser tiştêkî û vêya bala wê kişand.

Li aliyê wê yê çepê çiçekeke hêşin di ber kevîrê neqebê re serê xwe derxistibû û mizgîniya biharê dida. Lê vêya di serê Keçika Piçûk de bîreweriyek vexistibû.

Digel ku wê demê hêj pênc salî bû jî ev bîrewerî weke îro bi bîr dihanî. Wê çaxê bavê wê hêj jîn bû. Gerçî nuha bavê wê li ezmanan bû; pêşin ew li wir bûbû mewanê kal û pîra wê û paşê jî dê xaniyek ji xwe re ava bikira û li hêviya diya wê bima. Dema ku wê pîrsa bavê xwe dikir diya wê wisan jê re kat dikir. Lê di vê derbarê de pîrsên wê gelek bûn û bi pîrsên xwe serê diya xwe her dem gêj dikir. Diya wê gelek ji pîrsên wê dibersivandin, lê ji bo hinekan jî tiştê nedigot. Carekê jî dema ku pîrsê kiribû, diya wê hêrs bûbû. Wê pîrsî bû; "Çima bavo paş de venagere, ma qey ji me hes nake?" gotibû. Lê dû re diya wê jê re kat kiribû; ku dema meriv çû ezmanan, ji wir êdî meriv nema dikane paş de vegere. Lê helbet wêya jî dê rojekê bavo li ezmanan bidîta. Lê ne nuha; ji bo wê gelek wext diva bû.

Keçika Piçûk hêdî destê xwe yê çepê avêt çiçekê û ew ji ber kevîrê jêkir û paşê jî serê xwe bi jor de kir. Li wir, li ezmên, li cihê ku bavê wê xaniyek ava kiribû û li hêviya diya wê dima; xeyaleta bavê wê li ber çavên wê veket. Weke wê roja biharê, dema ku ji çolê vegeyabû malê, baqek çiçekên rengareng di dest de bûn û dibêşişî. Wêya wê gavê gotibû qey bavo ev çiçekana jê re anîne û gelekî kêfxweş bûbû. Lê bavo çiçek dirêjî diya wê kiribûn; bi vêya pîr kêfa diya wê hatibû û bavê wê maç kiribû. Lê ew hêrs bûbû û ta êvarî jî ji bavo xeyidî bû. Lê êvarî dema ku bavo jê re baqek çiçek anîbûn wê çaxê pêre li hev hatibû.

Lê nuha bavo li ezmanan bû û nikanîbû vegeyîya. Lê îro li şûna bavo ê wêya çiçek bidana diya xwe, da hinekî be jî, wê kêfxweş bike û paşê jî vê bûyera ku nuha bi bîr dihanî jê re kat bike.

Di wê navbêne re jî şerbîkê wê tijî av bûbû, buq-buq jê nema dihat û binav bûbû. Keçika Piçûk hewl da ku şerbîkê xwe ji nava avê derxîne, lê ji ber ku destê xwe yê çepê ji neqebê berdabû, giraniya şerbîkê tijî av wezna wê xera kir û ew bi pêş de kişand nava avê...

Dunya sar bû, baraneke hûrik dest pê kiribû dibariya, ji nav gund barbara kahr û berxan dihat, ji bixêriyên xaniyan dixaneke hêşin derdiket û bi jor de ber bi ezmên ve bilind dibû. Qijalekê xwe li ser kevîrên sarincê danî bû û mîna ku li hinekan hewar bike bi qije-qij diqêriya; lê êdî Keçika Piçûk ji mêj ve mewanê bavê xwe bû.

DU ŞEHÎD, DU JIYAN

ADNAN

*Te jî wek me gelean
Derd û kul kişand
Bi rewşeke ne xweş
Te dibistan xwand
Hevalekî jîr û zana
Xortekî çeleng bûyî
Kengî em behsa te bikin
Dîsa ne dereng e Adnan*

*Rehmet li te be
Hevalê Adnan*

*Te digot dost û yar
Gelê min şêrîn e
Jê pê ve kesek
Ji bo wan nîn e
Gerek em kar bikin
Da ew bijîne
Çiqas em pesnê te bidin
Dîsa pir nîn e*

*Tu ji bîr nabî
Birayê Adnan*

*Bajarê Zonguldak
Gelekî dûr e
Li ber derya reş
Deryake kûr e
Xerab bibe ew bajar
Adnan ji me stand
Lê va nişana wî
Li nav goristan*

*Gelê te sax be
Kekê me Adnan*

ZEYNÎ

Were hey lo lo, hey lo, hey lo lo...
Wey lo lo, wey lo lo, wey lo lo...
Hevalo lo Zeynî
Dosto, birawo, hogiro lo Zeynî
Serê me tewandî,
Namûs li erdê
Em ketin bin barê wî deynî
Ax lo hevalo, lo Zeynî.

Te çavên xwe vekirin, li bajarê Nisêbînê
Te digot bila zar û zêçên me fêr bibin,
Da bizanîn ku jiyan şerîn e
Ji bo vê armancê jî,
Te xwe berda beriya Mêrdînê
Te biryar dabû
ku tu bibî mamoste
karmendekî zanîne.

Berê mamostê me dane xopana Anadolê
Li ser serê wî
Bû teq û req-gurm û holê
Girtin avêtin girtixanan
Ku ew sembol in ji bo zilm û zorê
Lê wî zanibû ku rojekê,
Wê vegere welatê bav û kalan - Herêma Torê.

Were hey lo lo, hey lo, hey lo lo...
Wey lo lo, wey lo lo, wey lo lo...
Hevalo lo Zeynî
Dosto, birawo, hogiro lo Zeynî
Xîret li erdê
Serê me tewandî
Em ketine bin barê wî deynî
Ax lo hevalo, lo lo, lo Zeynî...

Nûrî ALDÛR

EVÎNDARA JI HELEPÇEYÊ HATÎ

Suzan SAMANCI

Saniye Xanima ku bi şimikên xwe yên reqreqûnî diçû û dihat, nêzîkî keça xwe ya ku balkon dişuşt bû. Wê "de bilezîne, wextî ew werin" got. "Gidî bila tu kêmaniya me nemîne, ev Fatîme Xanim pir hulhulî ye." Keça wî, bi barana xwîdanê û hinarikên sorbûyî, xwe rast kir, "tu halê min dibînî" got. "Ji vê lez û bezê, ez beheçim..." Saniye Xanim, bi xwe bawer, bi dengêkî nizm, "de ne xem e, bila şixulê birayê te here serî, em jî bibehicin" got. "Tu dizanî, jinikê cihêzeke bêpayan, ji bo keça xwe, hazir kiriye. Ji bo Xwedê, keça wê jî hem xweşik hem jî jina malan e. Her çiqas Fatîme Xanim hinekî xwe giran dîke û ji jor ve difire jî, ez dizanim, gava navê Îhsan derbas dibe, bezên dilê wê dihelin." Paşê jî, gava wê ber bi deriyê ku lê diket lezand, bêyî ku ji bîr bike, wê gotina xwe bi keça xwe gihand, "de bilezîne, cil û bergên xwe biguherîne!."

Lawê wê Îhsan bû ku hatibû. Bihntengiyeke çend rojan li ser lawê wê

bû û wê nizanîbû ka çi bike... Wê, bi hîsên keldayî yên maderiyê, dengê xwe, heta ku jê hat, nerm kir. "Ev çi halê te ye, kurê min? Ev bû çendekê ku kêr devê te venake, eger derdekî te heye, bêje. Ez diya te me..." Îhsan gotinên diya xwe nebihîstin, mîna robotekê, derbasî serşokê bû, serê xwe yê ku gelekî diêşiya, xist bin avê. Wî dengê diya xwe, "kerem kin, kerem kin", bihîst. Gava ew ji serşokê derket, dengê tîz ê ken û gotinên diya wî dihat.

Saniye Xanim ji derengmayina lawê xwe eciz bû, wê şimikên xwe ber bi oda lawê xwe kişandin û çû, li ber deriyê nivvekirî, çavekî avêt hundir; Îhsan dirêj bûbû, çavên wî sabît û vekirî, li banê odê dinihêrî. Saniye Xanimê bi hêdîka li deriyê odê xist. "Kurê min, Fatîme Xanim wan hatine şivê, ka... tu zêde dereng nemînî..." Îhsan xwe qet nelivand. Saniye Xanimê li rû û hinarikên lawê xwe yê vekîşiyayî nihêrî.

Îhsan, bihteng, kete salonê. Li masê, dengê herî biçûk jî, mezin dibû û bal dibirin ser telewîzyonê. Fatîme Xanim, li milekî, ji bin çavan, li Îhsan dinihêrî, li milekî jî, bi kêfxweşî, li keça xwe ku her porê xwe yê qemer ber bi dawî dibir, dinihêrî. Saniye Xanim li hember lakaytiya lawê xwe sor û mor dibû, nizanîbû çi bike û bi nêrînên hawarê, li keça xwe dinihêrî. Îhsan, bê daxwaz, xwarina xwe dixwar, çavên xwe ji neqîşên cawa li ser masê venediqetandin û bi desta kevçiya xwe dileyst. Îhsan nikarîbû hîn zêde xwe rabigere, bêdeng, ji cîhê xwe rabû û bi dengêkî pir nizm, "li min biborin, karekî min ê pir muhîm heye" got. Gava wî ev got, mîna ku hemû çav li ser wî bûn...

Çaxa wî derî li pey xwe kişand, koroya musîka gelêrî, "ben de gîdem paytahta" digot.

Li kolanên ku ew tê re derbas dibû, merivên xemxwir diçûn û dihatin. Mêrên ku li balkonên xwe, bi bedenên xwe yên nîvtazî, li hember germahiyê şer dikirin, jinên ku li pey deriyan, li daldeyan, li pey hûnikahiyê bûn, ereba bûkê ya xemilandî, îtfayekerên ku bi fise fis, av direşandin kolanên, hiç, bala wî nekişandin. Wî ew ferq nekirin. Lê bîhna axa avdayî bi difnên wî ket; mîna her carî, wî dest hilda mînbûsê. Li mînbûsê, dengê strana =ivan a li ser Helepeçeyê ku zinar û lat dihelandin, bilind dibû; dilê wî guvîştî, mîna ku dilê wî bi hesinekî agirqor kizirî...

Gava ew li Daxkapiyê peya bû, wî hema berê xe da Fîskayayê; çaxa ew di ber nexweşxanê re bihurî, wî li şewqa boş a ambulansê û li merivên ku dilezandin, bi çavên vala, nihêrî. Gava ew ji kaş peya dibû, bayekî germ, bi bîhna anasonê, rûyê wî mist da. Paşê wî xwe li kêleka rê, li ser êzingê qehûm, da erdê û li bêrîkên xwe geriya: wî cixara xwe ji bîr kiribû.

Di binê geliyê de, çavikên telewîzyonan ku di tariyê de dibiriqîn, zarokên ku di nav çahl û devê cawan de radibûn hevûdu, siyên ku diçûn û dihatin, dengê kûr ê çêlekan ku ji kûrahî dihat... Ronahî û tûrêjen ku li milê din ê Dîclê xwe dilivandin...

Wext, navbera meha Adarê bû. Çekên kîmyewî ku Sadam Husên li ser bajarê Helepeçe reşandibûn, bûbûn sebaba mirina pênc hezar kurdan... Bi hezaran merivan jî xwe avêtibûn ber tixûbên Turkiyê, xwe li tixûban qelibandibûn. Turkiyê, bêçare û ji bêgaviyê, jî wan re, hembêz vekiribû. Donzdeh hezar pêşmerge, tevî zar û zêçên xwe, li avahiyên afetê ku bi çend kîlometran dûr bûn, hatibûn bi cîhkirin.

Otobosa ku Îhsan lê dixebitû, di xizmeta pêşmergeyan de bû.

Tirs û kesera mêrên bi kincên wekhev ên di rengê qehwêyê vekirî de, jinên bi cil û bergên hewreşimî, dirêj û rengîn, bi bendikên spî û dirêj ku hemû bedena wan radipêçandin, bi rêzikên ku bi eniya xwe ve girêdabûn, pir ber bi çav bû... Rû û bedena zarokan di nav birînen kûr de bûn; her roj, gava Îhsan ew dibirin nexweşxanê, bêrawest, nalenala wan bû...

Rojke tavîn a biharê bû, Îhsan jî sefera nav bajêr ber bi Fakultê da, li ber devê sêrê, pêşmerge, jinên bi cil û bergên rengareng li rêzê bûn. Keça xort a cilmor ku bi gavên westiyayî, berî hemûyan li otobosê siwar bû, li kursiya li pey Îhsan rûnişt. Serpûşa ku wê li rûyê xwe û lêvên xwe pêçabû û rêzika reş a eniyê çavên wê yên stûr hîn ji stûrtir kiribûn. Bêyî ku hay jê hebe, Îhsan neynika biçûk a nêrînê, li gora dîtina keçikê eyar kiribû. Wê serê xwe danîbû ber pencerê, bi tiliyên xwe yên zirav û dirêj, hertim, çavên xwe yên nîvgirtî paqij dikirin. Gava ew li Fakultê peya bû, Îhsan, bi xwezî, li pey, lê nihêribû. Bi gavên nerm, li kêleka pêşmergeyekî kal, bi alîkariya wî, ew diçû, - hingî cil û bergên wê yên dirêj û rengîn navpišta wê hîn bêtir diyar dikir.

Ji wê rojê û bi şûn de, cilên wê yên mor, çavên wê yên stûr ku li bedena wê ya spî dihatin, tiliyên wê yên dirêj û paqijkirina çavan, êdî tu carî ji bîra Îhsan demeketin. Li ber dîreksiyonê, ew her difikirî. Mîna ku wî, di nav mijahiya mor de, li pencera otobosê, li devê sêriyê, li rawesteka Fakultê, her ew didît. Hezîna kêfxweşiyê hemû bedena wî vedigirt, wî hemû şênî ji ber çavan derbas dikir, bi hêviya dîtina wê, xwe dixwar.

Rojekê, saet li dora dehan bû; gava wî li Fakultê rêwî werdigirtin otobosê, wî ew dît. Wê cilên xwe yên dirêj û mor, bi

destan girtibûn û hêdî hêdî ji nêrdewanan peya dibû. Hingî, ji heyecanan, cixara Îhsan ji devê wî ket, rûyê wî sor bû, dengin di guhên wî de olan dan, bi qasî bîskeke, çavên wî tarî bûn. Destên wî yên ku diheziyan, dîsan, çûn neynikê; ew îcar li rêza dudiyar rûniştibû, bi jinika ku li dawiyê rûniştibû re dipeyivî û dermanên ku wê bi tiliyên xwe yên dirêj pêgirtibûn, nîşanî jînikê dida. Li ser pirê qezayek hatibû pê û trafik rawestabû. Tevî ku hemû rêwî ji otobosê peya bûbûn, ew nebûbû. Wê serê xwe danîbû ber pencerê, li der dinihêrî. Serpûşa wê hinekî ber bi jêr bûbû û porê wê yê zerhingivîn derketibû der. Piştî demekê ew ji cîhê xwe rabûbû, xwe bi kursiya pêşîn girtibû û bi kurdiyêke zirav û zelal, ji Îhsan av xwestibû. Îhsan şaş mabû, gava wî ji termosê av dayê, wî nikarîbû hezîna dest û lêvên xwe rabigirta. Wê av ji bo hebên xwe xwestibûn; çaxa wê qedeh li Îhsan vege- rand, spasî wî kir û "navê min Jiyan e" got. Paşê jî wê behsa Helepçê kiribû... Gava wê behsa Helepçê kiribû, hêstirên çavên xwe veşartibûn û gotibû ku ji mal- bata wan bi tenê ew û mamê wê li kampê dijîyan. Ew nikarîbûn hertim ji kampê derketina, di saetên diyar de, bi rêdanê, ew dikarîbûn ji kampê derketina.

Di her destpêka roja nû de, Îhsan termosa xwe datanî ser kursiya paş xwe û Jiyanê jî dizanîbû ku gava ew bihata, ew ê li ser wê kursiyê rûništa. Niha keneke qurmiçî li kesera rûyê wê zêde bûbû. Bîbîkên çavên wê yên çikîreş, mîna piraniya zarokan, her sor bûn, qirika wê jî bi sorahiyên kûr tîji bû.

Êdî wî dizanîbû ka Jiyan ê kengî bihata nexweşxanê. Rojekê wî tizbiya bi rêzikên sor û spî ku li serê tîpa "Î" hebû, danîbû ser termosê... Gava êdî ew dikarîbûn bi hêsanî ji kampê derketina, Jiyan, hema çî bigire, du rojan carekê dihat. Çaxa Îhsan

wê li sûkê peya dikir, ew bêsebir li hêviya vegera wê bû. Bi mehan, ew ji neynikê, bi hev re, keniyabûn, pisepisên germ û xweş jî li van kenan zêde bûbûn. Rojekê, gava wê pakêta destê xwe, bi lez dabû û çûbû, Îhsan bi meraq pakêta vekiribû. Tê de kincên pêşmergan hebûn û li ser kaxizekî ku bi kincan ve bû, weha dinivisî; "sibê newroz e, van libasan li xwe ke, ez ê li ber derî bim." Wê şevê heta sibê, xew neketibû çavên Îhsan.

Di roja bi bîhna biharê de, meydana kampê bûbû mîna meydana cejnê; pêşmergan kincên xwe yên nû li xwe kiribûn, fistan û cil û bergên sîm û hewreşimî yên kêçên bejndîrêj di bin tîrêjên tavê de dibiriqîn, jinan li dora agirê gur, bi coş, govend girtibûn, bi stranên hilweşîna Qiral Dehaq, serketin û serfiraziya Kawayê Hesinker û daxwaza dilên xwe, azadî û serbestiyê, dianîn zimên... Bi dû re, hemû bi hev re, ber bi aliyê dawiya kampê, dehla biçûk, çûbûn; ew li ser giyayên şil rûniştibûn. Serpûşa Jiyanê ketibû ser milên wê, porê wê yê zerhingivîn li ber bayê Adarê firiyabû, tayên spî beraktir bûbûn; di çirûskên çavên wê yên çikîreş û di dengê wê de mîna ku tirseke veşartî hebû...

Demekê bû qedexa ku ew ji kampê derkevin. Nêrînen Jiyanê di şev û rojên Îhsan de her mezintir bûn, dengê wê yê nerm her dilê wî kizirand, ew car bi car li kaşa axîn a kampê çû û hat. Digel tîlên hesinî û tevdirên qehûm ên eskerî, wî her riya xwe bi wî derê dixist. Paşê, ew xebera reş bi bajêr gihîşt; hinan jahr xistibûn nanê pêşmergan, gelekên wan bi jahre ketibûn û kargêran ew rakiribûn nexweşxanê.

Êvarê, di koxişeke şênîpir de, wî Jiyan li ber serê mamê wê dîtibû. Jiyan îcar gelekî melûl bû, bi nêrînen şermoke, lêvên wê heziyabûn, wê destê mamê xwe ku li ber mirinê bû, ramûsîbû û "çima li

vê dinyayê cih ji me re teng e! Ka însanetî?" gotibû. Pêşmerge û jinên ku ev gotin bihistûbûn, bêdeng, giriya bûn.

Rojekê, ew bi hev re ber bi gund ku li wî aliyê kampê bû, meşiyabûn, çûbûn û li bin darên spîndaran rûniştibûn. Dengê pelên darên spîndaran û dengê cowa ku li ber lingên wan diherikî û diçû, ketibûn nav hev. Wê hêstirên çavên xwe paqij kiribûn û behsa çirokên şevên zivistanan, gopikên berfîn ên Çiyayên Metîna, kulîlkên ku li deştan dibişkovîn, kahniya spî kiribû. Wê bi destê xwe xîç berhev kiribûn û bi dengê xwe yê nerm, mîna ku ew xwe suçdar bihesibîne, weha gotibû, "em li serê we jî bûn bela, lê feqîrên we jî hene."

Ew mîna çivîkeke birîndar bû ku awazên wê di sandûqekî kilîtîkirî de bû. Îhsan nizanîbû çî bike, haya wî baş ji fermana waliyê navçê hebû; zewac, bi misogerî, qedexe bû... Paşê, ew roja dawîn hatibû, herwekî ew hatin, pêşmerge dê biçûna. Roja dawîn, ew li rêza pêşîn a otobosê bû. Wê hîç li neynikê nenihêribû, li ser rûyê wê şopên jan û keserê, serê xwe danîbû pencerê. Çaxa ew peya bûbû, wê lêvên xwe gez kiribûn û bi zehmetî gotibû, "sibê."

Dotira rojê, gava Îhsan li ber devê sêriyê li pêşmergeyên ku li otobosan siwar dibûn, dinihêrî, çavên wî li Jiyanê ket; ew bi cilên xwe yê mor ji kaşê dadiket. Wê destmala sor a destê xwe hildida û xatir dixwest.

Îhsan hêstirên ku ji çenga wî ber bi qirikê dadiket, paqij kirin. Heyv li ser çemê Dîclê şewq dida, merivekî hûr û mûr ku ji kaşa Fiskayasiyê peya dibû, bi meraq li Îhsan dinihêrî. Îhsan rabû ser piyan. Destên wî di bêrikên wî de, wî li bexçên Hevselê ku di şeva heyveronê de xwe dilivandin, li Çemê Dîclê ku bi aramî diherikî û li şewq û ronahiyên ku li milê din dihe-

ziyan, nihêrî û li dengê şevê guhdarî kir. Bi gavên giran, ew ber bi malê vegeya.

Gava ew kete kuçê, êdf herkes di xewê de bû. Bi tenê dengê berz ê Celal Beg ku wan her dibihîst, ji malê, xwe digihand kuçê. Îhsan bi usûl li derî xist. Çaxa wî dengê şimikan bihîst, çavên sor û werimî yê diya wî hatin ber çavên wî.

Wergera ji tirkî; **Mehmed UZUN**

Suzan Samancı, mixabin, li ser vê nivîskara me, hema çî bigire hîç agahiyên me nîn in. Di destpêka meha 11'an a 1993 an de, gava ez li Stenbolê bûm, şevêkê, di xwarinekê de, min Erdal Öz, nivîskarê tirk û xwediyê weşanxana *Can Yayınları* dît. Wî ji min re beha nivîskara me kir. Kitaba kurteçirokan a Suzan Samancı, bi tirkî di nav weşanên Canê de nû weşiya bû. Dotira rojê Erdal Öz kitabeke S. Samancı da min. Çaxa min kitab xwend min dît ku S. Samancı ji nivîskara ku min dipa jî çêtir bû. Hemû kurteçirokên wê li ser kurdan û welatê kurdan bû û di kurteçirokên wê de ziman, sîl û awayekî edebî hebû. Hingî min dil kir ku kurteçiroke wê wergerînim kurdî. Li gora ku Erdal Öz ji min re gotiye S. Samancı ji Diyarbakirê ye. Ew jî wê nas nake. Wê kurteçirokên xwe jê re bi postê şandine. Bi tenê bi naman ew hevdu dinasin. Ez hêvîdar im ku nivîskara me dê di nivîskariya xw de bedewam be û hîn gelek kitabên din yê çêtir pêşkêşî xwendevanan bike.

M. U.

Di hejmara 8'an de piyasa Yılmaz Erdoğan "Tu İshaq î, Cemilek î" jî ji aliyê M. Uzun ve ji tirkî hatibû wergerandin. Lê belê navê wergêr hatibû jibîrkirin. Em rast dikin û ji M. Uzun û xwendevanan lêborîne dixwazin.

JI BO YEZDAN

Medenî FERHO

Yaho!...
Em bêjin merheba, bo jiyana te
birazî!...

Bidin
Dê û bavê te
Xweş dîlan û dawet
û sed pîrozî!...

Tu bi xêr hatî,
Nava jiyana pir zehmetî...
Wer birazî,
Wer,
Rûne ber kaba min
Ji te re bêjim tevgera dinê
Çîrok û çîvanokên
Zor û zehmetî...
Bo salîfên rûmetî
Em bikin galgal
Û xweş gazî!...

bi navê yê ku ez û tu dan;
Yezadanê pak, yê dilovan
û mêhreban!...

2

Xweş pîrozî
Li nav û emrê tel!...
Jiyana têr gul, sosin û rihan

Bibe para tel...
Erê biarzî,
Pir xweş e
Jiyana berbang û serfirazî...
Hêvîdar im,
Tu nebîne tu carî û qet,
Wekî bav û kalan, xela û celayî,
Sirgun û mihacirî...
Mixabin, jîyan zor e;
Ax û hesret,
kul û merez,
dilo jar e!...
Dîsa dibêjim,
Pir xweş e, jiyana bi xilmet
Û bi xizmet...
Pir xweş e,
Jiyana bê tirs û hêbet
Ku tê de bibe xebata bi rûmet
Ku peyda bibe hevalê bi xîret
Têr şîret!...
Hêvîdar im, tu nebîne tu car,
Mîna apê xwe,
Heps û zîndan;
Nebî tu car mala te wêran...
Nemîne tu car bê mal û mewdan...
Ew dijminê mîna hovan
Nekin bi te,
Ser bizmaran gêran!...
Destê te nekevin,
Bazinê zincîr û hesin...
Xeyalên te bi xwe jî
Nekevin rekiha kevîr
Û xerca têr hesin...

3

Yaho!...
Çiqas xweş e,
Kirina bi zanayî...
Rabûna bi guhdarî...
Karê bi zîrekî...
Mirina bi navdarî...
Erê birazî...
Erê birazî,

-Zarok jiyan e!...
Kulîk û sewt e!...
Kêf û şahî yel...
Qesr û qonaxa serê axa spî yel...
Fêkiyê Newala Bûnisra yel...
War e!... Cîh e!...
Dex û qût e!...
Rez û pez e!...
Xweş guhdar be,
Gotinên min ne bes galgal in...
Ne ku bê zad û zewal in...
Serpêhatiyên çil û çar salên
Pir xedar û hawar in...
Birazî,
Ku tu nebî siwarê hespê cawal,
Nekî beza pilingê xedar
Nebî nêçîrvanê karxezal,
Dê kes nebêje Yezdan,
Kurê filankes,
Xweş ciwamêr e,
Xweş heval û mêr e...

4

Birazî,
Rehmet li miriyê te
Silav li sîfra te
Xwezika min bi emir
û navê tel...

Hêvîdar im,
Bo we zarokan;
Cîhan, ne pir sar be,
Ne jî pir germl...
Tê de tune be,
Bombe, toz û birîn,
Seqetî û xwîn...
Êş û elema milkulîn...
Dayik reş girê nedin,
Nebêjin, jarê lawoo,
Nekin hawar û xurîn...
Jiyan bo we,
Di demsala bîst û yekê de;
Têr rewa û bi av be!...

Xemla Tawusê bihiştî bel...
Kulîlk û sosinên ber çeman,
Rihana devê çal û bîran,
Not û neh tîrêja rojê de,
Xemilî bel...
Evîndariya xweş,
Têr baqê gula bel...

5

Yaho!...
Hêviya min ew e!...
Ew kesê ku şivan in,
Xwedî hêz û xan in,
Xêrxwaz bin.
Tîfaq û aştîya rast,
Biçînin, bihûnin,
Di nava hewn û dila xin.
Erê rast e,
Bê axîn û nalîn,
Bê kul û hesret,
Bê xerabûn û ziyar,
Ava nabe jîyan!...
Ax birazî,
Xwezîka min ew e,
Kû bo zaroka ne ba ye,
Bira, heval û xwişkan,
Dayik, jinap û jinxalan!...
ne ba ye,
Ew kesera bê xelat,
Dûrketina cih û welat...
Xopana xerîbiyê,
Ew jîyana bê xelat!...

6

Erê,
Galgal ne bê mecalî ya jîyanê ye
birazî...

Hêvî
û
dalayî
bingeha tevgera însanî yel...

Jiyan,
Bexçê îrem e...
Têrgul û dengê bilbil e.
Belê, ku tê nebûya dirî û sitrî
Û merivên mîna Beko Ewan,
Lom û xîyaneta pismam û nasan,
Pîr xweş û şîrîn bû jiyan.
lê mixabin,
Jiyan tîjî newalên kûr in,
Tîjî hût û hefrît bê xelat in,
Tev çalik û goncal in,
Xefik û dav in,
Çiyayên bilind serî bi mij û moran in...

Şîreta dawî birazî,
Zana û şiyar
Xewasê şev û rojê bel...
Mîna Şêrgo rênasê dûrbîn,
Mîna Selahaddîn,
Şurê destmala hevrîşim,
Şahgula dilê xelkê bel...
Mîna navê xwe, bi ol û tol bel...
Serdarê rojên teng,
Hoste necarê şewqa rengî,
Neqaşê xemxeyalê hewn û dîla,
Qubletgeha dest û çaxa bel...

JANA GEL

Sebrî BOTANÎ

Min di hejmarê *Welat* ya 89'an de danasînek li ser romana *Îbrahîm Ehmed* ya bi navê "*Jana Gel*" xwend. Danasîn ji aliyê hevvelatîyekî me bi navê *Jêhat Serheng* ve hatiye nivîsandin.

Ez bi mixabinî dibêjim ku ez nû dibihîzim ku *Jana Gel* bûye kurmançî û pîrr mixabin e jî ku heta niha min kurmançiya wê bi çavên xwe nedîtiye. Lê her çawa be, mala *Elî Şêr* ava be ku wî pirtûk ji kurdî wergerandiye kurdî. An jî wek *Hejarê* rehmêtî gotiye: Nan bi nanî xwa-

riye.

Bibûrin, bi rastî ez şerm dikim, lê naçar im bibêjim, min soz dabû ez wê *Jana Gel* bi zimanekî nermtir û zelaltir ji zimanê mamosteyê xwe yê hêja *Îbrahîm Ehmed* bixwînim. Lê Xwedê mala dijminên me û ya van êş û janên pîrtîya min kavl bike.

Dîsan mala *Elî Şêr* ava be û hêvîdar im jî ku wî *Şêrê* me, çêtir ji wê biryara min an ji wê xewna min pêşkêş kiribe. Nemaze min tiştek ji wê baştir di wî zaravayê kurdî de nexwendîye, an jî wê bêtir hizra min rakêşa ye û li hewesa min xweş hatiye.

Lê ku *Jêhat Serheng* dibêje: (...*di navbera salên 1950-54'an de hatiye nivîsîn, lê mixabin pirtûk heta sala 1970-71 li ba Dr. Kemal Fuat maye, Dr. Kemal pirtûk winda kiriye, di sala 1970-71'ê de hatiye dîtin û hatiye belavkirin...*)

Ez nabêjim pirtûk winda nebûye, lê ew kî ye ji bil kesên wek *Sofî Simo* wilo bi hêsanî û bê pîrs û guman bawer bike, ku ew pirtûk wek xwe, bê guhertinek çend carî, hatiye çapkirin?

Ez ji nêzîk ve xwediyê pirtûkê dinasim. Ew îro tiştekî dinivîse, sibe hildiweşîne û dike tiştekî din. Vê radîke, wê dadîke û jî nû ve dîsan dest pê dike. Lewre nakeve serê kesî ku wî ew pirtûk bê guhertinek mezin şandibe çapxanê. Nemaze pirtûk pirtûka wî ye, ne ya kesekî din e û ne jî destnivîseke kevnare ye ku em bibêjin hema wilo bê destêvedan çap kiribe.

Lê wek ji kelekela germiya gotara *Jêhat Serheng* xuya dibe, ew bi hêsanî baweriya xwe bi van gotinên min nahîne. Lewma jî

ez naçar im wî naçar bikim û hizra wî bi vê çîrokê mijûltir bikim.

Ger ne şaş bim sala 1974 yan 75 bû- lê her çawa be, piştî beyana 11'ê adarê bû- birêz *Dr. Mehmûd Osman* gotarek rabeî min kir û got: "Ev gotar ya mamosta *Îbrahîm Ehmed* e, mirov ji xwendina wê têr nabe. Mamoste *Îbrahîm Ehmed* berî sê rojan ew nivîs ji kovara "*Pêşmerge*" re şandibû, lê dîsan vegeandibû û va ye dîsan şandiye, gerek em vê êvarê bê derengî wê bişînin çapxanê. Lê çunkî gelekî xweş e, tu jî bixwîne û ji bo kovara "*Kadir*" bike erebî û em dê sibe zû bişînin çapxanê. Min di wê şevê de, bi herdu çavên xwe ên kul ve û bi alîkariya dostê xwe *M.X.* ji kurdî wergerande erebî û spêdeya roja din sparte dostê xwe *Dr. Mahmud* û min gotê jî: "*Bi rastî xwendina wê bi min jî pir xweş hat*". *Dr. Mehmûd* çavek bi erebiya gotarê ve xişand û got: "*Gerçî erebiya te bi dilê min e, lê eger mamosta Îbrahîm bi xwe erebiya gotara xwe bibîne çêtir e, lê bi herhal gereke vê êvarê bigihê çapxanê*".

Me di wê gavê de, demdes ji mamosta re şand. Wê rojê ta danê êvarê, wî ew gotar li cem xwe hişt û li me kire derengî. Paşê ku li me vegeand û min xwend, çirîsetê ez girtim. Çi bibînim? Tibabek ji gotarê, duh tiştêk digot û îro tiştêkî din dibêje, hem jî zimanê liba kurdî bi çakî hatiye kezaxtin. Herweha naveroka erebiya wê jî bîst ji sedî hatibû guhertin. Bi vê guherîne jî di hin cihan de kurdiya wê tiştêk digot û erebiya wê tiştêkî din, bi vî awayî yekbûna naveroka gotarê di her du zima-

nan de nehatibû parastin. Piştî hingê di delîvekê de min ev ji mamosta pirsî, xwe kenand û got: "*Qey çî eka bê qeza bî*" got û lê zêde kir "*Ger em bi kurdî binivîsin em digel xwe diaxivin, lê ku me bi zimanekî biyanî nivîsî em bi mîlletê wî zimanî re diaxivin*".

(...dema mirov pirtûkê dixwîne dibêje qey *Îbrahîm Ehmed* rewşa îro ya *Kurdistan* bakur aniye ziman. *Rewşa rewşenbîrên kurdên Tirkîyeyê* wek *rewşa qehremanên romana Jana Gel* in...)

Bêguman e ku hemî gelên welat û pênas jê standî wilo ne û heta piştî rizgarbûna xwe jî bi demeke dirêj, an kurt, wilo dimînin jî, paşê bere bere ew rewşa kirêt û çepel namîne. Em bi hêsanî dikarin bizanin ku rewşa Cezayirê ya berî serxwebûnê, wek rewşa *Kurdistanê* ya îro bû... *Rewşa rewşenbîr û ronakbîrên romana Jana Gel*, *rewşa rewşenbîr û ronakbîrên Cezayirê* bû, hey kakî xom... Heta piştî serxwebûnê jî bi çend salan ew (*Jana*) dişwar her mabû û niha jî ta radeyekê berdewam e. Eger *Jêhat* rûpelên hin ji rojname û kovarên ereban, ên rojekê tenê jî vekêşe û wan babetên ku li ser *rewşa Cezayir û rewşenbîrên* wê hatine nivîsîn bibîne, dê bêhemdê xwe û bi dengêkî bilind bibêje: *Cezayira hingê Kurdistan* îro bû, *Kurdistan* îro *Cezayira* hingê ye. Herweha bêguman jî ku eger *Jêhat*, *Kurdistan* (Îranê!!) û *Kurdistan* (Îraqê!!) jî wek *Kurdistan* (Tirkîyeyê!!) û *Kurdistan* (Ewrûpayê!!) dîtibe, wî ev nedigot-dê ev negota-dê bigota an bidîta, ku *rewşenbîrên* başûr ta sala 1990'î jî di wê rewşê de me-

levanî dikirin... Ew rewşa genîbûyî giştîye û nîşana yekîtiya derdê me ye. Lê kekê me *Jêhat* neşiyaye bibîne, lewre wî bi giştî û hem bi taybetî jî rewşenbîrên bakur tenê daye ber devê dasa xwe ya ku û şikestî. Derdê bakur ji yê hemû Kurdistanê dişwartir e, ji sala 1925'an ve heta niha, ji bil kuştina kurdan, her tişt qedexe ye. Bes kuştina kurdan û standina gundan ne qedexe ye, zimanê kurdî qedexe ye, navê kurdî qedexe ye. Her tenê qirkirina gelê kurd ne qedexe ye û nahê qedexekirin. Di rewşeke wisa de rewşenbîrên bakur heta eger bivên jî dikarin çi bikin? Yan divêt çawa bin?

Mixabin ne tenê rewşenbîrên bakur, lê piraniya rewşenbîrên Kurdistanê heta îro jî heşta her dîl û dînen kultur û zimanên tirk, faris û erban in. Ew xwe pê qure dikin û ji xwe re dikin şanzî jî.

Lê ya çirîset ew e ku hin ji rewşenbîrên bakur bivên Atatürk û Celadet Bedir-Xan her duwan jî xwe razî dikin. Bi rastî jî mirov nizane ji vê re çi bibêje û çi biryarê bide, an bistîne, lê her çi be û çawa be jî ev nîşanek ji nîşanên başiyê ye, nemaze çunkî ev nîşana baş bi cengê re afirî. Qet ne zehmet e mirov bizanibe ku vê şoreşa pîroz bi xwîna qehremanên kurd rewşenbîriya kurdî bi tundî bizivand, lê her çiqas rewşenbîrên bakur sûdek baş ji vê bizavê bi dest xwe ve anîne jî, lê mixabin xwendevanên bakur neşên xweşiyê jê bibînin. Sedem jî çepeliya dijminên stemkar e. Dermanê vî derdî û hemû derdên kurd, serkeftina şoreşê ye.

Helbet ne ez tenê vê dibêjim an dizanim.

Ne dûr e jî ku ez di hin gotinên xwe de şaş bim jî, lê her çawa be min tiştê got û rewşa rewşenbîrên bakur anî ziman. Lê pa *Jêhat*, ne rewşa başûr, ne rewşa îro ya rewşenbîrên wê -ew rewşenbîrên ku romana *Jana Gel* ji bo wan hatiye nivîsandin û çapkirin, bi yek peyvê jî di gotara xwe de neaniye ziman- sedem jî ew e çunkî *Jêhat* nizane ku romana *Jana Gel* neynika rewşenbîrên başûr e û bi wê radeya ew, rewşa rewşenbîrên bakur tê de an tê re dibîne, ez jî bi wê radeyê rewşa ên başûr tê de dibînim. Rewşenbîrên başûr ne hema ew 200-300 endamên Yekîtiya Nivîskarên Kurd in, ku cenabê min jî yek ji wan e û êdî hew... Mixabin gerçî rewşenbîriya kurdî li başûr jî wek ya îro li bakur bi xwîna kurdan hatiye hevîrkirin, lê dîsan hejmarek mezin ji wan xwe kiribûn pesindarê bejn û bala *Sedam* û nivîsar û helbestên xwe bi dirav û xelat difirotin, îro jî pir kes ji wan, neynûka *Sedam* bi kurd û Kurdistanê naguherin. Eger li bakur şetînek hebe, me li başûr sed ji wî şetîntir û çepeltir hene. Lê pa me li başûr rewşenbîrên dilovan û fedekar jî hene, dilopek ji xwîna şehîdên welatê xwe bi hemû malê dinyayê nadin.

Jêhat dibêje: "M. Uzun pirtûk baş venekolaye, lewre ne gotina Cezayir, ne jî şoreşa Cezayirê di pirtûkê de bi yek rêzikê jî nîn e. Bûyer li Kurdistanê dest pê dike û li Kurdistanê kuta dibe..."

Lê di rojnâmeya Kurdistan Pressê hejmar 89'an de, Îbrahîm Ehmed di hevpeyvîneke bi Mehmed Uzun re, di derheqa têkiliyên romanê yên bi Cezayirê re wilo

dibêje: "Min rast û rast nikarîbû behsî gelî kurd û Kurdistanê û raperînên wê bikim. Ji ber ku qedexê bû. Loma min bi mebesta Kurdistanê di romanê de behsî şoreşa Cezayirê kir, mîna ku bûyer û hedîse li Cezayirê dibuhure û min roman pêşkêşî şoreşgerên Cezayirê kir"...

Cezayir milyonek şehîd, heta wek Kurdistanê me bindest û bêmaf û pênas jê standibû, me kurdan jî wek hemî gelên azadixwaz, ji Xwedê dixwest ku şoreşa wê bi ser bikeve û bi serxwebûna xwe şad û bextewar bibe. Hemû partî û sazîyên mîletê me yê belengaz, li gorî rewşa xwe ya lawaz, nerazîbûna xwe beramber stema dewleta Fransaya dagirker, radigihandin.

Lê mixabin, piştî serxwebûna xwe bi salan carekê jî, hema yek carê jî- vê Cezayira demokrat (!) ne bi eşkere û ne jî bi nihênî, li rewşa mîletê me nepirsî. Berevajî, paşê bi vê jî ranewestiya, me hew dît ji nişka ve bi vajîtî hate me û di sala 1975'an de, roleke nemirovatî leyist ji bo herifandina şoreşa me ya çardeh salî.

Belê keko, belê, wisan bi vê niyaza qirêj, dewleta Cezayirê bi navê xwe û li welatê xwe rejîma Îranê û dewleteke Iraqê gihandin hev û li hev civandin û bi navê "Peymana Cezayir" li hev jî anîn û paşê bi wan re hat li ser termê şoreşa me reqîsîn.

Wek çawa em di govenda serxwebûna wê de bi dilxweşî reqîsîbûn, ew jî wisan bi kêf û şanazî bi Şah û Sedam re di şîn û şewena me de direqîsî.

Lewra hema sedema nehanîna navê Cezayir û şoreşa Cezayirê, çi be bila ew be. Ev ji danasîna Mehmed Uzun re nabe

kêmasî, kêmasiya mezin û kirêt ew e ku eger, kar û kiryar û kirinên me, me ji weca neteweyî veqetûne... Kêmasî û riswabûna mezin ew e ku eger rewşenbîriya kurdî, me ji doza gelê kurd cuda bike. Helbet ev gotina min giştî ye, ne taybetî ye.

Jêhat dibêje: "... M. Uzun di nivîsa xwe de behsa gelek qusûr û çewtiyên girîng ji aliyên teknîka romanê ve kiriye. Rastiya vê nêrînê encex bi lênêrîna pirtûka M. Uzun ya herî tê zanîn, Siya Evîne derdikeve holê..."

Ez dibêjim, Xwedê neke, kêmasiyek di pirtûka mamosteyê me Îbrahîm de hebe, lê ez bawer im eger hezar û yek çewtiyên çavzîq, xwe tê de li ber çavên Jêhat hilavêtîbin jî, wî yek tenê jî nedîtûye... Lê çima?

Çunkî wî piştî xwendina danasîna Mehmed Uzun û berî xwendina pirtûkê, yekser biryara xwe daye, lewre êdî neşiyaye, an jî her neviyaye bi çavê dîtina çewtiyan bixwîne. An ji serî ve - ji destpêkê ve- armanca wî hingavtina M. Uzun bûye. Heke na, qet ne ber eqle ku di nêv wan hemû pesnên qelew û bijarte de şaşîtiyek biçûk jî tunebe. Herweha - lê bi awayekî din- qatî hema di nêv wan qusûr û çewtiyên teknîkî de, ên ku M. Uzun di nivîsa xwe de behsa wan kirî, gotinek nîvrast heye? Li vir pirsek biçûk serê xwe li Jêhat hildide û dibêje: "Aya eger ew danasîna M. Uzun, ya kesekî din bûya dê ew nivîsa te jî, her dîsan wek xwe bûya, an dê bi xemlek din bûya?"

Ne dûr e hin ji xwendevanên me hizir bikin ku ez li dijî nivîskar Jêhat Serheng

im, an jî alîgirê *Mehmed Uzun* im, lê hergîz na û na. Min *Uzun* bi romana "*Tu*" û pirtûka "*Rojek Ji Rojên Evdalê Zeynikê*" naskirîye, *Serheng* jî bi nivîsa wî "*Jana Gel û Danasîna mehmed Uzun*".

Ez digel rastiyê me, hem jî wek her kesekî din ez jî alîgirê nêrfîna xwe me... Rexnegir(!) *J. Serheng* rexne daye rexekî û hatiye dilxweşiya xwe bi naskirina *Jana Gel* û xwediyê wê derxistiye û pesnên delal û qelew dabêşa wan kiriye û ji rexekî din ve bi hişkî berhemên *M. Uzun* bi du gotinên şaş û vajî şanî xwendevanan dide, lê di her du rexan de jî ketiye di teqneşêla hemaiya xwe de. Ev kirîna wî ne rexne ye. Rexne û nirxandin, şaşî û kêmasiya nîşanî mirov didin. Rexne derman e, çare ye, berhemana xweş û paqij dike. Rexnegir hosta ye, dinijilîne, naherifîne. Heta eger xwediyê berhem ne digel bîr û baweriyên wî be jî... Eger *J. Serheng* ne wisa be, ew dê nikaribe berhemana binirxîne... Heke na wî ew çewtiyên ku *M. Uzun* gotiye di *Jana Gel* de hene, pê gunehbar nedikir, çunkî em hemû dizanin ku her berhemek, şaşî û kêmasiyên xwe ên taybet hene... Mixabin ji nivîsa *Jêhat* diyar dibe ke rexne li cem me kurdan hêj nehatiye firşikkirin jî, lê ya rasttir ew e ku em bibêjin rexne li cem me niha di qonaxa "*heyênîne*" de ye. Yanî ji nû peyda dibe. Ez bi xwe ne rexnegir im, ne qeymegir im û ne jî xwe dikim siwarê meydana wê, lê madem min navê romana *TU* anî ziman, pir di cihê xwe de ye ez li vir wek xwendevanekî bi xwende-

vanê *Nûdemê* binasînim. Nemaze çunkî li gorî *J. Serheng* berhemên *M. Uzun* hemû hîç û kêrnehatîne. Lê li gorî min romana *TU* çîrokek ji çîrokên jana gelê me ye... Serpêhatiya hezaran welatparêzên kurd di zîndan û girtîgehên dijminan de, ew zîndan û girtîgehên ku bi sedan têkoşer û qehremanên welatê me di wan de bi hingavtina laşî î azardanaderûnî hatine kuştin...

Romana *TU* serpêhatiya wan xweşmêran û hovîtî û çepeliya dijminên bedkar bi zelalî tîne datîne ber çavên me.

Ji aliyê dîrokî ve jî romana *TU* têra xwe bûyerên girîng û bi derd û xem, wek êrîş û hatinên dagirkeran û zor û stema hukmên wan qonax bi qonax ta digihê vî zimanê me, bi vî zimanê me yê şîrîn bi kurtî şanî me dide.

Lê ji aliyê ziman ve li gorî min herçend zimanê nivîskar û kêza wî xweş û edebî ye jî, lê kezaxtinek jê re diviya, herweha hejmarek yan tîbabeke peyvên biyanî di nêv de heye, nivîskar dişiya bi hêsanî xirarê genimê xwe ê sor ji wan libên zîwanê paqij bike.

Li dûmahiya nivîsa xwe ez bi dilekî xweş silav û spasên xwe bo nivîskarê zîrek *Jêhat Serheng* dişînim, baş bû, wî bi wê nivîsa xwe, rêka bersivdanê li ber min xweş kir û ez gihandim civata xwendevanên *Nûdemê*.

EM XERÎB IN

*Em xerîb in, ne ji vir in
Em akincî ne, ne ji dil in
Roja derba me li dijmin bê
Gurçikên me pola ne,
dilên me hesin in
Dayê, dayê, hayê, hayê...*

*Dilo tu hêlîna teyrê Nar î
Dikalî, dinalî, birîndar î
Xwezî wekû dem û dewranê
Ez çûbam Cizîra Botan
Li wî cihî,
Li wî warî
Dayê, dayê, hayê, hayê...*

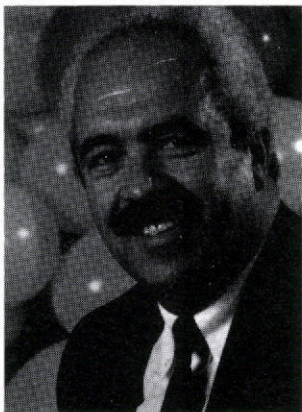
Celadet ALÎ BEDIR-XAN

Ev strana Celadet Alî Bedir-Xan ji aliyê **Beşîr Botanî** ve gihîştiye me. Beşîr Botanî di derheqa dîroka vê srtanê de weha dibêje: Stranek ji warê bab û bapîran, ji kehniya çanda kurdî, ji awaz û gotinên berê û ji gencîneya hunera resen ya bûye behra min... Ev diyarî xweşiya canê min, digel min dijît û hêzeke pir mezin dide min...

Babê min Sebrî Botanî dibêje ku Mîr Celadet Bedir-Xan carna ji gundê Endîwerê (niha bajar e) bi dûrbînê temaşe li bakurê Botan dikir û ji xwe re distira. Mala Resûl Axa, Haco Axa û mala bapîrê min Temer Botanî digel wî bûn.

Ez hingê 12 salî bûm...

ÇEND HELBEST JI EMERÎKA NAVÎN

Bedirxan EPÖZDEMÎR

Helbest di têkoşîn û jiyana gelan de cihekî pir girîng digire. Weke şûr û mertal, weke çekeke bê hempa rola xwe ya taybetî dileyize. Dibe sebr û sebat ji bo gelek kesan. Li dijî zilm û zordariyê, ji bo jiyaneke wekhev û demokrat xwezgîniye helbest.

Li kîjan aliyê cîhanê kedxwarî û koldarî hebe, li wir mitleq dengê helbestvanên mêrxas bilind dibe. Ev deng çiqas ji terefê şûr û sînoran ve bêne birin jî, dîsa

digihîjin çar aliyên cîhanê, dost û hogirên xwe dibînin. Rengê wan, zimanê wan çî dibe bila bibe, li ser lêvên belengaz û feqîran dibin stran.

Emerîka Navîn, serkaniya zilm û zordariyê ye. Gelên wê navçê bi salan bi mêrxasî li ber xwe didin. Tirs û xofeke mezin dixin dilê zordaran, xewa wan direvînin. Hozanên wan yên şoreşger bi helbestên xwe dengê gelê xwe digihînin çar aliyên cîhanê.

Kurdistan û Emerîka Navîn, du navçeyên ji hev dûr in. Lê raman û armancên wan nêzik, dil bi dil, mil bi mil e. Bi her tehrî naskirina tevgera azadîxwazên cîhanê ji bo şoreşa Kurdistanê gelek pêwîst e. Sedema vê pêwîstiyê, min xwest ku ez çend nimûnan ji helbestvanên wê navçê pêşkêşî xwendevanên Nûdemê bikim, bi kurtî jiyana wan helbestvanan bînim ziman.

Roberto Sosa, di sala 1930 de li Hondurasê, li bajarê Tegucigalpayê hatiye dinê. Li Îspanya, Kuba û welatên din gelek xelat stendiye.

Roberto Oberg, di 1940'î de hatiye dinê. Di sala 1970,ê de, nêzikî El Salvadorê, ji aliyê leşkerên Guatemalayê ve hatiye kuştin.

F. Gordillo Cervantes, di sala 1940'î de li Nikaragwayê bûye bîst salî û çûye heqîya xwe.

M. Antonio Flores, di 1937'an de li Guatemalayê hatiye dinê. Ji derveyî helbestan, ew li ser şano û filman jî xebatên bê hempa pêk aniye.

XWEYÎ YÊN BI SIR

General in distînin, dizîvirînin par ve dîkin

deng û bêdengiyê.

Hişk û tîkin

wekî bilindiyên tarî tirsan didin

û hêlinên wan

bi xwînê ji sisiyan diduyan,

bi bêdengiyê ji sisiyan yekî distînin.

Li wê derê, mûyên xwe jî naleptînin.

*Bi rê ve dibin diran zêran, bi dîtînayî
însan*

gelek bi hesasî parêzgirên xwe seyan...

û her kes dizane ku ewanan

*Ji aliyekî ve sirê xwe yên sazûmana
bilind*

teklîhev dîkin.

*Bi renekî nedîtî ûrên xwe diwe-
rimînin...*

General in xwedî û hakimên

zagonan, jîyan û malan.

Eynî wext endamên bi rûmet in

li dêra katolik ya Roman

Roberto Sosa (Honduras)

ÇAVNÊRIYA WANA BIKIN

*Çavnêriya wana bikin, derbaskirin rojên
xwe*

li ser xweliyan mezin dibin

bi bermayiya şewatên xwe.

Biçîrînin cilên wan

û hilînin maskên rûyan.

Ewanan in li sûka şelankera

ku difroşin malan,

fêkiyên bi kurm yek dikurtînin.

Weke serseriyan gotinan difirînin

û bi bêbextî kêra xwe diçikînin.

Çavnêriya wan bikin.

Çavnêriya wana bin

li ser xweliya hestiyên me yên şewitî

çawa li xwarinê digerin.

Roberto Obergon (Elsalvador)

TIŞTONEK

Du mirî;

yek li ber çavên her kesî,

ne di dilê te kesî de.

Yê mahîn li ber çavên tu kesî,

di dilê her kesî de.

F. G. Cervantes (Nikaragua)

*(Bersiva tiştonekê dîktator Somoza û
qurbanê wî qehremanê gel Rigoberto
Lopez Perez e).*

HAVANA 59

Ji pir dengkirinê

dengê xwe winda kir zencîran.

Berbangê zora şevan bir

dûvê xwe xiste nava laqên xwe

û reviya mirin.

Jan bi çargavî çû

şûr li ser mîl de

can man.

Bê çav, bê guh

bê çerm

û bê potînen reş.

Birçîtî winda kir

hezâr şehîdên xwe.

Xwedan rez

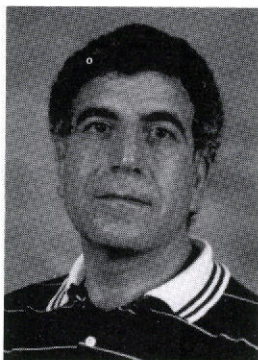
şalên xwe,

koledar siya xwe

û xulamên xwe.

M. A. Flores (Guatemala)

MUHACIRTÎ Û REWŞA KEÇAN

Şahînê B. SOREKLÎ

Pirraniya merovan ji bo jiyaneke baştir dest ji warên xwe ber didin û diçin li warekî din bi cîh dibin. Ji bo hêviyeke wisa bi milyonan kes di sedsalên 19em û 20em de bûn muhacir û li Emerîka, Keneda, Australya û welatine din bi cîh bûn. Van muhaciran bi xewn û xeyalên mezin ketin rê. Hejmareke ji wan gihîştin armancên xwe. Ji bo hinên din jiyana li welatê nû ne weqa hêsan bû. Divabû ew bi salan li ber xwe bidin, bixebitûn û ji bo jiyaneke xweş bi şev û roj têbikoşin. Hinan ji wan divabû herweha ji gellek ne-

heqîyan tehmûl bikin.

Bicîhbûna li Emerîka, Australya, Keneda û welatine Ewropa ji bo endamên geline ne weqa dijwar bû, ji ber ku çand, tore, ol û şeweya jiyînê li warê nû ji warê wan yê kevin ne pirr cudatir bû, lê ji bo hinên din jiyîna li welatê nû hema-hema bi tevahî ji ya li warê kevin cudatir bû. Bi gotineke din, bicîhbûna li welatekî wek Dewletên Emerîka yên Yekbûyî, Keneda, yan Australya ji kesekî, em bibêjin îrlendî re, gellekî hêsantir bû ji ya kesekî çînî, hindî, yan ereb.

Ji bo hemî muhaciran, lê bi taybetî ji bo muhacirên ji Rohilata Navîn û welatine Asya û Efrîqa proseya bicîhbûna li welatên nû ne tişteki hêsan bû. Dema em li vir gotina diwartiyê dîkin, mebest bêtir diwartiya çandî û manewî ye. Gelşa herî mezin ji bo nîfşê muhaciran yê yekem pîrsa zaroyên wan bû. Bav û dayên muhacir her di wê tîrsê de bûn, ku zaroyên wan “ji dest wan biçin.” Li welatê nû wan bi can û bêhn hewl didan da zaroyên xwe li gor erf û adetên xwe xwedî bikin. Ev tîrsa han îroj jî li nik wan muhaciran heye, yên ku di çend salên borîn de li welatên roava bi cîh bûne. Bêguman muhacirên kurd jî di nav wan de ne. Beşekî mezin ji van muhaciran bi çavekî xirab li ciwanên welatên ew lê dijîn dinihêrin û tîrsa wan ya mezin ew e ku zaroyên wan jî “wekî wan têbigihên.” Ew bi şeweyeke gelemper behsa “almanan,” “swêdiyan,” “australîan,...” dîkin û sinçiyên ciwanên wan “xirab” bi nav dîkin. Ji haliyekî ve ew dixwazin zaroyên wan wek zaroyên welatê ew lê dimînin serkeftû bin, ji haliyê din ve, ew naxwazin zaroyên wan “wek wan” bin. Ev nefreta li dijî çand û erf û adetên

welatê mazûban di demên bêkariyê û bêtirbûna nijadperestiya li dij biyaniyan de zêde dibe. Di demên wisa de beşekî muhaciran xwe di nav "civaka xwe" de ji civaka welatê mazûban îzole dike û hindek ji wan bi şeweyeke radîkal didin dû olperestiyê.

Bêguman e ku pirsax xwedîkirina zaroyan ji bo bav û dayan yeke dijwar e. Bêguman e ku, li gor dîtîna û ramanên wan, wan maf heye zaroyên xwe wekî ew dixwazin xwedî bikin, lê li milê din, zaroyê muhaciran di nav du benan de dimîne. Haliyekî bîna di destên xwediyê wî/wê de ye, haliyekî din di destê civaka nû de ye. Çand û daxwazên bav û dayî wî/wê tiştê in. Xwendegê, hevalên wî/wê û çanda welatê ew lê dijîna tiştê din in. Zoro dibe xwedan du şexsiyetan. Şexsiyeta li mal û di nav yêna xwe de û şexsiyeta li xwendegê û di nav kesên din de. Mixabin, hindek bav û dayî hene ku dixwazin wek bav û dayîna wan ew xwedî kirine zaroyên xwe xwedî bikin. Ew hesabê wê yekê nakin ku dem, cîh û şert û mercên îroj bi tevahî cuda ne. Di rewşeke wisa de proseya pêşveçûna zaro ji "herdu dunyan" jî der e, yanê ne wek ya zaroyên welatê kevin e, ne jî wek ya zaroyên welatê nû ye.

Çawa be jî jiyana lawên muhacirên ji welatên Rohilata Navîn gellekî ji ya keşan hêsantir e. Ji bo lawan azadî bêtir e, çûn û hatina wan serbestir e û mafê wan zêdetir e. Nifşê nû yê keşan muhaciran gellekî dikişîna, pîrriya caran bêyî ku bikaribin gazincên xwe bi şeweyeke serbest diyar bikin. Bi taybetî bav û dayîna rêya olperestiyêke radîkal li welatê nû dikin ber xwe, bêyî ku haya wan jê hebe,

keşan xwe dikin rewşeke dijwar. Ew wan neçar dikin ku serên xwe biniximînin û li gel xortan nedin nestînin. Di civakên roava de ev tiştê jî usûlê der e. Li gel hemî toleransa li holê û rêzgirtina ji olên din re jî, serîxamtin bandoreke kêma li şexsiyeta pîrriya keşan dibe. Helbete serîxamtin di civakên welatên musliman de tiştê normal e, lê li bajarekî wek Stockholmê, Sydney, yan bajarekî din li cîhana roava ev yek tiştê ne normal e.

Di xwendegê ez tê de mamostetiyê dikim de keşeke lubnanî hebû. Ew li Australya mezin bû bû, jîr û jêhatî bû. Hemî xwendekaran ji wê hej dikirin û hevaltiya wê meraq dikirin. Ta sinifa dehem ew her "kapîtana" sinifa xwe bû. Her kesî dizanibû ku ew ê di sinifa 11em de bibe "kapîtana" tevahiya dibistanê. Di rojêke nivê salê de ew sernixamtî hat xwendegê. Tiştê gellekî mat cîh digirt. Şexsiyeta wê di nav bîst û çar saetan de hat guhetrin. Ew destmala li ser porê wê hatî bi cîh kirin ew kir meroveke din, ne tenê di çavên wê bi xwe de, lê herweha di çavên tevahiya xwendekaran de. Tevî ku di xwendegê de hejmara keşan muhaciran ne bçûke jî hevalên wê roj bi roj kêmtir bûn û rojê hat ew bi tevahî îzole bû. Heta keşine musliman jî xwe ji wê bi dûr dixistin. Tevî ku pirsên wisa di rojên îroj de ji bo mamosteyekî dijwar in jî, min rojêke jê pirsî, eger xwediyên wê ew neçar kiribin da serê xwe biniximîne. Wê got, "na, biryar ya min e." Lê min dizanibû ev ne rastiya bi tevahî ye. Malbatên rohilata navîn di tektîkên xwe yêna di derheqê zaroyan de hoste ne. Ma dayîna çend keşan bi zimanekî geh tûj, geh xweş, keşan xwe neçar kirine ku ew li gel kesekî

ne bi dilê wan bizewicin! Di zimanê inglîzî de gotineke di cîh de ji bo tektîkên wisa heye: "Emotional blackmailing." Nîfşê nû ji keçên muhacîrên ji welatên rohilat, herweha ji welatîne başûr û rohilatê Ewropa neçar dibin gellek tiştên ne li keyfa wan ji bo xatîrê, yan ji tîrsa ji, xwediyên xwe bikin. Hindek ji wan li welatê nû jî neçar dibin li gor daxwaza bavê xwe 17 salî bizewicin, li gel kesekî ku ew nedinasin.

Di filimeke têlvîzyonêye dokumenter de (THE ARABS: ABC TV.), xwendekareke şerîetê li Urdunê dibêje, "ez li dij wê yekê me ku keç û law li gel hev kar bikin, ji ber ku dema keçek û lawek li cem hev bin, ew tenê di tiştêkî de difikirin." Ramana vê keçê ramana hejmareke mezin ji xelkê Rohilata Navîn e. Bêguman e ku rastiyeke di vê gotinê de heye, lê ev rastiya xwe bi wan civatan ve eleqedar dike ku tê de keç û law ji rojên zarotiya wan de ji hevûdin tîyên veqetandin. Li welatên roava keç û law ji destpêkê de li gel hev dilîzin, dixwênin û kar dikin. Ev "kompleksa" cînsî li nik wan nîn e.

Ji bo pîrraniya endamên civakên welatên roava neteweyek li ser du milan e, milek ji peyan pêk tê û milê din ji jinan. Feylesofekî gotiye, "Pîvana pêşveçûn û paşvemaîna civakê wekhevîya di nav jin û peyayên wê de ye!" Endamên civakên Rohilata Navîn, bi taybetî olpe-restên radîkal, çîqa iddîa bikin ku şûna jinê li nik wan yeke taybetî ye jî, jin ji bo wan her wek jina mîrekî, daya zarokên wî û malxeya mala wî dimîne. Di navbera

jinan û peyan de dîwar her dimîne: "jin cihê, peya cihê." Li welatên roava jî muhacîrîne dixwazin vê yekê di derheqê keç û jinên xwe de tîxin, û dixin, pratîkê. Ev yeka jî ji bo dûredemê zîrarê digihîne berjewendiya keçan û wan di civaka wan de, yanê li welatê ew tê de mezin dibin de, îzole dikin.

Li gel hemî gotinên li jor jî, di nav keçên nîfşê nû de hindek tîyên dîtûn ku di xwendin û daxwazên xwe de bi ser dikevin, ji dest wan tê der ew biryara bav û dayên xwe bidin guhertin û bi îsrar gavên ber bi pêş bavêjin. Jê bêtir, merov bixwaze, nexwaze, nîfşê yekem ixtiyar dibe û diçe, nîfşê duyem ta radeyekê di bin bandora wan de dimîne û nîfşê sêyem, yan çarem dest pê dike bibêje, "bapîrên min ji filan neteweyê bûn." Ji bo muhacîrên kurd, ku îroj ne dewlet û ne îmkanên layîqî nîfşê nû li dervayê welêt bi hejmarên mezin hene, eger endamên nîfşê çarem rojekê bibêjin, "bapîrên me kurd bûn," ew jî tiştêkî baş e.

Wekî me li jor diyar kir, kesên muhacîr bi armanc û hêviyên mezin berên xwe didin warên nû, lê li welatê nû serên wan li dîwaran dikevin û ew baş tê digihên ku serkeftina di jîyanê de li ku be jî ne hêsan e. Gellek ji muhacîran her dibêjin, "em ji bo xatîrê zaroyên xwe derketin," ew hêviyên pîrr mezin ji zaroyên xwe dikin. Mixabin, diwartiya zimên, cudabûna jîyanê û şert û mercên li welatê nû gellek caran li pêş pêşveçûna zaroyan dibin asteng û ew di xwendina xwe de wekî ku xwediyên wan ji wan hêvî dikin bi ser na-

kevin. Lê rewş ne ji bo hemî zaroyên muhaciran wisa ye. Di nav wan de ciwanine tê digihên ku dikarin gavên mezin ranin û dibin serbilindiya, bav, day û civakên xwe. Serpêhatiyên zaroyên muhaciran yên di jiyana xwe de li welatên wekî D.Y.E., Australya, Keneda, welatine Ewropa û cîhine din bi ser keftinî bi hezaran in. Ev serpêhatiya li pêş yek ji wan e. Ew di kovara kuwêtî, EL EREBÎ de (Hejmar 312:11/94: nivîsandina M. Nasîf) di bin sernivîsara CIRALDÎN, Serpêhatiya Lixwegefîna Jinekê de hatibû weşandin. Min jî ew ji xwendevanan re wergerandiye kurdî û navê “Serkeftina Keça Muhacirekî” lê kiriye. Serpêhatiya Ciraldîn Firaro aşkere dike ku heta li welatekî wek D.Y.E be jî cîhan ta radeyekê hên cîhana peyan e, lê çawa be jî, li welatên roava jinan di warê wekhevîyê de gavên mezin di bîst salên borîn de ranan.

SERKEFTINA KEÇA MUHACIREKÎ

“Ew delala bav û diya xwe bû. Bavê pîr jê hej dikir, lîstok û diyarî jê re dikirîn. Diya wê li ser wê bi tirs bû û hewl dida wê heta ji bayê gemarîn yê ew bajarê bi xelkê û otomobîlan dagirtî jî biparêze. Dayik dîn dibû dema wê didît dergûşa wê li ser erdê dixuşêye; ew ditirsiya mîkrob û gemara erdê wê nexweş bikin.

Ev malbata biçûk yek ji hezaran bû ku ji Ewropa, di dema ku tê de cîhan di rewşa aborî ya herî xirab re derbas dibû, berên xwe dabûn cîhana nû, Emerîka. Çûna

wan di rojên tunebûnê, bêkariyê û birçîbûnê yên salên 30'yan de dest pê kir. Firaro, jina wî û herdu zaroyên biçûk, Karla û Cirard, li bajarê Nûyorkê di nav qirecira tax û kolanên wê de li cîhekî digeriyan. Keça şêrîn, delala bav û daya xwe, bokeya çirokê, hên nehatibû cîhanê.

Li dawiyê malbat di xanîkî biçûk de li beşekî Nûyorkê bi cîh bû. Dû re Firaro li bajarokekî biçûkî li ser çemê Hedson di xew de, bajarokekî bi navê Newberg, xwaringeheke biçûk vekir. Wî di wir de etûrên arzan û xwarina sivik difrotin. Di ew demên xirab û dijwar de xwarin ji hertiştî baştir dihat frotin. Çiqa rewşa xelkê xirab bejî, bêyî xwarin nabe. Xwaringeha Firaroyê îtalî baş çû û bi ser ket. Jina wî biryar girt, ew ê li mal bimîne, da li zaroyên xwe binihêre û ji mêrê xwe re xwarina xweş û dewlemend amade bike, mêrê ku westa û mest li dû ku ro li ser rojeke drêj û bi kar dagirtî diçû ava digihîşt mal. Gotinê naxwaze, xwarina wê ji xwarina sivik û arzan ya ku mêrê wê difrot muşteriyên xwe der bû.

QEDERA BÊBEXT

Lê qedere zalim e. Sê sal bû bûn ku ev malbata muhacir ji Îtalya bi pê rizqê xwe ketibûn û gihîştibû ev cîhana nû dema ku bêtarek hat serê wê. Di qezake otomobîla Firaro bi xwe dajaotî de kurê wan yê biçûk, Cirald, mir. Dayika bi mirina kurê xwe gellekî êşiyayî rakirin nexweşxaneyekê ji bo rewşa wê ya nefsi. Ew diqirîya û digot:

“lîstokên wî ji xwe bîr mekin. Wan jî bibin li gel laşê wî yê biçûk têxin gorê.”

Li dû vegeza wê ji nexweşxaneyê, wê her nepejirand ku Ciraldê biçûk çûye û nema tê. Sibe bi sebe wê kincên wî dici-vandin û li gel kincên xwûşka wî karla dişuştin. Kinc her pak bûn, kesekî ew li xwe nedikirin, lê wê wek rojên ber mirina wî ew her roj dişuştin.

Heta du salan li dû mirina Cirald jî dayika di şînê de nedipejirand biçê kilîseyê. Wê ji mêrê xwe re digot: “Na, ez naçim nimêja li kilîseye. Min kirina nimêjê ji xwe bîr kiriye!” Ew jineke katolîke olperwer bû. Ta vê radeyê vê bêtarê bandor li jiyana wê kiribû. Mirina dergûşê wê brîneke kûr di dilê wê de hanîbû holê, brîna ku bi derbasbûna rojan û bîranîna kurê mirî re heku diçû di dilê wê de kûrtir dibû.

Rojekê pijîşkê malbatê di guhên Firaro de gut: “Tenê hatina zarokêkî nû dikare wê ji şîna wê derxîne!” Û dayik bi du canan bû. Rojên ducaniya wê gran û hêdî derbas bûn ta ku di 26’ê tebaxa 1935’an de dergûşa nû, keçek, gihîşt. Diya wê navê Ciraldîn li wê kir, ku ji navê brayê wê “Cirald” hatibû, kurikê ku nav û wêneya wî her di serê wê de bûn.

KOÇKIRINA BAVÊ

Heyşt sal li ser bûyina Ciraldînê derbas bûn, nebûn, û qederê careke din bêtarek hanî serê malbatê, bavê wê mir. Zaroka biçûk li dû mirina bavê xwe bi drêjîya salekê nexweş ket. Ew li ser şelta xwe

rûdinişt û digot: “Bavê min mir,... Jiyan bêyî wî ji bo min ne çî jiyan e. Bavo ji min pîrr hej dikir. Bi bûyîna min re Cirald di çavên wî de careke din vejîya!”

Li dû mirina bavê Ciraldînê mala wan bar kir û li taxa Bronx bi cîh bû. Diya wê neçar ma biçê kar, da bikaribe herdu zaroyên xwe xwedî bike. Karê wê çêkirina çînan bû li ser kirasên jinan. Ew gellekî dixebitî da bikaribe qîza xwe Ciraldînê têxe xwendegheke Katolîkî, şûna ku tenê zaroyên dewlemendan dikaribûn lê bixwênin. Ew bi mehan di ber dukana goştîroş re derbas dibû bêyî ku goştine ji xwe û zaroyên xwe re bikire, ji bo xatirê ku bikaribe mesrefê xwendina Ciraldînê bide.

XWENDINA QANÛNÊ

Ciraldînê xwendina beşê lîseyê kuta kir. Wê dixwazt bibe rojnemevan, lê ji ber destengiyê nikaribû biçê zanîngêhê. Wê dest bi mamostetiya zaroyên biçûk kir. Li dû derbaskirina çend salan di vî karî de ew jê aciz bû û biryar girt jê berde û biçê li zanîngêhê qanûnê bixwêne.

Rojekê hevalekî wê jê re got: “Ev cîhê te di zanîngêhê de ji bo xwendina qanûnê bi dest xistiye divabû yê peyakî bûya. Gelo haya te jê hebe?” Ciraldînê bersîva wî da û gotê: “Erê, haya min jê heye. Ez bextewar im bi wê yekê.”

Li dû kutakirina beşê qanûnê Ciraldîn li gel John Zakoro, muhacirekî îtalîyî xanîfroş, zewicî. Tenê daxwazeke wê ji wî hebû, ku bila li dû zewacê her navê

malbata bavê xwe, "Firaro" hilgire.

Bi drêjîya salan wê meh bi meh tiştêk wek diyarî dida diya xwe. Hin caran wê ji dadgehê rasterast berê xwe dida mala diya xwe û pereyên ku wê li dû kutabûna proseyeke dadmendî bi dest xistibûn didan wê, da ew li gor daxwaza xwe beşekî jê bibe. Dayik ji kêfxweşiyê digiriya. Ew dara biçûk ya ku wê çandibû û di bin qanadên xwe de mezin kiribû îroj bi ber bû bû. Wê ji pereyên qîza xwe tenê çend dolar dibirin, eniya wê radimûsa û digotê: "Ji bîr rameke ku tu nuha bi mêt î û tu ê bibî day. Zaroyên te ê ji min bêtir hewcedarên pereyên te bin."

ŞÛN JI BO JINAN NÎN E

Li dû serkeftina Ciraldînê di karê ebûqatiyê de bi demekê ew rastî astengine hat. Van astengan ew gotina hevalê wê yê xwendinê hanî bîra wê, ku şûna wê di beşê qanûnê yê zanîngêhê de divabû ji bo xortekî bûya. Ciraldîn pê hesiya ku hewcedarê ebûqatan ji wê bi dûr diketin ji ber ku ew jin bû. Van astengan di destpêka sala 1960'î de cîh digirtin, ew hên ne bû bû day. Wê biryar girt xwe bi kerrî paş ve bikişîne û bibe malxeya malê. Li dû çend salan ew bû diya sê zaroyan, Lora, Donna û John. Wê xwe bi tevahî da ber karê xwedîkirina wan, û wêneya diya wê ya ku ji bo xwedîkirina wan weqa tê koşiya bû ji bala wê nedîçû. Wê digot, "şansê zaroyên min ji yê min çêtir e; ez zarokeke belengaz bûm, bi taybetî li dû mirina bavê min, lê ew ne hewcedarên dravan in." Wê

ev gotina xwe ji hevalên xwe re dikir, dema wê zaroyên xwe dibirin mixazeyên bedew û navdar di taxa pêncem ya bajarê Nûyorkê de, da ji wan re kincên nû bikire.

Wê perwerdekirina zaroyên xwe hildabû ser milên xwe, lê dema keça wê ya mezin xwazt fêrî avjiniyê bibe wê di tafîla havînê de hemî zaroyên taxê vexwandin fêrbûna avjiniyê û ew hemî li gel zaroyên xwe fêr kirin. Mala wê li FAIR ISLAND bû, li kêleka derya.

RÛREŞIYA JIYANÊ

Ciraldîn careke din li meydana dadmendiyê vegeriya, ya ku wê ji "peyan" re hiştibû, lê îcar ne wek piştgira hewcedarên ebûqatan. Wezîfeya wê nuha berhevkirina îspatan bû ji bo tawanbarkirina kesên mucrim. Ew di dadgeha bajarê Queens de ebûqata giştî(muddeîlam) bû.

Rojekê wê xwe di salona dadgehê de raste rast li hember yek ji mezintirîn cerîmetên merovan dît: "peyakî tadeya cinsî li zarokeke pênc salîn kiribû!" Wê ew zaroya rakir û dest bi girî kir, bêyî ku bikaribe xwe ragire. Giyanê wê di destên wê de dilerizî û çavên wê yên tiji tirs bi pirsan dagirtî bûn.

Xew wê şevê neket çavên Ciraldînê. Wê nikaribû wêneya ew keçika bizdoyîn bûyî ji hişên xwe bavêje der. Ji vir û şûn ve wê soz da xwe, ew ê wek ebûqata gelemper şerekî li dij mucriman dest pê bike, bi taybetî li dij wan kesan yên neheqîyan li zaroyan û ixtiyaran dikin. Ev curma di derheqê ev zaroya bêhêz de cîh girtî û

bûyerên bi vê nolê bûn sedema guhertina rêya wê di jiyane de; wê ramanên xweperestîn li şûn hîştin û rêyeke nû da ber xwe, rêya piştgirtina pirsên karkiran û belengazan. Wê nuha digot, "dostên min ewan in, yê ku di binaniya civakê de dijîn, bi taybetî merovên çermreş yê ku weqa ji ber nerindiya nijadperestiyê dikişînin." Di rojên kurt yê sereketiya Kenedî de Ciraldîn yek ji wan kesan bû yê ku serê meşa bi hezaran ji reşên Emerîka kişandin, da biçin li pêş Koşka Spî xemgîniya xwe diyar bikin.

ENDAMA KONGIREYÊ

Serokekî reşan di derbareyê wê de gotibû, "çiqa ew çeleng be jî, çiqa rûyê wê nêşana afretê be jî, ew bi têkoşîna xwe peya ye." Li gel vê gotinê û tevî xebata wê ya di warê dadmendiyê de jî, Ciraldînê hên dest bi karê siyasî nikaribû. Di sala 1978an de nûnerê kongireyê yê herêma QUEENS biryara derketina teqawîtê girt. Li vir wê bi xwe re got, "ez ê li hember 'peyê' derkevim meydanê û xwe wekî nûnera Partiya Demokrat ji bo şûneke di kongireyê de têxim listeya hîlbijartinê. Wê wisa bawer dikir ku serekên vê partiyê yê herêmê ê pişt wê bigirtana. Lê ew gellekî dilsar bû dema pê hesiya ku van kesên wê pişt xwe bi wan girêdabû li dijî wê yekê ne ku jinek têkeve kongireyê. Ciraldîn derket tax û kolanan û di bin germahiya royê ya bi tîn de îmzeyên piştgiriya civandin. Hinan digotin erê, hinan digotin na, lê ew ji rêya xwe eware

nebû û her berhevkirina navan domand ta ku Partiya Demokrat nûnertiya wê peji-rand. Û Ciraldîn di hîlbijartinan de bi ser ket û bû endama parlemana Dewletên Yekbûyî yê Emerîka bi hêviya ku li dij gellek ramanên siyasî yê kevneperest, ku li D. Y. E. hên di paratîkêde bûn, têtikoşe.

Dû re hinan xwaztin ku Ciraldîn ji bo wezîfeya şûngira Serekê D.Y.E. têkeve hîlbijartinê. Ew bû bû senatoreke bi nav û deng, lê li gel wê jî wê malbata xwe ji xwe dûr nehîştibû. Li gel sekeftin û pêşveçûna wê di vê civaka ku tê de hên serketî di dest peyan de bû, wê rola xwe wek day û jin ji bîr ranedikir. Ew ji bo xatirê wezîfeya xwe di apartmaneke biçûk de li Waşington dima, da nêzike kongireyê be û bikaribe bi karê xwe rabe û nûnertiya yê ew hîlbijartinê bike, lê ta ji dest wê dihat ew her li Nûyorkê vedigeriya da li kêleka zaro û mêrê xwe be.

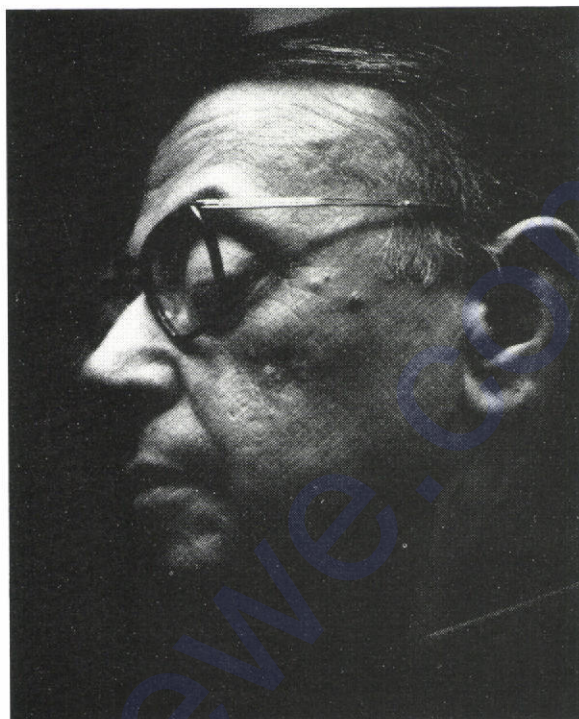
Gelo mêrê wê li hember serkeftin û pêşveçûna jina xwe çi digot? Ew her di pişt wê de bû, bi wê re bû, li teniştê wê bû. Jokin Zakaro digot, "xelkê navê 'Mister Firaro' li min kirine, yanê paşnavê jina min didin min. Ev yeka min naxeyidîne. Ez bi vî navî serbilind im, ji ber ku ez bi jina xwe serbilind im. Ew meroveke têtikoşer e. Rêya wê ji newalê dest pê kiriye, lê wê xwe gûhandiyê jor. Ew jineke bi îsrar e û di têtikoşîna xwe de her bi ser ketiye".

Jean-Paul Sartre

Jean Paul Sartre di sala 1905'an de li Parîsê, ji malbateke bûrjûvaziya mezin hatiye dinyayê. Sartreyê ku hê di salên xwe yê zaroktiyê de bal û meyla xwe berdide ser nivîsandina romanên, piştî xwendina xwe ya lîseyê, dikeve dibistana mamostetiye ya bilind, ya ku giraniya wê li ser filosofiyê bû; *Ecole normale Supérieure*. Ew bi serfirazî dibistana xwe diqedîne û mîna mamosteyê felsefê dest bi kar dike. Paşê ew demekê diçe Almaniyayê û li Berlînê li ser filosofên mîna Heidegger, Kierkegaard, Husserl û Hegel dixebite.

Herçiqas filosofên berî Sartre jî li ser felsefeya *Existentialismê* rawestiyabin jî, dîsan ev felsefeya han bêtir bi navê Sartre belav bûye û îro bûye mîna paşnavê wî. Sartre di felsefeya xwe de azadiya mirovan pêwîstiyekê dibîne û existentialismê bi humanismê ve girê dide.

Kevnebawermendê felsefeya nihilismê, mêrê filosof û feminista navdar Simone de Beauvoire, hevalê Albert Camus yê destpêkê, xelatgirê Nobelê yê edebiyatê Jean Paul Sartre, filosofekî edebiyatvan û edebiyathez bû. Wî digel berhemên xwe yê felsefî, gelek berhemên edebî jî

nivîsandine. Hin ji berhemên wî yê sereke ev in:

Dîwar (1939), *Deriyên Girtî* (1944), *Riyên Azadiyê*, *Miriyên Bêgor* (1946), *Existentialism humanism e* (1946) *Destên Qirêj* (1948), *Girtiyên li Altona* (1960), *Gotin* (1964) û hwd.

Di berhemên Sartre yê edebî de şoperiyên felsefeya wî baş dixuyin. Di vî warî de ev çîroka wî ya bi navê "Dîwar" (*Le Mur*) ku me ji bo xwendevanên NÛDEM'ê wergerandiye kurdî, mîna keke baş e. Ev çîroka ku bi forma kesê yekemîn hatiye nivîsandin û di derheqa çend girtiyên ku li bendî gulebarandina xwe ne de ye, bê şik yek ji çîrokên Sartre ya herî navdar û herî xweş e.

DÎWAR

Jean-paul SARTRE

Wan em bi dehfan xistin hundurê odeyêke mezin û spî. Ji ber şewqa ku ji hundur li çavên me xist, çavên min kutkufîn. Paşê maseyek li ber çavên min ket. Li pişt masê çar peya hebû. Ew sivil bûn, li kaxezan dinihêrîn. Wan girtiyên din avêtibûn dawiya odê. Ji bo ku em biçûna ba wan, diviyabû em biçûna seriyê odê yê din. Min gelek ji wan nas dikirin, yên ku min nasnedikirin jî, biyanî bûn. Herdiwên ku li pêşiya min rawestiyabûn, sergirover û zerik bûn. Ew dişibiyên hevdu. Ez texmîn dikim ew fransîz bûn. Yê hûrik her pantorê xwe dikişand jor: ev e, ew ê ji ber esebîtiyê be.

Vê yeka han nêzîkî sê saetan ajot. Ez şaş bûbûm û serê min vîkî vala bû. Lê hundurê odê baş germ bû, ev yeka han jî ne ku li xweşa min nedîçû: ev bîst û çar saetên me bûn ku em bûbûne weke bûzê. Muhafizan girtî yek bi yek dibirin pêşiya rêzemasê. Wê çaxê çar peyan, ji girtiyan nav û karên wan dipirsîn. Piraniya caran

ew zêde dîr nedîçûn û mîna "Ma tu beşdarî sabotajên depoyên muhîm bû yî?", "Tu nehê mehê, sibehê zû li ku bûyî, te çi dikir?" ji vir de û wir de pirs dipirsîn. Wan li bersivan guhdarî nedikirin, ew mîna ku guhdarî dikirin jî nedixuyan. Ew demekê bêdeng diman û rasterast li pêşiya xwe dinihêrîn, paşê dest bi nivîsandinê dikirin. Wan ji Tom pirsîn, ku bê ew bi rasî di yekîtiya navneteweyî de xebitî ye an na. Ji ber kaxezên ku di bêrika Tom de hatibûn girtin, wî nikanîbû tiştek bigota. Wan tiştek ji Juan nepirsîn, piştî ku Juan navê xwe got, wan demek dirêj nivîsandin.

- Yê anarşîst birayê min Jose ye, Juan got. Hûn bi xwe baş dizanin ku ew êdî ne li vir e. Ez ne ji tu partiyê me, ez qet bi siyasetê ve mijûl nebûme.

Wan bersiv nedan. Juan dîsan got:

- Min tiştek nekiriye. Ez naxwazim bi agirê hinin din bişewitim.

Lêvên wî dilerizîn. Gardiyanekî ew hiş kir û ew bir. Dor hatibû ser min:

- Navê te Pablo Ibbieta ye ?

- Erê, min got.

Mêrik li kaxezan nihêrî û ji min pirsî:

- Ramon Gris li ku ye ?

- Ez nizamim, min bersiv da.

- Te ew ji şeşê mehê heya nehê mehê li mala xwe veşartî ye.

- Na.

Wan kêlîkekê nivîsandin û gardiyanan hatin ez birim. Tom û Juan li korîdorê di navbera du gardiyanan de rawestiya bûn. Em meşiyên. Tom ji gardiyanekî pirsî:

- Wê niha çi bibe ?

- Wê çi bibe ? gardiyan jî pirsî.

- Ev lêpîrsînek bû an jî hukûm bû ?

- Ev hukûm bû, gardiyan got.

- Baş e, wê niha çi bikin ji me ?

Gardiyan bi xavî bersiv da:

- Wê hukmê we di hucreyên we de bi we bêtine zanîn.

Hucreyên ku dabûn me, bi rastî jî yek ji serdabên nexweşxanê bû. Ji ber herikîna bê hundur ecêb dicemidî. Hemû şevan em dibûn mîna bûzê û bi rojan jî jê ne çêtir bû. Min pênc roj di zîndaneke ku ji dema kevin de mabû, derbas kirin. Ji ber ku gelek girtû hebûn û cih kêm bû, hema li ku bûya ew bi cih dikirin. Ez jî ber cihê xwe ne gilîdar bûm, min ne sar bû, lê ez bi tenê bûm. Gava demeke dirêj jî wilo dom dike, mirov hêrs dibe. Li serdabê hevalên min hebûn. Juan qet nedipeyivî. Ew ditirsiya û bi qasî ku ew nikaribe tiştekî bibêje, ew xort bû. Tom peyker bû û bi spanyolî jî pîr baş dizanibû.

Li mahzenê yanekî ji text û çar şeltên tijî ka hebûn. Gava gardiyanan em anîn û li wir berdan, em rûniştin û bê deng rawestiyân. Piştî demekê Tom:

- Karê me xerab e, got.

- Ez jî wilo texmîn dikim, min got. Lê bi min wilo tê ku ew ê tiştekî bi yê biçûk nekin.

- Ew nikarin tiştekî têxine stûyê wî, Tom got. Ew tenê birayê milîtanekî ye, ne tiştekî din.

Min li Juan nihêrî: wilo dixuya ku tiştek bihîstibû. Tom dîsan peyivî:

- Ma tu zanî bê li Saragosseyê çi kirine ? Wan peya li erdê dirêj kirine, paşê bi kamyonan di ser wan re derbas bûne. Yekî Fasî î qaçax ev ji me re got. Tê gotin ku ji bo ku ew gulleyan xerc nekin wan wilo kirine.

- Ma ew bi vî awayî jî benzîne xerc nakin, min gotê.

Ez bi Tom re hêrs bûbûm. Diviya bû wî wilo negota.

- Kardarên ku li ser rîyan digerin hene, wî got û dom kir: ew rewşê di çav re derbas dikin, destên wan di bêrkên wan de ne û cigareyên wan jî di devê wan de... Ma tu dibê ew ê karê wan biqedîne ? Ez ê dêhn bibim. Ew guh nadin peyva wan a bi qîj û wîj. Di saetekê de çend caran ? Dibêjin ku cara pêşî yê ji Fasê nikarîbûye devê xwe bigire.

- Ez bawer nakim ew ê li vir jî wilo bikin, min got. Qet nebe ew ê bi rastî jî nexwazin zerarekê bidine cepxanê.

Ji taqa girover ya li milê çepê, ku di zikê avahiyê de ber bi esmên ve hatibû vekirin û di çar qulikên hewayê de şewq dikete hundur. Di vê qulika girover ya ku mîna kemînekê her dem girûbû de komir berra hundur didan. Tam di ser taqikê re tebeqek toz hebû. Wan ew komira han ji bo germkirina nexweşxanê anîbûn, lê bi destpêka şer re, wan nexweş ji wir dabûne derxistin û ew komir jî êdî bi kêrî tiştekî nedihat. Ji ber ku wan ji bîr kiribûn, ku ew ê taqikê bigirin, baran di taqikê re dikete hundur.

Tom lerizî:

- Xwedêyo, ez dilerizim, got. Va ye dîsan dest pê kir.

Ew rabû ser xwe û wî dest bi hereketan kir. Bi her hereketeke wî re, gomlegê wî ji ser laşê wî yê spî û bi pîrç ji hev dibû. Wî xwe li ser piştê li erdê dirêj kir, çimên xwe ber bi jor ve bilind kirin û bi meqeskî hereket kir. Tom qut î qalind bû û bi bez bû jî. Ez difikirîm çawa ku wê gulle û singûyên tivingan di gilokek rûnê nivîşk de herin, ew ê wilo jî di laşê Tom yê têrgoşt re herin. Ger Tom sistopisto

bûya, ez ê wilo nefikiryama.

Mîn ewqasî ne sar bû, lê mîna ku milên min û çimên min ne yên min bûn. Di nav re mîna ku tiştin min kevin bûbin, ez li dora xwe li çakêtê xwe digeriyam. Paşê ji nişka ve, dihate bîra min ku wan çakêt nedabûn min. Ev yeka han hê xerabtir bû. Wan kincên me ji bo ku bidin eskerên xwe ji me stendibûn, tenê gomleg li me hiştibûn û yek jî ev pantorên ji cawê spî, ku nexweşan di nava havînê de li xwe dikirin. Piştî demekê Tom rabû ser xwe û bi uf û kuf hat li ba min rûnişt.

- Maşalê tu germ bûbe ?

- Ji ku ? Bêhna min çikiya.

Saet li dor heştê êvarê, komutanek û du esker ketin hundur. Di destê wî de komek kaxez hebû. Wî emir li gardiyan kir:

- Navê van hersêyan çi ne ?

- Steinbock, Ibbieta, Mirbal, gardiyan got.

Komûtan berçevka xwe da ber çavên xwe û li listeya di destê xwe de nihêrî:

- Steinbock... Steinbock... Ev e. Cezayê kuştinê lê hatiye birrîn, tu ê sibehê zû bê gulebaran kirin.

Dîsan nihêrî:

- Herdiwên din jî eynî ne, got.

- Çênabe, Juan got. Ne ez im.

Komûtan bi awayekî ecêbmayî li wî nihêrî:

- Navê te çi ye ?

- Juan Mirbal e, got.

- Temam, va ye navê te li vir nivîsandîye, komûtan got. Cezayê kuştinê li te hatiye birrîn.

- Min tiştê nekiriye ku, Juan got.

Komûtan milên xwe hejandin û dage-riya ser min û Tom.

- Ma hûn Baskî ne ?

- Na, em ne Baskî ne.

Mîna ku bêhna wî teng bûbe.

- Ji min re gotin ku sê hebên Baskî ne. Ez nikanim li dû wan bigerim û zemanê xwe winda bikim. Ji xwe hûn keşeyan naxwazin ?

Me bersiva wî neda. Komûtan peyivî:

- Ew ê niha doktorekî belçikî were. Emir li wî hatiye kirin ku ew şevê bi we re derbas bike.

Bi eskerkî silav da û derket.

- Erê, min got. Tiştê ku bû, bi Juan bû.

Min ev yeka han ji bo ez rastiye bibêjim, digot, lê min ji Juan hez nedikir.

Rûyekî wî yê ziravokî hebû, lê tirs û ezêb rûyê wî ji rûyîfî derxistibû, hemû xetên wî berbat kiribû. Ew heya sê rojan lawikekî bi ruh bû, dikarîbû bihata hez kirin. Lê ew niha dişibîya qûnekekî kal, çi biba jî, min bawer nedikir ku ew ê careke din bi ser xwe de were, ciwan bibe. Nişandayina merhemetek biçûk ya li hemberî wî, dê ne xerab bûya, lê merhemetê dilê min dixeland, her ku diçû bi min re tirs hişyar dibû.

Wî gotinek jî negot, lê rûyê wî bû mîna xweliyê. Dest û rûyê wî mîna xweliyê bûn. Ew dîsan li cihê xwe rûnişt û bi çavên xwe yên ku fireh vebûbûn li axê nihêrî. Tom pirr dilpak bû. Wî xwest ku yê hûrik hemêz bike, lê wî rûyê xwe qermiçand û xwe bi sert bi paş ve kişand.

- Berde, min bi dengêkî nizim got. Tu dibînî wextê ew bigirî.

Tom bi dilşewatî stûyê xwe xwar kir. Ji dilê wî hatibû ku ew çûço haş bike. Dê ev yeka han ew mijûl bikira û dê xwe ji bîr bikira. Lê vê yeka han ez aciz dikirim, ez qet li mirinê nefikirî bûm, ji ber ku firsendeke wilo çênebûbû, lê niha firsend hebû û

piştî ku firsenda fikirandina wê hebû, ji bo çî mirov ê tiştin din bike.

Tom peyvî:

- Ma tu zerar gihandiye wan ? wî ji min pirsî.

Min bersiv neda. Wî got ku wî ji serê teboxê û bi vir de şeş caran zerar gihandiye wan. Wî baş behsa rewşê nedikir û min didît ku ew naxwaze behs jî bike. Min jî bi temamî nikarîbû pêk bianiya, min ji xwe dipirsî bê wê zêde êş bête kişandin an na. Ez li gulleyan difikirîm. Min xeyala germahiya wan ya di bedena xwe de çêdikir. Ev hemû li derveyî pirsra rastîn bûn, lê ez sakîn bûm. Ji bo fêhmkirina vê yekê li pêşiya me şevê hemû hebû. Tom piştî demekê peyva xwe birrî û min di bin çavan re li Tom nihêrî. Min dît ku ew jî bûye mîna xweliyê û ketiye rewşeke belengaz. "Dest pê kir" min xwe bi xwe got. Hema hema bûbû şev. Di qulikên hewayê de û li ser koma komirê şewqeke mirî hebû û vê li bin esmên lekeyek mezin çêdikir. Min di taqîka zîkê avahiyê de hewka stêrkek didît. Wê şev vekirî û sayî bûya.

Derî vebû û du gardiyan ketin hundur. Bi dû wan de jî zilamekî kej î unîformayekî beljîkî lê bû, dihat. Silav da me.

- Ez doktor im, got. Min emir girtiye ku ez di rewşên wilo bi eziyet de, li ba we bim.

Dengekî wî ê xweş û kubar hebû. Min jê re:

- Tu hatiyî li vir çî bikî ? got.

- Ez xwe dixime şûna we. Ji bo ez giraniya van çend saetên we sivik bikim, tiştên ji min bînin ez ê bikim.

- Tu çima hatiyî ba me ? Hinin din jî

hene, nexweşxane ji wan tije ye.

- Wan ez şandime vir, bi ecêbmayî got.

- Ax! Ma hûn dixwazin cigarê bikişînin ?

Wî cigarên îngilîz û puro keremî me kirin. Lê me red kir. Min li hundurê çavên wî dinihêrî û ew mîna ku aciz bû dixuya. Min jê re:

- Ji bo ku dilê te bi me dişewite û tu bi me dakevî, tu nehatiyî vir, got. Ji xwe ez te nas dikim. Roja ku wan ez girtim, min tu bi wan re li hewşa eskergehê dît.

Ez ê hê jî bipexiviyama lê ji nişka ve tiştêkî ku ez ecêbmayî hiştim bû: Hebûna doktor a li vir, kir ku ez êdî bi xwe danekevim. Bi pirranî gava ez bi ser yekî de diherim, ez wî rehet nahêlim. Dîsan jî xwesteka peyvê bi min re nema, min milên xwe hejandin û berê xwe guhert. Min piştî demekê serê xwe rakir, min dît ku ew bi awirên xwe min di çav re derbas dîke. Gardiyan li ser mîndereke gîhê rûniştibûn. Zir Pedroyê sistopisto tiliyên xwe yê nîşanê li hev digrandin, yê din jî ji bo ku ew ranezên car caran serê xwe tevdilivand.

- Ma hûn ronahiyê dixwazin ? Pedro bi carekê ve ji doktor pirsî. Doktor jî bi serê xwe "erê" got. Ez difikirîm ku doktor mîna dareke berûyê bêaqil e, lê bêşik ew ne dilgemaî bû. Gava min li çavên wî yê sar û şîn nihêrî, bi min wilo hat ku bi vî peyayî re kêmasiya hêza xeyalan heye. Pedro derket û bi lampeyek petrolê ve vegeyriya. Wî lampe danî qorziya rêzê. Şewqa wê kêmbû, lê ji qet nebûnê çêtir bû. Şeva çuyî wan em di tariyê de hiştibûn. Min demekê li xelekên şewqê yê ku li zîkê odê çêbûbûn, nihêrî. Ez kirî ji kêfa bifiriyama. Paşê ez bi carekê ve bi

ser xwe ve hatim, xelekên şewqê winda bûn, min xwe di binê giraniyeke mezin de hîs kir. Ev ne fikra mirinê bû, ne jî ya tîrsê bû: ev tiştêkî bê nav bû. Hestiyên hinarîkên min dişewitîn û serê min berbat bû.

Ez veciniqîm û min li herdu hevrêyên xwe nihêrî. Tom serê xwe di nava destên xwe de veşartibû, lê belê min paş stûyê wî yê qalind û spî didît. Juanê biçûk di rewşeke gelekî xerab de bû, devê wî vekirî bû û firmikên pozê wî dilerizîn. Doktor nêzîkî wî bû û mîna ku dixwest wî bi ruh bike destê xwe danî ser milê wî: lê awirên wî sar bûn. Paşê min dît ku destê yê beljîkî bi dizîka ji ser milê Juan daket ser zendê wî. Doktor zendê wî xiste nava sê tiliyên xwe, bi awayekî xayiz, di eynî demê de hebekî xwe da paş û ji bo ku pişt a xwe bide min wî ji xwe re cih çêkir. Ez hebekî bi paş ve çûm, min dît wî saeta Juan derxistiye û demekê zendê Juan di nava destên doktor de ma. Paşê wî destê bê hereket berda û çû xwe sparte dîwêr, mîna tiştêkî pirr girîng ku divê tavilê bête not- kirin hebe, bi carekê ve ji bêrika xwe def- terek derxist û li rûpelekî tiştin nivîsandin.

- Rezîl, min di dilê xwe de ji hêrsan got. Nebe, tu li nabza min jî nenihêrî, ez ê kulmekê li orta devê bixim.

Ew nedihate ba min, lê min hîs dikir ku ew li min dinihêre. Min serê xwe rakir û min jî li wî nihêrî. Bi dengêkî ku nedihate fêhmkirin pirsî:

- Mîrov li vir dibe weke qeşayê, ne wilo ?

Xuyabû wî sar bû, rengê wî şîrikî bûbû.

- Min ne sar e, min jê re got.

Wî dev ji nihêrîna xwe berneda. Min bi derbekê re fêhm kir û min destên xwe dane ber rûyê xwe: ez di xwêdanê de mabûm. Di vê mahzenê de, di nîvê zivistanê de, ku pûk û bahoz bû, min xwêdan dida. Min tiliyên xwe di nava porê xwe yê ku ji xwêdanê bi hev ve zeliqî bû ve derbas kirin. Di eynî demê de min dît ku gomlegê min jî şil bûye û bi laşê min ve zeliqî ye. Bi kêmanî ev saetek min bû ku min xwêdan dida û min tiştêkî hîs nedikir. Lê ev yeka han ji çavên berazê beljîkî nereviya bû. Wî ew dilopên ku di ser gepên min re niqutîbûn, dîtîbûn û fikirî bû: kêm zêde bi peydabûna tirseke pato- lojîk, ew xwe normal hîs dike û bi vê yeka han jî ew bi gurûr dibe, ji ber ku wî sar bû. Ji dilê min hat ku ez rabimê û wî bidim ber kulman, lê hê ez tevnêliy- abûm, şerma min jî, hêrsa min jî nemabû, min xwe bê şerd bera ser yanê da.

Min xwest ku ez stûyê xwe bi destmala xwe pakij bikim, ji ber ku min niha hîs dikir, ku xwêdan ji serê min dinuqute û da- dikeve ser stûyê min û ev jî ne tiştêkî xweş bû. Min bi carekê ve dev ji pakkir- inê berda, ji xwe ev bê fêde bû. Destmala min şil û pil bûbû û min her xwêdan dida. Goştê min yê tund jî xwêdan dida û pantorê min bi yanê ve dizeliqî.

Juanê biçûk bi carekê ve peyivî:

- Ma tu doktor î ?

- Erê, yê beljîkî got.

- Gelo mirov demeke dirêj êşê dikişîne ?

- Kengî ?... Na cano, yê beljîkî bi dengêkî ciwanmêrî got. Wê zû dawî were.

Ew di rewşeke mîna nexweşekî ku peran bide û mitala wî nemîne, de bû.

- Lê ez... Ji min re gotin ku... Bi

pirranî du caran gulebaranê dîkin.

- Carna, yê beljîkî bi hejandina serê xwe re bersiv da. Belkî di gulebarandina pêşî de tiştek bi cihên girîng neyê.

- Ma wê çaxê ne divê mirov tivingan ji nû ve dagire û ji nû ve nîşan bigire ?

Ew fikirî û bi dengê qurmiçî bi ser ve zêde kir:

- Ev jî wext jê re divê!

Tirseke bêhawe ya êşkişandinê bi Juan re çêbûbû, ew ji wê pê ve li tiştekî din nedifikirî. Ew ciwan bû. Lê ez bi xwe li vê yekê nedifikirîm û xwêdandayina min ne ji ber tirsê kişandina êşê bû.

Ez rabûm ser lingan û heya bi koma tozê meşiyam. Tom ji cihê xwe pengizî û bi awirên tijî kîn li min nihêrî: ji ber çirke çirka solên min ew aciz dibû. Min ji xwe pirsî, gelo rûyê min jî mîna yê wî zer e: Min dît ku wî jî xwêdan daye. Asman bedew bû, qet şewq nedikete vî cihê talde. Pîrr pîrr ji bo dîtina heyva mezin min dikarîbû serê xwe rakira. Lê êdî ne weke berê bû, min şeva çûyî, li cihê xwe yê berê dikarîbû zirperçeye asman bidîta û wê yekê her saeta rojê bîranîneke nû tanî bîra min. Gava sibehê zû asman vekirî û sayî bû, ez li perravên Atlantîkê fikirî bûm. Min danê nivro roj didît û min didît ku ez masiyên biçûk û zeytûnan dixwim û min manzanilla vedixwar. Li Sevilla bareke vexwarinê dihate bîra min. Ez piştî nivroyan diketime siyê û ez li arenayên ku nivê wan ji rojê dişewitîn û nivê din jî di bin siyeye kûr de dima, difikirîm. Bi rastî jî bi vî babetî dîtina esmên bi mirov êş dida kişandin. Lê niha heya ku min dixwast min li esmên dinihêrî. Êdî esmên tu tişt nedianî bîra min. Min ev yeka tercîh dikir. Ez çûm li ba Tom rûniştim. Di

navberê de demeke dirêj derbas bû.

Tom bi dengêkî nizim dest bi peyvê kir. Diviya bû ew her bipeyiviya, ger ne wilo bûya, wî nizanîbû ew bi fikrên xwe çî dike. Ez fikirîm ku wî tiştek ji min re got, lê wî li min nedinihêrî. Bê şik, ew di-tirsiya ku ew min wilo mîna xweliyê û di nava vê şilahiya xwêdanê de bibîne. Em li hev çûbûn û ya xerab jî, em mîna neynika hevdu bûn. Wî li beljîkiyê ku dîk rawestîya bû dinihêrî.

- Ma tu fêhm dikî ? digot. Ez bi xwe fêhm nakim.

Min jî bi dengê nizim dest bi peyvê kir. Min li yê beljîkî dinihêrî.

- Çi ye, çî bû ye ?

- Wê tiştekî ku ez fêhm nakim were serê me.

Bêhneke ecêb ji der û dora Tom dihat. Bi min wilo hat ku min ji her tim bêtir ew bêhn hîs kir. Min henekê xwe pê kir:

- Çawa be tu fêhm dikî.

- Ne belî ye, wî bi înad got. Ez dixwazim pîrr cesûr bim, lê qet nebe divê ez zanibim... Guhdarî bike, ew ê me bibine hewşê. Wê ew werin û li hemberî me lêkevin rêzê. Gelo wê çend kes bin ?

- Ez ji ku zanim. An wê pênc, an jî heşt kes bin. Ne pîrr e.

- Baş e. Wê heşt kes bin. Wê ji wan re "nîşan bigirin" bibêjin û wê berê heşt tivingan bi min ve bin. Ez difikirim ku ez ê bixwazim têkevim nava dîwêr, ez ê bi hemû hêza xwe, bi piştî xwe dîwêr dehî bidim, lê wê dîwar li ber xwe bide. Eynî mîna kabûs. Ez van hemûyan di serê xwe de çêdikim. Ax ku te bizanîba bê ez van çawan di serê xwe de çêdikim

- Baş e, baş e! min got. Ez jî xeyalên wilo çêdikim.

- Dê wê çaxê kûçikahiyekê bikin. Tu dizanî, ji bo ku rû neyêne nas kirin, ew ji çav û devê mirov nîşanê digirin, bi şeytanî bi ser ve zêde kir. - Ez ji niha ve birînan hîs dikim. Ev saeteke ku êşek di serê min û stûyê min de heye. Ne êşeke rastûn e. Ya xerab jî ew e ku, ez ê van êşan sibehê hîs bikim. Baş e, paşê ?

Min pirr vekirî fêhm dikir ku ew dixwaze çi bibêje, lê min qet nedixwest ku ez wilo bixuyim. Ger em werin ser êşê, ez jî mîna şûna kêrên biçûk van êşan di laşê xwe de hîs dikim. Ez hînî vê nedibûm, lê ez jî weke wî bûm, min guh nedidayê.

- Paşê, tu ê bi xeder bimîzî, min gotê.

Tenê ji bo wê yekê wî dest bi peyvê kir. Wî çavên xwe ji yên beljîkî venediqetan-din. Wî li yê li pêş xwe guhdarî nedikir. Min dizanîbû ku ew ji bo çi hatiye. Tiştên ku em lê difikirin ew eleqeder nedikir. Ew hatibû li laşê me binihêre, ew hatibû li laşê me yê ku bi saxî li ber xwe dide, binihêre.

- Mîna kabûsan, Tom got. Mirov dixwaze li tiştinan bifikire, dizane her wilo ye, û hûn difikirin ku wê dev ji we berde û here. Min xwe bi xwe: paşê êdî wê tiştek nebe, digot. Lê ez fêhm nakim bê ev tê çi maneyê. Hin demên ku ez heya wir hatime, çêbûne... lê paşê, ez dîsan li êşê, li gulleyan, li teqînê difikirim. Tembîha min li te, ez maddeparêz im. Ez dêhn nabim. Lê tiştekî bêdawî heye. Ez termê xwe dibînim: ne zehmet e, lê ez bi çavên xwe, xwe dibînim. Divê ez dest bi fikirandinê bikim... divê ez dest bi fikirandina ku ez ê tiştekî nebînim, ez ê tiştekî nebihîzim û wê dinya ji bo yên din dom bike, bikim. Mirov ji bo ku li vê bifikire nehatine afirandin Pablo. Bawer bike. Di

şeveke ku ez bêxew mame û li bendî tiştinan mame, ez gihîştim van hemûyan. Lê ev ne eynî tişt e. Ew ê ji pişt ve êrîşî me bikin. Pablo, em ê bê hazirî bin.

- Cehd bike, min jê re got. Ger tu bixwazî em dikarin ji bo efûkirina gunehên te bang keşeyekî bikin ?

Bersiv neda. Gava wî dixwest pêxembertiyê bike û bi dengekî zelal ji min re bibêje Pablo, min bala xwe dabûyê. Min ji tiştên wilo hez nedikir, lê wilo xuya bû, ku hemû îrlandî wilo bûn. Bi min wilo hatibû ku bêhna mîzê dihat. A rastî min nêzîkahiyek li hemberî Tom hîs nedikir û herçiqas em ê bi hev re biçûna mirinê jî, min nêzîkahiyek zêde hewce jî nedidît. Hin mirov hene ku danûstandina bi wan re cihê ye, wek mînak, danûstandina bi Ramon Gris re. Lê belê min xwe bi Tom û Juan re bi tenê hîs dikir. Ji xwe ev yeka han bêtir bi kêrî min dihat. Ger ez bi Ramon re li cihêkî bûma, belkî ez nerm bibûma. Lê ez niha bêhawe dilhişk im û ez dixwazim wilo jî bimînim.

Tom bi celebekî xayizbûn gotinin di devê xwe de dibir û dianîn. Ji bo ku ew xwe nespêra fikrê, ew bi êminî dipeyivî. Mîna kalê ku bi nexweşiya prostatê ketibe bêhna mîzê jê dihat. Di eslê xwe de ez jî di fikra wî de bûm, hemû tiştên ku wî digotin, min jî dikarîbû bigota. Mirineke bi vî awayî ne xwezayî bû. Ji çirka ku min riya mirinê girtiye û bi vir ve, tu tişt bi min xwezayî nedihat. Ne ev koma komirê, ne kursiyên bi rêz, ne devê Pedro yê genî. Bi Pedro re li fikirandina eynî tiştî li xweşa min nedîçû. Min baş dizanîbû ku em ê şevêkê, qet nebe, pênc deqîqan di eynî

wextê de, li eynî tiştî bifikiriyana, me ê xwêdan bida û em ê biricifiyana. Min wilo ji kêlekê ve lê nihêrî. Ew bi min ecêb hat: wî mirina xwe di rûyê xwe de hildigirt. Gurûra min birîndar bûbû. Ez bi qasî bîst û çar saetan li ba Tom jiya bûm, min li wî guhdarî kiribû, ez bi wî re peyivîbûm, min dizanîbû ku tu tiştêkî me yê hevbeş tune ye. Niha jî em mîna du cêwiyan dişibin hevdu, tiştêkî basî e, em ê bi hev re geber bibin. Tom bêî ku li min binihêre, bi destê min girt:

- Pablo, ez ji xwe dipirsim... Ez dipirsim bê gelo rast e ku mirov ê bimire û nemîne.

Min destê xwe kişand. Paşê min jê re got:

- Li nava lingên xwe binêre, dêhno.

Li nava lingên wî hinek av hebû, ji pantorê wî dilop dîniqûn.

- Ev çi ye? wî bi tirs got.

- Te bi xwe de mîstîye, min gotê.

- Ne rast e, wî bi hêrs got. Ez namîzim.

Yê beljîkî nêzik bûbû. Bi meroqek xav jê pirsî:

- Ma tu nexweş î?

Tom bersiv neda. Yê beljîkî bêî ku tiştêkî bibêje, li wê ava nava lingên wî dinihêrî.

- Ev çi ye, min fêhm nekir, Tom bi sert got. Lê ez natirsim. Ez sond dixwim ku ez natirsim.

Yê beljîkî bersiv neda. Tom rabû ser xwe û çû li quncikekê mîst. Wî bişkokên pantorê xwe girtin, bi paş ve hat li cihê xwe rûnişt û hew devê xwe vekir. Yê beljîkî not digirtin.

Ji ber ku ew geş bû, me hersiyar bi hev re li wî dinihêrîn. Tevgerên wî yên jîndar, xemên wî yên jîndar hebûn. Mirovên ku

dijîn çawa dilerizin, ew jî di vî hundurî de wilo dilerizî. Laşekî wî yê bi tolerans û xweşjiyayî hebû. Em yên din, me hîs nedikir, ku laşên me heye, an tune ye. Çi dibe bila bibe, me tu tişt hîs nedikir. Min dixwest ez li nava çîmên xwe, li pantorê xwe binihêrim, lê min cesaret nedikir. Min li yê beljîkî dinihêrî. Wî li ser çîmên xwe yên mîna kevanekê şidiyayî, li qasên xwe hukum dikir. Ew dikarîbû li sibehê jî bifikiriya. Lê em, sê hebên xwînjêkişiyayî mîna sê siyan li wir sekinî bûn. Me li wî dinihêrî û me mîna xwînmijan xwîna jîna wî dimêt.

Dawiyê ew ber bi Juanê biçûk ve meşiya. Ne ku wî ji ber evîna xwe ya kar xwest destê xwe deyne paş stûyê wî, an jî ji ber xwesteka dilovaniya wî bû? Ger ji dilovaniyê bûya, ew di hemû şevê de carekê tenê bû. Wî ser û stûyê Juanê biçûk mist da. Juanê biçûk xwe berda, çavên xwe ji wî nediqetandin, paşê bi carekê ve destên wî hatin girtin, ecêb ecêb dinihêrî. Wî destê yê beljîkî di nava herdu destên xwe de girtibû û ew dest qet li xweşa wî nedîcû. Wî, ew destên girover û sor, mîna du mengenyên di rengê xweliyê de dişidandin. Min şika ku wê tiştin bibin, dikir û diviya bû Tom jî di eynî rewşê de bûya. Lê yê beljîkî tiştêk ferq nedikir, bi ciwanmêrî dibişirî. Piştî demekê Juan destê wî yê sor û biçûk bire ber devê xwe û xwest ku dev lê bike. Yê beljîkî bi zorê destê xwe xelas kir û bi şewişin çû li dîwêr sekinî. Wî bi qederê saniyekê bi tirs li me nihêrî, wî ê bi carekê ve fêhm kiribe ku em nedîşibiyar wî. Ez keniyam û yek ji gardiyanan ji cihê xwe pengizî. Yê din raza bû û çavên wî yên mezin û vekirî, spî bûn.

Min xwe hem westiyayî, hem jî dilşa û bi heyecan hîs dikir. Min nedixwest ez li tiştên ku wê sibehê bi serên me de bihata, yanî li mirinê bifikiriyama. Gava ez li yê din difikirim, min devê lûleyên tivingan yên ku ber bi min ve vebûbûn, didîtin. Belkî ez zêdeyî bîst caran îdamê jiyam. Carekê, min got belkî ya ku wê bi rastî bibûya, bû. Wê çaxê jî ez deqeyekê bi xew re çûbûm. Wan ez ber bi dîwêr ve dibirim. Ji bo ku ew min efû bikin, min li ber xwe dida. Ez ji xewê pengizim û min li yê beljîkî nihêrî. Ez ditirsiyam ku ez di xewê de qûriyabim. Lê wî simêlê xwe ba dida û haya wî ji tiştêkî tune bû. Ger min bixwesta, ez bawer im, min ê bikarîba kêlîkekê razama. Ev çil û heşt saetên min bûn ku ez ranezabûm. Êdî min debar nedikir. Lê min nedixwest, ku ez du saetan ji jiyane winda bikim. Wan ê bihata ez di berbangê de şiyar bikirama, min ê çavlixewî bida dû wan û biçûma. Min nedixwest ku wilo bibe. Min nedixwest ku ez mîna heywanekî bimirim. Min dixwest ez fêhm bikim. A din, ez ji dîtina kêbûs jî ditirsiyam. Ez rabûm ser lingan, ez çûm vî alî û wî alî û ji bo ku ez serê xwe ji van ramanan pak bikim, ez li jiyana xwe ya buhurî fikirim. Komek bîranînên qurço mirço di serê min de peyda bûn. Bîranînên baş jî hebûn, yên xerab jî. An jî min berê ev wilo dinavandin. Rû û serpêhatî hebûn. Min di dema Ferîa de, li Valensyê, rûyê zarokekî ku bi qulonçan hatibû xemilandin, dît. Ev zarok yek ji apên min bû. Ev rûyê Ramon Gris bû. Min serbûriyên xwe bibîranîn. Çawa ku ez di sala 1926'an de bê kar mabûm û ji birçîna dimirim. Ez wê şeva ku min li Granadayê li ser textekî derbas kiriye jî bi bir tînim. Sê rojan pa-

riyek nan jî neketibû devê min, hal di min de nema bû, dîsan jî min nedixwest ez bimirim. Vê yeka han ez kenandim. Ez li dû dilşahiye, li dû jinan, li dû azadiyê reviyabûm, hem jî ez çawan reviyabûm. Ev hemû ji bo çi bûn ? Min xwestibû ez Spanyayê xelas bikim. Ez heyranê Piy Margall bûm. Ez bi tevgera anarşîstan ve hatibûm girêdan. Ez di civînan de peyivî bûm: Mîna ku ez bêmirin bim, min her tişt cidî digirt.

Di vê navê de, di dilê min de, mîna ku hemû jiyana min li ber min raxistibû. Ez fikirim: "Dêmek dilreşiyek pîroz e." Ger dê dawiya wê were, ew ne hêja ye tiştêkî. Min ji xwe pirsî, bê min çawa keçik xapandine, ez çawan bi wan re geriyame. Ger min zanîbûya ez ê bi vî awayî bimirim, min tilîkek xwe jî tevedilivand. Jiyana min, mîna çenteyekî devgirtî û veşirtî li ber min bû. Lê yên di hundurê çente de hê xelas nebûbûn. Min demekê xwest ez hukum bikim. Dêmek min ji xwe re jiyane xweş xwestibû. Lê belê mirov nedigihîşt wî hukmî, lê ev tenê kirinek bû. Min dema xwe ji bo jiyane nemir buhurandiyê, min tiştêk fêhm nekiriyê. Ez ji tiştêkî jî dilşikestî nedibûm. Komek tişt hebûn, ku diviyabû ez li ber biketima, tama manzanilla û şuştina min a di delêv de. Lê mirinê hemû berbat kiribû.

Ramaneke xweş a yê beljîkî hebû, bi carekê ve:

- Dostino, got, bi şiklê ku karîna eskerî destûr bide, ez dikarim ji we çend gotinan, an jî bîranînekê bigihînim dost û hezkirên we.

Tom got:

- Yê min kesekî min tune ye.

Min qet bersiv neda. Tom hebekî sekinî, paşê li min zîvirî û bi meraq got:

- Ma tişteki ku tu ji Concha re bibêjî, tune ye ?

- Na.

Min ji vê hevkarîya ku nû destpêkiribû hez nedikir. Ev çewtiya min bû. Min şeva çûyî behsa Concha kiribû, diviyabû min xwe bigirta. Ji salekê û vir de ez bi vê jinikê re bûm. Hê do bi şev, ji bo ku ez bi-karibim wê pênc deqîqan bibînim, min dikarîbû milekî xwe bi bivir jê bikira û biavêta ji wê re. Ev e, ji ber vê yekê ez peyivîm, ew tişteki ji min bi hêztir bû. Lê niha ji dilê min nedihat ku ez wê bibînim, ji ber ku êdî tu gotinên ku min ji wê re bigota nemabûn. Min dixwest ez wê hemêz bikim û bişidînim jî. Ez ji bedena xwe ditirsiyam, ji ber ku ew bûbû mîna xweliyê û xwêdan dida. Ez ne êmin bûm, ku ez ê ji bedena wê jî netirsiyama. Gava Concha mirina min bibihîsta, ew ê bigiriya. Wê bi mehan li min bifikirîya û wê ji dilê wê nehata ku ew piştî min bijiya. Lê yê ku bimira ez bûm. Ez li çavên wê yên şêrîn û spehî fikirîm. Gava wê li min dinihêrî, ji wê tiştin derbasî min dibûn. Ez fikirîm ku ev yeka han dawî hatiye. Ger ew niha li min binihêre, ew ê awirên wê di çavên wê de bimînin, wê negihîjin min. Ez bi tenê bûm.

Tom jî bi tenê bû, lê ne bi eynî celebî. Mîna ku ew li hespekî siwar bûbe rûniştibû û bişirînek li ser lêvên wî hebû. Ew di rewşeke şaşmayî de bû, bi wî awayî li bankan dinihêrî. Wî destê xwe dirêj kir û bi awayekî liberxweketî bi text kir. Mîna ku ew ditirsiya ku ew tişteki bişikîne, paşê bi carekê ve destê xwe kişand û lerizî. Ez ji berdêla Tom bûma,

min ê wextê xwe bi destdayina text ve derbas nekira. Ev jî qirdikiyek îrlandayî bû. Lê min hewayek ecêb di firaxan de didît. Ew zêde windabûyî bûn, ji her tim hindiktir bûn. Ji bo ku ez çûyina xwe ya mirinê hîs bikim, têr dikir û zêde bû jî, ku ez li kursiyên, li lampê û li koma tozê binihêrim. Xwezayî bû ku ez vîkî vekirî li mirina xwe nedifikirîm. Lê min ew li her derê didît. Tom çûbû li ser text dest mirina xwe dabû.

Ger ez bihatama efû kirin û ez ji wê rewşa ku ez tê de bûm, destên xwe li ba bikira û ez biçûma, ez ê bibûma mîna bûzê. Gava mirov xeyala nemirinê winda dike, çend saet, an jî çend sal mîna hev in. Ez bi tişteki ve nedihatim girêdan, ji aliyekî ve ez bêdeng bûm. Lê ev bêdengiyek ecêb bû. Ji ber bedena min: Bedena min, min bi çavên wê didîtin, bi guhên wê dibihîstin, lê ev êdî ne ez bûm. Ew bi tena serê xwe dilerizî, bi tena serê xwe xwêdan dida. Êdî min ew nas nedikir. Ji bo ku min bizanîba bê ew çi ye, diviyabû min dest wî bidaya, min lê binihêriya, eynî mîna ku ew laşê yekî din e, an ê min e ? Min car caran ew dibihîst. Mîna ku ez di balafireke ku xwe di ser poz re berdide xwarê de bim, tiştin ecêb di hundurê min de çêdibûn. An jî min lêdana dilê xwe hîs dikir. Lê ez bi vê nedihatim ser, ji her tiştê ku ji laşê min dihat, hewayek gemarî û reş hebû. Ew piraniya caran bêdeng dima û ji celebekî giraniyê pê ve, ji berdêla ku ew ji bo min bibe hebûnek pelos û dijraber, min tişteki din hîs dikir. Te digot qey ez bi kêzikeke mezin ve hatibûm girêdan. Min carekê destê xwe avêt pantorê xwe û min hîs kir ku şil bûye. Min nizanîbû gelo ew ji xwêdanê, an ji mîzê şil bûye.

Lê ji bo ku ez bi tevdir bim, min çû li ser koma komirê mîst.

Yê beljîkî saeta xwe derxist û lê nihêrî.

- Saet sisê û nîv e, got.

Dêhno! Tu dibêjî qey mecbûr bû ev bigota. Tom ji cihê xwe hol bû. Me hê jî ferq nekiribû ku dem herikî bû û çûbû. Şevê em mîna komek bê şikil û tarî hemêz kiribû. Tew nedihat bîra min ku şevê dest pê kiribû jî.

Juanê biçûk kire qîrîn. Wî destê xwe dişidand û lava dikir.

- Ez naxwazim bimirim, ez naxwazim bimirim.

Wî milên xwe bilind kirin û di hundur de bazda, paşê wî xwe avêt ser mîndereke ji pûş û kire îskîn. Tom bi çavên çilmisî li wî dinihêrî û êdî ji dilê wî nedihat ku wî haş bike. Bi rastî ev ne ji ber kişandina êşê bû. Juan ji me bêtir deng derdixist, lê haya wî hindiktir ji meselê hebû. Ew mîna nexweşekî ku bi êgir xwe li hemberî xerabiya nexweşiya xwe biparêze bû. Gava agir jî tunebe, rewş xerabtir e.

Ew digiriya. Gunehê wî bi wî dihat, min ew yeka han vekirî didît. Ew li mirinê nedifikirî. Saniyekê, tenê saniyekê min jî xwest ez ji xwe re bigirîm, gunehê xwe bi xwe bînim û bigirîm. Lê tam berevajiya wê bû. Min çavek avête Juan, gava min dît ku milên wî yên jar dihejin, min xwe li derî însanetiye dît. Ne gunehê min bi hinin din dihat, ne jî bi min. Min xwe bi xwe "Ez tenê dixwazim bimirim" got.

Tom rabûbû, ew çûbû bin wê taqika girover û li ronahiya rojê dinihêrî. Herçî ez bûm, ez ji mirinê pê ve li tiştêkî din nedifikirîm. Lê digel her tiştî, ji çirka ku doktor saet ji me re gotibû û bi vir de, min hîs dikir ku dem dişemite û dilop bi dilop

diniqite.

Gava min dengê Tom bihîst, dinya reştir bû.

- Deng tê te ?

- Erê.

Ew li kuçê dimeşyan.

- Gelo ma ew hatine ma temam bikin ?

Ew nikarin di tariyê de biteqîn ku!

Piştî kêlîkekê me tiştêk nebihîst. Min ji Tom re:

- Va ye roj derket, got.

Pedro bawişkî û rabû ser xwe û çû lampe vemirand. Ji hevalê xwe re:

- Pir sayî ye, got.

Rengê hundur bûbû rengê xweliyê. Me ji dûr ve dengên tivingan bihîst.

- Wan dest pê kirin, min ji Tom re got, ew bikin bikin, ew ê li hewşa pişt bikin.

Tom cigarek ji doktor xwest. Min nexwest, dilê min ne dibijiya cigarê, ne jî alkolê. Ji vê kêlîkê pê ve wan li ser hev sîleh berdan.

- Tu fêhm dikî ? Tom got.

Wî dixwest tiştêkî bibêje, lê bédeng dima, li derî dinihêrî. Derî vebû, çar esker û zabitek ketin hundur. Cigara Tom jî destê wî ket erdê.

- Steinbock kî ye ?

Tom bersiv neda. Pedro ew nişan da.

- Juan Mîrbal kî ye ?

- Ev ê li ser mîndera pûş e.

- Rabin ser xwe, zabit got.

Juan tevnêliviya. Du eskeran bi çengên wî girtin û ew rakirin. Lê hema ku wan ew berdan, ew herikî erdê.

Esker dudilî bûn.

- Ev ne ye pêşî ye ku xwe xerab hîs dîke, zêbit got. Hûn herdu wan bigirin û bibin, ew li wir çî dikin bila bikin.

Li Tom zîvirî:

- Heydê, bimeşin.

Tom di nava du eskeran de derket. Herdu eskerên din li dû wan diçûn. Wan Juan di nav xwe de hilgirtibûn û ew dibirin. Ew bêhiş neketibû, çavên wî fireh vebûbûn û hêsirên wî di ser hinarîkên wî de diherikîn. Gava min jî xwest ku ez derkevim, zabit ez dame rawestandî:

- Tu Ibbieta yî ?

- Erê.

- Tu niha li vir raweste. Ew ê werin li te bigerin.

Derketin. Yê beljîkî û du gardiyan jî derketin, min xwe bi tenê hîs kir. Min nizanîbû wê çi were serê min, lê ji bo ku wê tavilê dawî bihata jî ez kêfxweş bûm. Min hema hema li ser hev dengê salvoyan dibihîst, bi her dengê re ez diricifim. Min dixwest ez biqîrim û porê xwe birûçikînim. Lê min diranên xwe dişidandin û destên xwe dixistin bêrikên xwe, ji ber ku min dixwest ez paqij bimînim.

Piştî saeteke din wan hatin ez birim odeyeke qatê yekê, ku ji bêhna cigaran û ji german mirov difetisî. Li wir du sûbayên ku ser çongên wan tije kaxez bûn û cigare dikişandin, hebûn.

- Navê te Ibbieta ye ?

- Erê.

- Ramon Gris li ku ye ?

- Ez nizanim.

Yê ku îfadeya min digirt bejinkurt û dagirtû bû. Di pişt berçavka wî de çavin wî yên bi awirên xedar hebûn.

Ji min re:

- Bi vir de were, got.

Ez nêzîk bûm. Ew rabû ser xwe û mîna ku ew bixwaze min têxe binê erdê, li min nihêrî û bi milên min girt. Di eynî wextê

de wî bi hemû hêza xwe milên min dişidandin. Ev ne ji bo ku ew bi min êşê bide kişandin, ev lîstikek bû, wî dixwest hukum li min bike. Wî her bêhna devê xwe ya genî jî bi ser min de berdida. Em demekê wilo man, vê yekê xwestekeke ken dida min. Ji bo fedîkarderxistina zilamekî rêwiyê mirinê, divabû tiştin hîn zêdetir bihata kirin. Wî nedikir. Wî bi şidet ez dehf dam û dîsan rûnişt.

- Jiyana te bi jiyana wî ye. Ger tu cihê wî ji me re bibêji em ê te berdîn.

Ev herdu mêrikên ku xweş li xwe kiribûn, xwe şidandibûn, bi qemçî û cîzme bûn, ew ê bi eynî celebî biçûna mirinê. Piştî min bi demeke kurt. Ew li perçekaxezên di destên xwe de li navan digeriyan. Ji bo ku ew mirovan bigirin û erza wan bişikînin, ew li dû mirovên din digeriyan. Nêrinên wan yên di derheqa pêşeroja Spanyayê de û di derheqa mijarên din de hebûn. Ew tevgerên wan ên biçûk ez hêrs dikirim, bi min ecêb dihat.

Yê kin û dagirtî her li min dinihêrî, bi qemçiyê xwe li cîzma xwe dixist. Ji bo ku ew bi hemû hereketên xwe bişibe heywaneke bi jîn û dirinde, wî bi zanebûn ew hereket dikirin.

- Erê, te fêhm kir ?

- Ez nizanim Gris li ku ye, min got. Ez bawer im ew li Madridê bû.

Sûbayê din destê xwe yê rengavêfî bilind kir. Ew bilindkirin jî bi hesab bû. Min hemû lîstikên wan ên biçûk didîtin, û hebûna mirovên ku bi vî şiklî şahiyê dikin, ez ecêbmayî dihiştim.

Hêdîka:

- Ji bo tu bifikire em panzdeh deqîqan wext didine te, got. Vî bibine cilşokê, piştî panzeh deqîqên din wî binin vir. Ger

ew dîsan li ser a xwe bisekine û înkâr bike, divê ew tavilê bête gulebarankirin.

Wan dizanîbûn ku ew ê çi bikin. Min hemû şev bi libendamayinê ve derbas kiribû. Paşê, gava wan Tom û Juan dane ber gulleyan, ez saetekê di mahzenê de dame rawestandî, niha jî wan ez dibir dixistin çilşokê. Ew ji êvar de bi hazirî bûn. Wan ji hev re digotin ku ew ê sinirê min xopan bibin û texmîn dikirin ku wê wilo be.

Ew dixapiyan. Ez li çilşokê li ser kur-siyekê rûniştîm. Min xwe bêhal hîs dikir û ez difikirîm. Lê ne li pêşniyara wan... Min dizanîbû bê Gris li ku ye. Wî xwe li ba biraziyên xwe veşartibû, ew çar kîlometre ji bajêr dûr bû. Ger ew îşkencê bi min nekin, ez cihê ku wî xwe lê veşartiyê nabêjim. (Lê mîna ku ew ê îşkencê min nekin dixuyan.) Ev hemû vekirîbûn, bi rêk û pêk bûn û bi qasî mis-qalekî jî min eleqeder nedikir. Min tenê dixwest sedemên rîya ku wan ez girtime hîn bibim. Ji berdêla ku min Gris bida dest, mirin çêtir bû. Ji bo çi? Min êdî ji Ramon Gris hez nedikir. Dostaniya min ya bi wî re, mîna evîna min a li hemberî Concha û xwesteka min a jiyane, bi berbangê re miribû û çûbû. Bê şik min qîmet dida wî, ew peyayekî sert bû. Lê ji ber vê sedemê min nedixwest ez ji berdêla wî bi-mirim. Jiyana wî ji ya min ne bi qîmettir bû. Ew mirov dispêrin dîwêr û paşê heta ku mirov geber dikin li mirov direşnin. Ew ê ku tê kuştin te divê bila ez bim, Gris be, an jî yekî din be, wek hev e. Di mesela Spanyayê de min dizanîbû ku Gris ji min bikêrhatîtir e, lê ez ji bo Spanya û germo-lê diçûme hengameyê. Êdî tu tişt ne girîng bû. Çi fêde ez li vir im. Ger min

Gris bida dest, min ê xwe xelas bikira, lê min ev kirina han red dikir, heta min ev mîna pêkenînekê didît. Ev berxwedanek bû. Ez difikirîm: "Divê mirov li ber xwe bide!" Dilşahiyeke ecêb ez digirtim.

Hatin li min geriyên û ez birim ba du sûbayan. Di ber lingên me re mişkek derbas bû, min xwest ez henekan bi eske-ran bikim, ez li yekî li wan zîvirîm:

- Ma we mişk dît? min got.

Wî bersiv neda. Ew reşbîn bû û li ber xwe diket. Ê min jî kenê min dihat, lê min xwe digirt, ji ber ku ez ditirsiyam ku ez dest pê bikim ez ê nikaribim xwe bigirîm. Yê esker bi simêl bû. Min dîsan ji wî re got:

- Divê tu simêlê xwe jê bikî birako.

Li jiyane nixumandina rû a bi mûyan, bi min ecêb dihat. Wî pehînek li min xist û min hew deng kir.

- Êê, sûbayê kinik û dagirtî ji min re got, ma tu fikirî?

Mîna ku ez li kêzikeke ku kêman caran tete dîtin binihêrim, min bi meraq li wan nihêrî.

- Ez zanim ew li ku ye, min got. Ew xwe di nava goristanê de vedişêre. An ew di kortaleke gorekê de ye, an jî li kulûbeyeke nobedarên goristanê ye.

Min xwest ez bi vê yekê listikekê bînim serê wan. Min dixwest ku ew rabin ser lingan, rextên xwe girêdin û bi lez û bez emir bidin.

Ew hol bûn ser lingan.

- Heydê Moles, here ji teymen Lopez panzdeh peyan bixwaze.

Yê kinik got:

- Ger ev tiştê ku tu dibêjî, rast be, tu gotina me ji te re namîne. Lê eger derew be, ew ê li ser te buha bibe mal.

Ew bi qîrîn û barîn derketin û çûn. Ez bi giraniyekê li ber çavên eskeran rawestiyam. Ez car caran xwe bi xwe dikeniyam, û ew yek bi yek, gava wan bi şaşmayî deriyê gorê vedikirin, dihatin ber çavên min. Mîna ku ez ji hinin din re behs bikim, min ji xwe re behsa rewşê dikir. Vî mehkûmê ku xistiye serê xwe, ku wê bibe qehreman, ev eskerên bi simêl û bi heybet û peyayên bi unîforma ku di nava goristanê de baz didan, dihatin ber çavên min. Ev nedihate kişandin, ecêb bû.

Piştî nîvsaetê mêrikê kin û dagirtî bi tena serê xwe hat. Ez fikirîm ku ew ê emir bide, da min gulebaran bikin. Diviyabû yê din li goristanê mabin.

Sûbay li min nihêrî. Ji rewşa wî dixuya ku ew zêde ne aciz bû.

- Vî jî bi yê din re bibin hewşa mezin, got. Piştî miyama eskerî, ew ê mehkeme qedera wan kifş bike.

Min texmîn kir ku min fêhm nekir. Min ji wan pirsî:

- Yanî hûn ê... Hûn ê min gulebaran nekin ?

- Xuya ye ne niha. Paşê, jê pê ve ez nizanîm.

Qet, min qet fêhm nedikir.

- Lê çima ? min gotê.

Bêî ku ew bersiv bide wî milên xwe hejandin û eskeran ez birim. Li hewşa mezin, bi jin û zarok û kal û pîran nêzikî sed girtû hebû. Min dest pê kir ez li dor hêşnaya di nava hewşê de zivirîm, ez şaşmayî mabûm. Wan dahnê nîvro, li xwarinxanê zikên me têr kirin. Du-sê heban xwestin îfada min bigirin. Min dizanîbû, lê min bersiv neda. Min nizanîbû ew li ku bû jî.

Wan ber êvarî deh girtiyên din jî anîn

hewşê. Min Garcia yê nanpêj nas kir. Wî ji min re got:

- Ev qeder e, ez qet nedifikirîm ku ez ê te bibînim.

- Wan cezayê kuştinê dabûn min, min gotê. Lê wan paşê fikra xwe guhertin. Ez nizanîm bê wan ji bo çi fikra xwe guhertine.

- Wan saet duduwan ez girtim, Garcia got.

- Çima ?

Garcia siyaset kir.

- Ez nizanîm, got. Her kesên ku weke wan nafikirin, ew wan digirin.

Wî dengê xwe daxist:

- Gris jî çû.

Ez ricifim.

- Kengî ?

- Vê sibehê. Wî kar kiriye. Ji ber ku ew bi tiştinan hesiyane, ew roja sêşemê ji cem biraziyê xwe çû ye. Ne ku kesekî ku ew veşarta tunebû, lê wî nedixwest ji kesî re bibe bar. "Min xwe li mala Ibbieta veşartibû, lê piştî ku ew hate girtin, ez ê herim xwe li goristanê veşêrim" wî gotibû.

- Li goristanê ?

- Erê. Ev e, kar e. Şansa wî ya xerab, ew vê sibehê di wir re derbas bûn û wan ew girtin. Wan ew di kulûbeyaya nobedarên goristanê de girtin. Hema li wir li wî reşandin û ew kuştin.

- Li goristanê !

Serê min gêj bû û ez ketim xwarê.

Ez wilo dikeniyam ku ji çavên min hêsiherikîn.

Wergêr: Firat CEWERÎ

EVÎN

Mayakovskî

Belkî,
rojekê belkî,
li bexçê heywanan
di ber rêzên daran re li du alîyan
ewa han jî bê-
lewra wê jî ji heywanan hez dikir-
li parkê derketibe seyranê,
wek di sûret de
di refa dolava min de,
dev li ken be.
Bê guman,
dê wê jî rakin-
gelekî spehî ye.
Sedsala we ya sihan
tiştên ku dil bêzar dikirin
wê di ber me re biqewirîne bi kerîyan .
Em ê wê demê bê hejmar şevan
ku bi stêrikan diçîrisînin
têxin bedêla wan rojan
ku me têr hez nekîr, em ne gihan.
Min dîsa rake
qet nebe
ji bo ku min
wek yekî helbestvan
xwe ji her babet qirêjê azad kir
û li benda te mam.
Min dîsa rake

qet nebe bi vê sedemê!
Min dîsa rake-
dixwazim jûjana xwe tevî bijîm!
Ji bo ku evîn nebe listik
ji bo zewacê,
gepa nan,
û şewetê.
Ji bo ku evîn, ne bi xêr
ji nav nivînan derkeve
û di kâinata bê dawî de
seyranê bike.
Ji bo ku roj
nema derkeve
parsa xwarinê,
wilo ji hevdeketî li ser rêyan,
di nav tozê de nemîne.
Ji bo ku
bi gazîya yekem:
-Hevall-
dinya li xwe bîfitle û bê guhertin.
Ji bo ku em
ji jûyaneke bi qeyd û zincîran
dîla karên malê
azad bibin.
Ji bo ku
ji aniha û pê de
em wek xuşk û bira bin,
ji bo ku
qet nebe
cîhan bibe bavê me
û dinya jî dîya me.

Wergera ji swêdî: Süleyman DEMİR

Beşê dawî ji helbesta " Di derbareyî wilo" de.

ÇEND ŞÎRÊ KÎRDKÎ (ZAZAKÎ)

J. ESPAR

MÊMANEY

*Mêmaney
rojê,
di rojî
hîrê...
Aşmê, di aşmî zî
serî û çiman ser.
La ey mi?
Fek ti ra verra dê!
Ne şîma persî
û ne zî ez vaja.
Mêmaneya mi
ey şarî nêmanena!
Xwira çî mi şarî maneno ki...*

Aminan - 1992

PAROLA

*Hero Qirr,
wayîrê cildê neqşênî,
wesardê rêsênî,
zengdê zemênî.
Viye di yew nuşte
pey muranê kihoyan viraşte.
Hak çaredê yê di hema hî.*

Endi delalî
`eyb nêbînî ka zên ser nî.

Hero Qirr, serbest. Bi xwi bawer. Yere ra pey kewt
teber. Geyra. Zirra. Eştî loqtizikî ne va yew, ne di, ne
hîrê. Keyf keyfê yê. Roj şî awan, bi tarî. Nefli sey
zincarî. Beşna bencirî barî. Nino Qirrî vîrî rayirê
keyî. Şewî, şewa çerî.

Cendirme kozik di neternaye.
Teber ra ne veng yeno, ne hes.
Zerrey kozikî gillî ra ters.
Kozik `ardî.
Herri serdini,
herri hêrsbiyaya.
Kerrey abiasan.
Ge ge bereqêno gî estarî
seki ti ra vajo "ti hema nêşî"
Nika bivecaynî yew ganî
yo ka kaş biko linga tifingî.
Timo a ya ki nê cay dey rê heram bî.

Hero Qirr mevajî, vaji "Her Axa". Heta a gama ki
cendirmî veng da:

P A R O L A!

Yê goşî kerdî belî, birnay fişşî. Gulewo verên gina
tehta çarî ro. `Eynî herunda hakî ro. Qir tewtihiya.
Gonî çirri da. Çimî bî tarî. Guley diyini nêdî.

To ra aseno AZADÎ
eki to biney lez bikerdini
ka Qirro delalî
nêbo sey seradî.
Ma pawibê to yî
de vazdi gidî!
Payîz - 1992

ŞEWÎ

Çarqirni mi şewi
Çarqirni şewi ekranî
Şewi hewrini, şewi merezini
Ekranî gonî û gonaşîr di mendî.

Ekranan di çeher çimî
di ey may, di ey keyna.
Çimê bêgillî û bêroşna
eki çimî bihesebî.
Ez ewniyêna may ra, ez ewniyêna keyna ra
yê kila tîfîngî dim a çimandê xwi ra.
Banê xirabey, termê lete lete bîyayey.
Yew asmêno sîya heze teney.
Gazî û hewara ki geyrena mêrdimey
fonê nê tablodê trajîkî ya.

Şima ra zewqê şarî aseno?
Lengeriyin Çanqaya di ronîştî.
Lingi eşta lingi ser, temaşe keno
demewo ki dewi veşena, deweki veşena,
zerri çizena, qesba veşena.
Ez nêzana sey Neronî şîran zî waneno?
Labelê ez zana,
hergû raya ki fekê xwi akeno
riy xwi sîya keno.
Çekan ver di destan besteno.
Çekê ki benî gonî,
gonîya ki bena estarey
polandê generalan ser o.

Ey Lengeriyino gonîwer!
Çimanê xwi aki mi ra biewnî!

Herçi çew rayna nêdekwenô şapda to.
Bizanî! Dek û dolavî hinî pere nêkenî.
Ters ra zî çirray çîyekî hêvî mekî!
Çimkî "ters vernî mergî ro nêgêno"
To dest di çi mendo?
Kîştîş, kîştîşo rut û repal.

Hesabdê to di yew şaşey çînê ba?
Tî ehendey mêrdiman senêwa kişenî?
Nê ki ez vana, çekê to kem î
yan zî keyenî
Ez zana ti taket - naket zî nêkenî.
Labelê dîna şadey ma ya
to verê zî vîst û heşt rayî xwi cerebna.
Çi to dest ra ame to apey nêda.
De vaji, çi vuriya?
Azadî na herri ser o rayna xelfe da
Yanî ma raya vîst û newin di yî nika.
La hinî bes niyo?
Wa mezdê to di biçiringo!
Na de`wa na ray qediyêna.
Gelo ti ko se kî bê ma?
Tî raştey yê persî
hinî çîyo ki ti bikî nêmaneno
hezey Neronî xwikiştîş ra vêşêr.

Payîz - 1993

LI SER SÊ PIRTÛKÊN İSMAİL BEŞİKÇİ

Gabar ÇIYAN

Sê pirtûkên din yê bi rêz Sosyolog Dr. İsmail Beşikçi di pey hev re berî nuha ji çapê derketin. Di vê nivîsê de bi kinahî dê qala du pirtûkên wî bê kirin. Pirtûka sêwem "Netewa ku xwe keşf kiriye-Kurd" jî dê babeta me yî eslî be.

"Xebat û têkoşîna emperyalîstan li ser parvekirina Kurdistanê 1915-1925,1-" bi tirkî, di bin navê "Kürdistan üzerinde emperyalist bölüşüm 1915-1925,1" de, bi pêşgotineke dûvdirêj ku ji aliyê nivîskar bi xwe hatiye nivîsîn, di Adara 1992 an de derket. Pirtûk, di nava weşanên "Yurt Kitap-Yayın" de derçû û ji 416 rûpelan pêk tê. Berhemek xwedî naverokek pîralî û pîrkanî ye. Ji serî ve rewşa Împaratoriya Osmanî û netewên di nav de dide xuyanîkirin. Bi hişyarbûn û xwenasîna neteweyî, xebata wan netewan û Osmanîyan tîne ziman. Beşikçi, bi teybetî li ser welatên Balkan pir disekine û paşê jî berê xwe dide nava ereb, ermenî û kurdan. Li ser şerê di navbeyna ereb-Osmanî, ermenî û Osmanîyan de disekine. Dema Îtîhat û Terakkiyan ronî dike. Salên dawî yê împaratoriye tê şirove dike û rengê Kemal Paşa û hevalbendên wî yê wê çaxê dide der. Her wisan têkilîyên Kemal, bi axayên kurdan, bi Îngilîz û welatên din re, nêzîkbûna wî li ermenî û grêkiyan ronî dike. Rewşa rewşenbîrên tirk û nêzîkbûna

wan li Kemal û welatên giregir pir alî analîz dike. Fen û rîpên Osmanî û paşê jî Kemal li hemberî kurdan xal bi xal nîşan dide. Di çarçeveyeke bi tevayî li ser konferans, lihevduhatin, kongre û civînên navnetewî weke Mondros, Parîs, Sêwas û hwd. disekine. Dr. Beşikçi bi giştî li ser rola tirkan ku çawa ol ji xwe re kirine navgînek xurt, tîne zimên. Di vê rêzêpirtûka yekem de Dr. Beşikçi, xwe digihîne heya dawîya sala 1919 an û gelek aliyên girîng yê dîrokî, ronî dike.

"Bilindbûna zaniyariyê" bi tirkî û di bin navê "Bilincin yükselişi", di nav weşanên Yurt Kitap-Yayın" de, bi pêşgotina weşanxanê, di hezîrana 1993 an de derket. Di vê pirtûkê de bi tevayî, dadgehkirina pirtûkên Dr. Beşikçi, xweparastina Dr. Beşikçi û weşanxaneyê Yurt Kitap-Yayın li hemberî dadgehên Tirkiyê, di navbera salên 1991-93 an cih digre.

"Netewa ku xwe keşfkiriye-Kurd" bi tirkî û di bin navê "Kendini keşfeden ulus-Kürtler", di Gulana 1993 an de, di nav weşanên Yurt Kitap-Yayın de derçû. Berhem bi pêşgotina Dr. Beşikçi dest pê dike. Ji sala 1987 an û vir ve gelek kovar û rojname bi birêz Dr. Beşikçi re hevpeyvîn kirine. Ev hevpeyvîn tev di vê pirtûkê de hatine berhevkirin û bi têbîniyên kurt ve hatiye xurtkirin. 74 hevpeyvîn û mesaj têde hene.

Mesaj ji Konferansa Parîsê (14-15 Çiriya berî 1989) û ya Stockholmê (15-17 Adar 1991), bi munasebeta endametiya şerefê ya Dr. Beşikçi ji navenda YRWK ê (24 Tîrmeh 1992), ji bo Festivala navneteweyî ya Kurdistanê (9-15 Tebax 1992), hîlbijartina meclîsa netewî (16 Çileyê berî 1992), du salîya Yeni Ülke (21-27 Çiriya berî), bîranîna İmam Hisêyn ku ji teref kovara Yeni Dönem hatibû li darxistin re (20 Tîrmeh 1992) hatibû hinartin.

Hevpeyvîn jî bi kovar û rojnameyên ku

bi kurdî û tirkî li welêt û li derveyî welêt diweşin, bi ajans, rojname û hinek rêxistinên navneteweyî re hatibûn kirin. Bi tevayî weke ku *Dr. Beşikçi* bi xwe jî di pêşgotina xwe de qal dike, hevpeyvînen ku bi rojname û kovarên Tirkîyê re hatine kirin, ne hatine weşandin an jî bi kurtî weşandine. Ew jî bûye sedem ku hevpeyvîn û mesajên têde şaş bê guhestin.

Naveroka hevpeyvînan bi tevayî ji van xalan pêk tê; Dîtîna fermî ya Tirkîyê û partiyên Tirkîyê li ser kurdan, Rewşenbîrî, rewşenbîrên kurd û tirk û nêzîkbûna wan li pîrsa kurdî, li ser navgînen ragihandinê yê Tirkîyê û nêzîkbûna wan li pîrsa kurd, pîrsa sosyalîzm û çepê tirk, rola welatên sosyalîst û nêzîkbûna wan li pîrsa kurdî, munaqeseyên li ser dîrok, ziman, çand û torê kurdan û pêve girêdayî çarenivîs, li ser civata kurd û guhertinên nûjen, demokrasî û Tirkîyê, pîrsa olî û rola wê li ser tekoşînê, xwendegêhen bilind û perwerdekirin...

Di pirtûkê de, pîrsên hatine kirin gelek ji wan wek hev in an ku bersivêkî dixwazin, ji ber vê yekê jî di gelek cihan de bersivên weke hev dubare bûne.

Di nava hevpeyvînan de, tiştên ku berî nuha di berhemên wî de xuyanî dikin pir in, lê *Dr. Beşikçi* bi detalyên nuh, li ser hin pîrsan mirov bi baştirîn cure înfirme dike. Ez dixwazim çend niqeyên berçav di vê pirtûkê de bînimê zimên:

Li ser salên 1960 û nefkîra 55 axayên kurd disekine û nîrxandinek bi tevayî di rûpela 12-14 an dike. Li ser xweparastina bi rêz *Faîk Bucak* li hemberî dadgehê Tirkîyê dike û bala mirov dikşîne ser pîrsa kurd û demokrasîyê. Di rûpelên 203-205 an de jî li ser ajotina kurdan di navbera 1915-1925 an de disekine.

Di rûpela 39, 115-116, 132 an de berê xwe dide welatên sosyalîst yê kevn û

wan û birêvebirên Filistinîyan rexne dike. Ji ber ku di dema qetlîma Helebê de ew bêdeng mabûn û destê wan jî bibû bi xwîn. *Dr. Beşikçi* li ser vê pîrsê berî nuha di hin berhemên xwe de sekinî bû, lê li vir li ser rola welatên sosyalîst disekine, awirên nuh dide.

Dr. Beşikçi li ser perwerdekirina bi zimanê zikmakî disekine û di gel rexneyên ku rejîma Tirkîyê dike, vê carê di rûpela 146 an de qala Çerkez û Aşûriyan (Suryanî) jî kiriye ku çima Tirkîyê bi xurtî li dij wan disekine.

Weke berî nuha, dîsa li ser jina kurd disekine û tekoşîna wê tîne ziman. Di rûpela 160 î de rengê tekoşîna rizgariya netewî bi jinan re gihaye çî mustewê, qal dike.

Ber bi dawîya pirtûkê ve *Dr. Beşikçi* rewşenbîrên kurd rexne dike û li ser pîrsa perwerdekirinê li Tirkîyê disekine.

Di her berhem an jî hevpeyvînê *Dr. Beşikçi* de tiştê nuh heye. Ji ber vê yekê her çiqas ev hevpeyvîn di hin deveran de derketûbin û hatibin xwendin jî, her hevpeyvînek mîna dokumentekê ye ku pêwîste li mala her kurdekî hebe. Bi taybetî hevpeyvînen ku bi ajans an jî rojnameyên xerîp re hatiye kirin, mirov li ser hasasiyeta wan organa agehdar dike û tiştên li nik wan bi nîrx e an ku bala wan dikşîne, înfirme dike.

Dr. Beşikçi ji hemû caran bêhtir vê carê wesana xuya dike ku li ser bergê hersê pirtûkan bêhtir sekiniye. Lewma yek jê kesk, yek sor û ya dawîn jî zer e.

Beşikçi berî nuha hate girtin û gava ev nivîs dihate amadekirin, di hepsê de bû. Bi salan heps û bi milyonan pere, ceze jê re dixwazin.

Buhayê pirtûkê 70. 000 LT e û ji vê navnîşanê tê xwestin; "Yurt Kitap-Yayın, GMK Bul. Onur İşhanı K: 7 No: 176, Kızılay, Ankara-Turkey

KOVARÊN KURDÎ

Kovar û rojname ji bo pêşdexistina ziman, kultur, edebiyat û jiyana civakî ya miletekî navgînên herî berbiçav in. Ji xwe ji bo miletekî mîna kurdan bi qasî damarên xwînê û lêdana dil girîng in. Li gorî nifûsa kurdan ya pir, herçiqas kovar û rojnameyên ku îro derdikevin mîna dilopek ji behrê bin jî, dîsan mizgîna xêrê ye. Ji ber ku heta do ev jî tunebûn. Lê belê bi hebûna van kovarên kurdî em dibînin ku roj bi roj xwendin û nivîsandina kurdî zêde dibe, nivîskar û şairên nû digihên. Ev nivîskar û şairên ku bi van kovar û rojnameyan re û bi xêra wan digihên, ew ê bibin neynika civaka me ya pêşerojê.

Lokman Polat ji bo xwendevanên Nûdemê hejmarên dawî yên van kovar û rojnameyan xwend û wan yek bi yek bi me dide naskirin.

Nûdem ji wan re temenekî dirêj hevî dike.

Lokman POLAT

ARMANC

Armanc rojnama mehane ye. Hetanî nûha 145 hejmarên wê derketîye. Ev hejmarê ku ez ê bidim naskirin hejmarê 145'an ya meha çileyê pêşîn a 1994'an e. Armanc 12 rûpel e. Di rûpela yekem de du nûçe û hevpeyvînek, wêneyê pêşmergan û yê Mesûd Barzanî heye.

Nûçeyek li ser şerê nav xwe(şerê birakûjî) ye. Wek tê zanîn li Kurdistana başûr PDK-Yekgirtin û Partîya Sosyalîst û YNK û Tevgera Îslamî bi hev û du re şer kirin û bi sedan kes hatin kuştin. Di nûçe de ev tiştên rast tê diyarkirin:

«*Ku di navbera Kurdan bi xwe de yekîti tûnebe, leşkerê herî giran û çekên herî modern jî bînin û Kurdan ji Seddam biparêzin, dîsa jî ewlehî li Kurdistanê bi cîh nabe.*»

Rojnama *El-Hayat* bi Mesûd Barzanî re hevpeyvînek çêkiriye. Armancê ew hevpeyvîne bi Kurdî û bi kurtî di rûpela yekem de çap kiriye. Armanc, rojnama mehane ye û di her hejmarê de “*Rojeva Mehê*” heye. Di vê hejmarê de sergotara rojeva mehê “*Saleke Bêsûd*” e. Li ser sala çûyî, sala 1993'an disekine. Di rûpela

duyem de nûçeyek balkêş heye; Li gor vê nûçeyê "*Tekstîla herî kevn li Kurdistanê hatiye dîtin.*"

Di rûpela sêyem de, nûçeyek li ser DEP'ê heye. Dibêje; Terora Dewletê ya ku li ser DEP'ê dom dike, dixwazin DEP'ê bigrin. Di kuncika "*Neynik*" de *Hesen Mizgîn* nivîsandîye. Sernavê nivîsa wî "*Em û Dijmin*" e. Nivîs li ser pîrrên tiştê şîrovekirin û polemîk e. Di rûpela çarem de tenê du nivîs hene. Yek jê di kuncika "*Ramanên Ramanwêran*" de *Hemût Kiliçaslan* li ser Konferansa Zimên nivîsandîye, ya din jî di kuncika "*Striyên Me*" de *Zinarê Xamo* (Ku ev kuncik her tim a wî ye) "*Te ji min re got 'tu qaz î!'*" nivîsandîye.

Di rûpela pêncan de nivîsek heye, ew jî a *Mustafa Aydogan* e, li ser "*Roja Nobel*" ê ye. *Mustafa* di nivîsa xwe de li ser xizmet û xelata *Alfred Nobel* disekine. *Mahmûd Lewendî*, li ser jiyana û xebata *Abrurrehîm Rehmî* a li ser zimanê Kurdî nivîsandîye. Di rûpela çand û wêje de *Bavê Roja* çîrokek pîrr kurt-Kurte çîrok-nivîsandîye. Navê çîrokê "*Ez berze me*". Çîrokeke din jî a *Artur Rimboud* ye. *Ehmed Huseynî* çîrok wergerandiye. *Teha Xelîl* nivîsek bi navê "*Helbestvanên ku bi sûrên textinî şer dikin.*" nivîsandîye. *Teha Xelîl*, li ser edebiyata Kurdî û çend helbestvanên Kurd yên Kurdistana başûrê rojava disekine.

Rojname *Armanc*, di her hejmara xwe de rûpelekî bi Dimilkî(Zazakî) diweşîne. Di rûpela Zazakî a vê hejmarê de sê helbestên bi Zazakî hene. *S. Rêving* jî di her hejmarê de "*Xaçepirs*" çêdike. Di rûpela dawî ya *Armancê* de her tim sê kuncik hene. Di kuncika "*Kultur û Polîtîka*" de,

tim *Riza Polat* dinivîsîne. Di kuncika "*Beroş*" de *Mahmûd Lewendî* û di kuncika "*Ne karê aqîla ye lê rast e*" de jî *Hesen Mizgîn* dinivîsîne.

WELAT

Rojname *Welat* li Stenbolê têt weşandin. Rojnameya hefteyî ye. Hetanî nûha 101 hejmar derketiye. Rojname Welat dane mahkemê(dadgehê). Dewleta Tirk dixwaze wê bigire. Berpirsiyarê rojname Welat *Mazhar Günbat* di beyana xwe de dibêje: "*Ez ê di dadgehê de bi kurdî parastina siyasî û hukukî bikim.*" Mahkeme hêj dom dike.

Di hejmara 101'ê ya rojname Welat de pîrr nivîsên cur be cur hene. Ev hejmar bi naveroka xwe dewlemend e. Di rûpela yekem de li ser Partiya Demokrasiyê (DEP) nûçe û şîroveyek heye. Sergotara nivîsê "*Zehfê hîlbijêrên DEP'ê neqeydkirî ne!*" li gor ku di vê nivîsê de têt gotin; li bajarên ku koç tîne, hejmareke mezin a hîlbijêrên bêqeyd lê çêdibe. Wek têt zanîn di hîlbijartina dawî de hîlbijêrên neqeydkirî pîrr ray bi HEP'ê dan windakirin. Ji bo ku DEP jî nekeve rewşa HEP'ê bi girîngî li ser vê meseleyê disekine.

Di rûpela duyem de du nameyên xwendevanan û nivîsara Welat heye. Di kuncika nivîsara Welat de *Mazhar Günbat*; "*Jibîrnekirina Kurdî ne bes e!*" nivîsandîye. *Mazhar* di nivîsa xwe de pîrr tiştên balkêş dibêje û li ser girîngiya abonetiyê disekine. *Mazhar* weha dibêje: "*Ji ber ku şirketa belavkirinê êdî Welat belav nake, em nikarin bi destan Welat bighînin hemû deveran. Ji bo vê jî, xwendevanên*

me yên ku ji deverên navendî dûr in, ya baş ew e ku bibin abone.»

Ev gotinên Mazhar ne tenê ji bo rojname Welat, ji bo hemû kovar û rojnamên Kurdî rast e û di cî de ye. Divê xwendevan bibin aboneyê kovar û rojnameyên ku xwerû bi zimanê Kurdî têne weşandinê.

Di rûpela sêyem de nûçeyên cengê (şerê gerilla) û kuncika "Hawar" heye. Di vê kuncikê de her hefte nivîskar *Dilbixwîn* makale dinivîsîne. *Dilbixwîn*, di vê hejmarê de li ser " 'Welat' di sed hejmar û sed hefteyîya xwe de " nivîsandiye. *Dilbixwîn*, sed hefteyî û sed hejmara Welat li xwendevan, nivîskar û li gelê Kurd pîroz dike.

Rûpela çarem "Welat û Gerdûn" e. Li ser hev û du dîtina zîrveya *Hafîz Esed* û *Clînton* disekine. Li gor di nivîsê de têt gotin; *Hafîz Esad* ji *Clînton* pirs kiriye, gotiye «*Ma George Waşîngton terorîst bû?*»

Rûpela 5'an, hemû nûçe ne. Nûçeya balkêş; "Dîplomasiya DEP'ê berhema xwe dide." ye. Di rûpela 6'an de lêpirsînek li ser xwendin û nivîsandina Kurdî heye. Di vê rûpelê de nivîseke pîr balkêş, baş û xweş heye. Navê sernivîsê "Ku Rewşenbîr jî nexwînin wê kî bixwîne?" ye. Di vê nivîsê de li cihekî weha dibêjê: «*Gelek nivîskarên bi eslê xwe Kurd-Zehfê wan jî bi Kurdî baş dizanin-xebatên xwe yên li ser Çand û Bajarvaniya Kurdan bi zimanê Tirkî didomînin.*»

Di rûpela 9'an de "Li Serhedê zilma Romê" û li ser kuştina *Behcet Cantürk* "Qatîl kî ye?" du nûçe hene. Di vê rûpelê de kuncika bi navê "Nêrînek" heye. *Îbrahîm Xort*, li ser "Şer û Zivistan"ê nivîsandiye. Rûpela 10. hemû ji bo

bîranîna *Celadet Bedirxan* hatiye amadekirin. Di vê rûpelê de *Felat Dilgeş* "Di salvegera sedemîn a bûyîna wî de çend gotin li ser helbestvaniya *Celadet Bedirxan*" nivîsandiye. *Felat Dilgeş* dibêjê: «*Celadet Bedirxan, helbestên xwe bi pirranî bi qafiyê dinivîsî û bi naverokeke netewî ev xebata xwe domand.*»

Di rûpela 11'an de nêrînek li ser hunera neteweyî heye. *Memoyê Dekşûrî* nivîsandiye. Di rûpela 12'an de *Gavan Koçer* li ser "Ketina Kurdan a dîrokî" sekinîye. Di rûpela 13'an de helbesteke *Jan Dost* û helbesteke *Şêrko Bêkes* heye. *Şêrko Bêkes* vê helbesta xwe ji bo *Îsmail Beşîkçî* nivîsandiye. Navê helbestê bi xwe jî "Ji bo *Îsmail Beşîkçî*" ye. Di rûpela 14'an de ku navê vê rûpelê "Serbest" e, nivîseke polemîkê (mînaqêşe) heye. Nivîskarê vê nivîsê *S. Berbang* e, li kovara çepê tîrkan ya hefteyî "Gerçek – Rastî" yê rexne digire. Navê nivîsê jî "Nerastîya Kovara Rastiyê" ye. Rûpela 15'an hemû ji bo Zarokan e. Navê vê rûpelê "Bexçeyê Zarokan" e. Di vê rûpelê de li ser tinazok û pêkenokên zarokan heşt(8) nimûne bi wêneyê wê ve hene.

Rojname Welat hetanî nûha her tim 16 rûpel buwe. Di rûpela 16'an ya vê hejmarê de hevpeyvînek bi *Cemşîd Heyderî* re heye.

NÛBIHAR

Nûbihar kovara mehane ye. Kovara Çandî, hunerî û edebî ye. Hetanî nûha 15 hejmarên wê derketine. *Nûbihar* kovareke bi reng e û tède gelek wêne hene. Di her hejmarê de bergên wê wêneyên bi reng in.

Nûbihar di her hejmara xwe de wek dosya li ser babetên girîng û bi giranî li ser pirs û pirsgerikên doza Kurd disekine. *Nûbihar* bi çavekî dînî meselan dinirxîne. Kovar xetêke olî û welatparêzî dimeşîne. Ew, dîtînen Îslamê bi welatperweriyê ve dihonîne. Ferqeke pîrr mezin di navbera kovara *Nûbihar* û kovarên din yê Îslamî de heye.

Nûbihar, di hejmara 15'an de giranî daye ser pîrsa Mekteb(Dibistan-LP.) û medresan. Sernivîsa kovarê bi navê "*Gereke Kurd jî bi Mekteb û Medrese bin.*"

Ev daxwaza *Nûbiharê*, daxwazê heq e û di cî de ye. Li rûyî dinyayê, di tu dewleteke Cîhanê de, xeynê Kurdî tu ziman bi qanûnan(zagonan) nehatiye qedexekirin. Dîsa, di esra bîstan de, tu milletek wek milletê Kurd bê dibistan nîne. Xeynê milletê Kurd kîjan millet bê televîzyon, bê radyo, bê rojname rojane û bê mekteb e. Ew gelên ku li cîhanê dewletê xwe danemezrandine jî, xwedanê pîrr tiştan in, heqên wan yê çandî, neteweyî û demokratîk heye. Yê Kurdan hêj tu tiştêkî wan tune ye.

Nûbihar, li ser mijara : "*Rewşa Medresiyên kevin ên Kurdî çawan bû û îro Kurd jî wan Medresan çawan karin îstifade bikin*" lêpirsînek çêkiriye. Pirs ji deh(10) ronakbîran hatiye kirin. Di nav wan de Rewşenbîrên Kurd *Mehmet Uzun*(Romannivîsê hemdem), *Fîrat Cewerî*(Berpîrsiyarê Nûdemê) û *Îkramedîn Oguz*(Berpîrsiyarê rojname Azadî) jî hene.

Hemû nivîsên vê hejmara kovara *Nûbiharê* balkêş in. *Süleyman Çevik*; "*Îhmalkirina pîrsa Kurdî, binketin e*" nivîsandiye. Li ser "*Ferhenga semantîk a Kurdî*" berpîrsiyarê kovarê *Sabah Kara*

nivîsandiye. *Mufîd Yuksel*, bi navê "*Li Kurdistanê pêvajoya guherînê*" pirtûk nivîsandiye. *Alî Karadenîz*, li ser vê pirtûkê bi *Mufîd Yuksel* re hevpeyvîn çêkiriye.

Wek hejmarên çûyî, di vê hejmarê de jî Şîrên(helbestên) *Yunus Emre* wergerandine zimanê Kurdî û weşandine. Helbesteke *Mela Mehmûdê Yusivî* jî heye, navê helbestê; "*Em Misilman in.*" *Sabah Kara* jî, weşandina nameyên xwe yê bêcewab berdewam dike.

Wek têt zanîn, beriya 1980'yî û demeke dirêj jî piştê 1980'yî kovarên Kurdan yê ku hebûn hemû jî kovarên çep bûn. Kovarên dînî û yê liberal tûnebû. Nûha hene û divê hebin jî. Hebûna kovarên Îslamî û yê liberal, pîr rengî û dewlemendiya weşanên Kurdî dide nîşandanê.

REWŞEN

kovareke kurdî ya hunerî, wêjeyî û zanyarî ye. Ew ji mehê carekê mîna organa *Navenda Çanda Mezopotamyayê* li Tirkîyeyê derdikeve. Ew berê bi çapeke bedew li Ewrûpayê derdiket. Hem di çapên Ewrûpayê de, hem jî di çapên Tirkîyeyê de mîna kovareke dewlemend derdiket û derdikeve. Em ê bixwazin hejmara *Rewşenê* ya dawî (hej. 12) bi xwendevanên *Nûdemê* bidine naskirin.

Kovar bi qapaxa hundur, bi resimekî *Îsmail Beşikçi* dest pê dike. Di binê resimê *Beşikçi* de kurtehelbesteke *Şêrko Bêkes* ku pêşkêşî *Beşikçi* kiriye, heye. Helbest bi kurtî wilo ye: *...Di dawiyê de/ Kurdistanê got/Tiştê ku em niha bikarin ji bo te bikin/tenê ev e/Em dikarin te/weke gul û nan û azadî/li canê xwe hilbigirin.*

Nivîsa pêşî ya vê hejmarê bi nivîsara nivîskarê *Medya Güneşi Felat Dilgeş* dest pê dike. *Dilgeş* di vê nivîsara xwe de li ser şervanê azadiyê "*Seyid Rıza*" radiweste. "*Ziwanê Kurdî Diyalekta Kurmancî de Pronom*" sernivîsa nivîsara *Lerzan Jandil* e. *Lerzan Jandil* di nivîsa xwe de li ser pronomên di zaravayê kurmancî de radiweste. Nivîseke balkêş e. *Pismam* bi "*Bo Sazekanî Mezrabotan*" tevlî nivîskarên *Rewşenê* dibe. *Zimanzan Torî* bi çîrokeke xwe "*Tîrs*" rûpelên kovarê dixemilîne. Ji beşa teatr jî em vê carê pêrgî piyesa *Murat Batgî* ya bi navê "*Ta*" tên. *Amed û Zînê* jî behsa "*Hin Nêrinên Kurdên Yezîdî*" dikin. Di beşa sosyoloji de *Şevîn Civaknas* "*Şer û Sosyolojiya Kurdan*" kiriye mijara nivîsara xwe.

Nivîsarên din yên balkêş yên vê hejmarê ev in: "*Mirovê ku Li Felekê Digeriya*" ya *Samed Behrengî* ku *Felat Dilgeş* wergerandiye. Di quncika "*Niştimana xwe Binase*" de vê carê li ser *Semsûrê* hatiye rawestandî û *Rojê Civaknas* nivîsara *Selahaddîn Mihotulî* jî tirkî wergerandiye kurdî. *Feqî Huseyn Sağniç* di quncika xwe ya "*Zîman û Rastnivîsînê*" de berdeyam e. Ji bilî wê ew vê carê jî li Kurdistanê behsa "*Çarşem*"ê û maneya çarşeman dike. *Seîd Verroj* bi çîrokeke *Zazakî* "*Şêxo Zura*" di nava refê nivîskarên *Rewşenê* de xuya dibe. Digel gelek nivîsên din yên di vê hejmarê de du nivîsên pir balkêş li ber çavan dikevin. Yek jê nivîsa *Müslüm Yücel* û *Özgün E. Bulut* "*Roman ve Zaman*", ya din jî nivîsa *Cemil Gündoğan* ya danasîna pirtûka *Mehmet Bayrak* "*Kürtler ve Ulusal-Demokratik Mücadeleleri*" ye. Wek ku ji sernavên wan jî têtê fêhmîkirin ku herdu nivîs jî bi

tirkî ne. *Rewşen* hemû li ser hev 74 rûpel e.

ROJA NÛ

Roja Nû, di hêla çand, huner û edebiyatê de xizmeteke baş kiriye. Kovara *Roja Nû* di destpêka weşanê de bi du zimanan; bi Kurdî û Tirkî derdiket. 43 hejmarên wê bi vê tewirî derçû. Piştî hejmara 43'an êdî xwerû bi zimanê Kurdî hate weşandin. Hetanî nûha xwerû bi Kurdî 37 hejmarên wê derketine. Hejmara ku ez ê bidim nasîkirin hejmara 37'an e. (Bi yên berê ve hejmar 80.)

Nivîsa yekemîn a vê hejmarê—di rûpela 3. de— "*Gengeşiya li ser Alfabeja Kurdî*" ye. Ji bo nîqaşkirina Alfabeja Kurdî "*Rapora Enstîtuya Kurdî a Stenbolê*" bi pêşgotinekê ve hatiye weşandin. Piştî vê nivîsa Enstîtuyê, *Roja Nû* bi xwe dîtînen xwe li ser Alfabeja Kurdî nivîsandiye. *Minaqêşên* li ser Alfabeja Kurdî, xwendevan dizanin, mesela kumikan e. Yanî ya li ser; "î" "i" û "ı" "i" ne. Herdu nivîs jî dirêj in.

Di rûpela 14 û 15'an de pênc (5) helbestên Kurdî hene. Helbestan *Ezmanê Karî* û *Enwer Omer* nivîsandine. Di rûpela 16 û 17'an de banga nivîskar *Memed Emîn Bozarlan* jî bo ku; Bila sala 1995'an bibe sala *Ehmedê Xanî* û *Mem û Zîn* ê. Di rûpela 18 – 19 û 20'an de nama *M. Emîn Bozarlan* "*Ji Unesko ra*" nivîsandiye, di rûpela 21 – 24 de, şanoya *Mem û Zîn* ku wek Radyo—Dramatîk hatiye amadekirinê, beşa pêncan heye. Di rûpela 25'an de *Ahmed Muhamed Alî* li ser "*Strana Folklorî*" nivîsandiye. Di rûpela 27 – 30. de, ji pirtûka "*Dîroka Dinyayê—I*" beşek hatiye wergerandin.

Wergêrê vê nivîsê *Y. Çakmak û A. Gernas* in. Nivîs berdeyam dike. *Roja Nû* 30 rûpel e. Bergên wê bi wêne û bi reng in. Wêneya berga paşîn pira *Ebasî* li ser çemê *Xaburê* ye. Wêna berga pêşîn jî, wêna xelatên *Leca Ahmedê Xanî* ye.

GOVEND

Li gor min, kovara *Govend* di nav weşanên Kurdî de ciyêkî xwe yê taybetî heye. Ev kovar li paytextê Kurdistanê, li Amedê (Diyarbakirê) derdikeve. *Govend* kovara Çandî û hunerî ye. Hetanî nûha 9 hejmar derketiye. *Govend* 32 rûpel e. Di rûpela yekem de pêşgotin heye. Di pêşgotinê de li ser rewşa *Govendê* û li ser rewşa weşan û kovarên bi Kurdî tê sekandin. *Govend* jî bo astengiyên aborî alîkariya xwendevan û dostê xwe dixwaze.

Di rûpela 2 – 4 de *S. Korkmaz* li ser “*Têgihîştina Dîrokê û rastîrovekirina gotinên pêşyan*” sekiniye. Di rûpela 5’an de *Bavê Berfîn* “*Top û Demançe Mîr Mihemedê Rewandîzî*” dide danasînê. Di vê rûpelê de wêneya Demançe û Top’a *Mîr Mihemedê Rewandîzî* jî heye. Wêne û nivîs jî rojnama “*Kurdistanî Nû*” hejmar 25, roja 29-6-1992 hatiye wergirtin.

Di rûpela 6 û 7 de li ser *Qedri Can*, ji pirtûka *Prof. Qanatê Kurdo* perçek nivîs hatiye wergirtin. Di rûpela 8’an de şûrek *Kemal Burkay* bi du zimanan, Tirkî û Kurdî heye. Navê helbestê: “*Bo ku Azadiyê wek spîndarekê biçikînin*” e. Di rûpela 9’an de, bi sernavê “*Zargotîna Me*” de “*Strana Seyîdxan*” heye. Ev stran, ji kasetaya dengbêj *Ehmoyê Bêrtî*, ji aliyê *Humanê Çiyan* ve hatiye berhev kirin. Ji rûpela 12’an ta ya 15’an hevpeyvînek bi

helbestvan û hunermendê wênekêşiyê *Huseyîn Elçî* re hatiye kirin. Di rûpela 16’an de helbestek *Eskerê Boyik* heye. Navê helbestê “*Derd*” e. Di rûpela 17’an de nivîskar *Dilovan* “*Di bin siya helbestan da havînek germ!...*” nivîsandiye. *Dilovan* di dawiya nivîsa xwe de dibêjê: “*Xoftune, tirs nemaye, dil bê xem di şerê azadiyê de ye. Bi navê ax û azadiyê bang li we jî dike; “Hey lo metirsîn, hûn jî werin şer!...”*”

Di vê hejmarê de nivîseke *S. Korkmaz* ya din jî li ser “*Destana Mistê Hecî Quto*” ye. *S. Korkmaz* di destpêka nivîsa xwe de dibêjê: «*Li ba Kurdan edebiyata nivîskî pêşve neçûye. Lê ya devkî pir bi hêz û pêşketî ye.*» Di rûpela 21’ê de helbestek bi zaravayê Dimilkî (Zazakî) heye. Di rûpela jî bo zarokan de (rûpel 22 - 23) çîrokek jî bo zarokan heye. Navê çîrokê “*Bextê Însan Tune*” ye. Di rûpela 25’an de *N. Koçer* kurteçîrokek nivîsandiye, navê kurteçîrokê “*Çima Canê Min Can Nine!*” ye. Di rûpela 27’an de tiştêkî balkêş heye. Ew jî navên Radyoyên Kurdî, pêl û cihê weşanên wan û saetên wan hatiye nivîsandinê. Navê him Radyoyên li Kurdistanê û him jî yên li Ewropayê hatiye nivîsandin. Di rûpela Musiq’ê de strana “*Rindê*” bi notaya wê ve hatiye nivîsandin. Di rûpela pêkenî de jî “*Şerabxwar û Îmam*” heye. Di rûpela 30 û 31’ê de nameyên xwendevanan û helbestên xwendevanan weşandine. Di rûpela 32 de *Seyda Abdurrahman Uçaman* du metelokên Gundî û Tahsildar pêşkêş kiriye. Di rûpela 33 de jî nivîskar *Şengalê Muşî* bi sernavê “*Werin Govendê*” nivîsek nivîsandiye. *Şengalê Muşî* dibêjê:

“*Werin, werin govendê
Werin govenda Kurda*”

Mustafa AYDOGAN

Pîyeseke Arthur Miller

Di 1968-an de hatiye nivîsandin. Pîyes ji du perdeyan pêk tê, lê Arthur Miller wê mîna perdeyekê jî pêşniyar dike. Di piyêsê de çar karakter hene; Víctor Franz, Walter Franz, Esther Franz û Gregory Salomon. Dema perde vedibe sahne tarî ye, dû re hêdî hêdî rohnî dibe; berê Víctor û piştî bîstikekê jî jina wî Esther dikeve hundur. Herdu ji bo alavên ji bavê mane bifiroşin, li bende Salomonê cihû ne. Bûyer li New York'a 1968 an derbas dibe û li ser pêwendîyêke trajîk ya di navbera du birayan de -ku navê yekî Víctor Franz û yê din jî Walter Franz- hatiye avakirin. Víctor ji bo li bavê xwe yê kalî îflaskirî ku bûye qurbana sîstemê binere, dev ji unîversîteyê berdide û bi hêvîya ku piştî derbasbûna krîza aboriyê dê dîsan li unîversîteyê vegere, bûye polis. Lê hêviyên wî pêk nayên û niha jî teqawîtbûna wî ya ji meslek nêzik bûye. Heçî Walter Franz e ji mesûliyeta xwe reviyaye, xwendina xwe qedandîye, bûye doktor û jiyana wî bi normên exlaq û hêjayiyên sîstemê ve hatiye hûnandin. Víctor feqîr maye û Walter jî baş dewlemend bûye. Mijara piyêsê bi giranî şerê di navbera psîkolojî û hêjayiyên exlaqî yên herdu birayan de ye. Di nava vî şerî de dijîtiyên civata Emerîkayê û rexneyên ku bi îhtîmam li sîstemê tên girtin, pir baş diyar dibin. Esther Franz, jina Víctor e û ji bo ku mêrê wê normên sîstemê qebûl bike û bike awayê jiyana xwe hewil dide. Bi karakterê Gregory Salomonê cihû yê 90 salî ku alavên kevî dikire û difiroşe, xusûsiyetên mirovên cihû bi her awayî tê huzûra temaşevanan.

a- Piştî Ketinê

b- Lawên Min

c- Bedêl

d- Mirina Firoşer

e- Bûyera Li Vişiyê

Pêşevanekî romanê

Di 1547-an de li "Alcalá de Henarese" yê hat dinyayê û di 1616-an de li Madridê di halekî pirr xerab de wefat kir. Xortaniya wî di nav feqîriyêke dijwar de derbas bû. Beriya romanên xwe helbest dinivîsandin. Di 1571-ê de beşdarî herbê bû û piştî çar salan, yanî di 1575-an de Tirkan ew êsîr girt û ew birin Cezayirê. Nivîskarê me li Cezayirê pênc salan mîna êsîrê Tirkan jiya. Wî çend caran hewil da ku ji hefsê bireve, lê tu carî bi ser neket. Ancax dema ku azadiya wî hat kirin, ji êsîrtiyê rizgar bû û vegeriya Îspanyayê. Di 1585-an de romana xwe ya yekem ya ku navê wê "Galatea" bû, weşand. Demekê jî mîna mudurê Daîreya Bacê xebitî, lê ji ber sextekariya ku di karê bachevdanê de hat kirin, ket hefsê. Piştî derketina ji hefsê, di 1605-an de yanî di 58-saliya xwe de romana xwe ya ku navê wî heta dema me anîye, nivîsand. Wî di wê navberê de hinek pîyes jî nivîsandin, lê piyêsên wî zêde bal nekişandin. Li gor gelekan, wî di romana xwe de, şiyana afirandina "karakter" nîşan da û bi vî awayî bingehe romanê danîye. Karakterê ku wî di romana xwe ya nemir de afirand, di edebiyata cihanê

de yek ji wan karakterên ku herî pîr munaqêşe li ser hatiye kirin e.

- a- Pedro Calderón de la Barca
- b- Miguel de Cervantes Saavedra
- c- Camilo José Cela
- d- Federico Garcia Lorca
- e- Miguel de Unamuno

Romaneke Dostoyevskî

Ev roman ji şeş beşan pêk tê û li ser dinyaya hundir ya du mirovan hatiye avakirin. Dostoyevskî di vê berhema xwe de halên ruhî yê herdu mirovan mîna psikologekî bi hemû detayan radixe ber çavan. Keçikeye 17 salî(Nastenka) û mêrikeyê 26 salî li ser pîrekê bi xêra hedîseyeke tesaduf dest bi hevaltiyê dikin. Herdu jî ji bo hev mirovên guherî ne. Pêlên hezkirinê yê mêrik bilind dibin. Kêfa keçikê jî hêdî hêdî ji vî mêrikî re tê. Keçik li ba pîrika xwe ya kû ji herdû çavan kor e, dijî. Pîrika wê ji bo lêmiqatebûnê kirasê keçikê bi yê xwe derzî dike. Mêrik jî yekî tiki tenê ye û di dinyaya xeyalan de dijî. Hevdûdîtina wan berdewam dike; hem keçik û hem jî mêrik dilê xwe, derîye dinyayê xwe jên hundur ji hevdu re vedikin. Di nava wan de pira bawerîyeye xurt tê avakirin û herdu jî ji dil dibin dostên hevdu. Lê keçik temîya dil neketinê li lêwik dike; yanî dibêje ku; destûra dostaniyê heye lê ya evîndariyê tune. Dilê keçikê di kirêdarê wan î ku ji bo salekê çûye Moskovayê de heye. Herdûwa soza zewacê dabûn hevdu, lê çend roj di ser wextê kû wan dabûn hevdu re derbas dibe jî lawik xuya nabe. Keçik li ser şîreta dostê xwe, nameyekê jê re dişîne. Herdu diçin ser pîrê û li bende lêwik dimînin, lê lawik dîsan nayê. Roja din jî lawik xuya nabe û ji ber vê yekê, دنیا li ber çavên keçikê reş dibe û keçik xwe wenda dike. Wê gavê dostê we yê 26 salî ji nişka ve derîyê dilê xwe yê evîndariyê jê re vedike, ji bo kû bawerîya wê neşikê xatir jê dixwaze û ji bo ji wir bi durketinê radibe ser pîyan, lê keçika di kirîzê de bû, di dilê xwe de pîr dixwest kû ew ev be. Nehatina evîndarê wê pîrê pê zor tê û piştî gotinê mêrik herdu biryara zewacê didin. Hîn ew di nava xebata amadekirina plana zewacê de bûn kû yekî ciwan di ber wan re derbas dibe û ji nişka ve dibêje "Nastenka". Bi gotina Nastenka re keçik ji nişka ve destê dostê xwe berdide û xwe davê himbêza evîndarê xwe, dû re li dostê xwe vedigere û wî himbêz dike. Lê Nastenka careke din ber bi evîndarê xwe ve direve, bi destê wî digire û ji ber çavan wenda dibe.

- a- Şevên Spî
- b- Ruhên Xerab
- c- Mirovên Reben
- d- Sûc û Ceza
- e- Dilekî tenik

Navê helbestvanê vê helbestê

Dêrik çî xweş e, bi dar û av e
Ev av e, li erdê bû belav e,
Yek xab e, belê bihuşta me`wa
Pîr mişmiş û sêv û darên Selwa

Pîr gwîz û hejîr û xox û hinar
sed kanî û aş û gol û cobar.
Yek dî heye, pê dibên Kulêbê
Gorî ye ji wê re Xurs û Şêbê.

- a- Qedrican
- b- Reşîd Kurdî
- c- Osman Sebrî
- d- Cegerxwîn
- e- Tîrêj

Helbestvanekî Girekî

Berîya Mîladê di sed sala 7-an de jîyaye. Ji "Beotîen"ê ji gundê "Askra"yê bû. Rojekê esîlzadeyê kû navê wî Amphîdamas bû di herbê de şehît dikeve. Li Chalkîsê di dema veşartina cenaze yê de, ji bo bîranîna wî mûsabaqeyek di navbera dengbêjan de çêdibe. Helbestvanê me di vê musabeqeyê de bi ser dikeve û bi vî awayî navê wî belav dibe, ew bi xwe ne mirowekî feqîr bû, lê alîyê feqîran digirt û li hember neheqîyê derdiket. Berhema xwe ya ku navê wê "Theogonî" -yanî Çêbûna Xwedêyan- li ser teorîya xwedêyan û mîtolojîya Grêkîyan ava dike. Li gor wî; di destpêkêde kaosa tarî û bê ser û ber li her deverê hakîm bû. Ji vê kaosê dinya ava bû; ji dinyayê Uranus(ezman) çêbû. Ji Uranus re lawik çêbû, navê wî Kronos danîn. Kronos bavê Zeus e. Kronos demekê xeber distîne kû yek ji lawên wî dê mezin bibe, wî ji textê wî daxîne û di şûna wî keve. Ji ber vê yekê Kronos hemû lawên kû ji jina wî "Rhea"yê re çêdibe, bi derbekê daduqurtîne, lê gava Zeus çêdibe, Rhea ji dêlba wî kevîrekî dide Kronos û Kronos jî wî kevîrî daduqurtîne. Zeus mezin dibe û bavê xwe ji text dadixe. Li gor vî helbestvanî Zeusê xwediyê edaletê yê herî bilind, hem bavê xwedêyan û hem jî yê mirovan e. Pîrsa heqî û neheqîyê pîrseke bingehîn ya helbestên wî bu. Helbestên wî ji bo esîlzadeyan îqazê mezin bû; civaka Grêkîyan ya sed sala 7-an û dijîtîya di navbera esîlzadeya û gundiyan de bi awayekî balkêş ûne zimên. Li gor gelek pîrsa heqî û neheqîyê kû dûre di felsefe û drama Grêkî de graniya xwe dafîne, bi wî dest pê kirîye. Navê berhema wî ya din, "Êş û Roj" e.

- a- Homeros
- b- Akropolis
- c- Hesiodos
- d- Demosthenes
- e- Sofokles

Navê nivîskarekî

Di 15-ê Cotmeha 1854-ande tê dinyayê. Ew bi xwe hem helbestvan hem piyesnivîskar hem rexnegir û hem jî roman nivîskar bû. Wî bi Ingilîzî, Yûnanî, Latînî û Fransî dizanîbû. Di jîyanê de gelek bûyerên întresant hatin serê wî. Ji xwe jîyana wî ji her alî ve întresant bû Li gor xwe rexne li hêlên civakê jên ne li rê digirt û namaze jî orf û adetên civakê didan ber rexneyên xwe. Wî qaîdeyên exlaqê nas nadikir. Ji ber danûstendinên xwe yên homoseksûel, di 1895-an de 2 salan di hefsê de raza. Nivîskar piştî derketina ji hefsê, ji welatê xwe di xeyide û diçe Parisê. Di 30-yê Mijdara 1900-î de li Parisê wefat dike. Wî prensîpa "huner ji bo hunerê ye" tatbîq dikir. Wî weha digot; "Ez carinan weha bawer dikim ku jîyana hunermendîyê xwekuştineke(intixareke) dirêj û pîr xweş e." Wî di edebîyata tîyatroyê de piyesên pîr balkêş pêşkêş kir. Zimanekî bi nukte û rexnegir xusûsiyeteke herî balkêş ya nivîsên wî bû. Hinek ji berhemen wî ev in: Prensesa Bextîyar, Portreya Dorîan, Grey Salome, Sosyalîzm û Ruhîyeta Mîrov, Mêrekî Îdeal.

- a- Samuel Becket
- b- Oscar Wilde
- c- James Joyce
- d- Bernard Shaw
- e- Rudyard Kipling

Navê Ekolekê

Di resim, edebiyat û film de tendensek e weha ye ku dixwaze herikandina civakî bi formeke ku bi temamî ji dervayî kontrola îrade û êqil; mîna xewn û xeyalan û ji rastiye dûr, pêşkêş bike. Hunermend û edebiyavanên ku bi prensîpên vê ekolê berhemên xwe pêşkêş dikin, pêywendiyên xwe ji rastiya heyî qut dikin û dixwazin rastiyeke li gor xwe biafirîne; rastiyeke ji adetan dûr û pijaka rastiye bin şûûrê... Ew ji bo ku şexs ji otorîteya dîn, exlaq û estetikê rizgar bikin, dixwazin hemû sînoren di navbera xeyalan û rastiye de hene, bi alîkariya hunerê ji ortê rakin. Li gor gelek, ev tendens berhema krîza sîstema kapîtalîzmê bû. Ew dijîtiyên ku sîstem didan ber xwe û dehşet, tirs û bêhêzbûna li hember van dijîtiyan, dibû sedemê ku gelek hunermend berê xwe ji jiyana rastî biguherin û bi nefreteke mezin li jiyane binihêrin. Piştî ku pêywendî bi rastiya heyî re hat qutkirin, bi rêya kabûs, halusînasyon û figurên ne normal, rastiyeke din hat afirandin û taswîrkirin. Pêşevanê vê ekolê André Breton bû. Wî psîkanalîza Freud xwendibû û bi awayekî xurt di bin tesîra Freud mabû.. Breton bi xwe doktor bû û di herba cihanê yî duyem de li nexweşxaneyê çadîrî ya leşkerên birîndar tê de tedawî dibûn, dixebitî. Wî li nexweşxaneyê, li axavtinên birîndarên herbê guhdari dikir û li gor xwe dît ku gotin ji dervayî kontrola êqil diherikin û rîayetî qanûnên mantiqê nakin. Wî weha bawer dikir ku gava şûûr kerr bibe, herikandineke gotinan ya ji bin şûûrê û dervayî êqil aktîv dibe. Manifestoya wê ya yekem di 1924-an de hat nivîsandin. Di dawiya 1920-an de mîna tevgerê belav bû, lê di 1930-yî de piştî beşdariya gelek hunermendên din manifestoyeke nû hat nivîsandin. Tesîra vê ekolê heta îro ji didome, lê vê tendensê mîna tevgerê tesîra xwe ya herî mezin, di salên 1930-yî de derxistiye ortê. Di warê hunera resim de, temsîlkarê vê ekolê, Salvador Dali, Joan Miro, René Magritte û Max Ernst in; di warê helbestvaniyê de, Paul Eluard, Tristian Tzara (demekê yek ji wan pêşevanên dadaîstan bû) û Louis Aragon; di warê sînemayê de; ji Îspanyayê Luis Bunuel û ji Fransayê Jean Cocteau (bi hinek filmên xwe ji bo tesîrkirina vê ekolê bûn alîkar); di heykeltraşê de; Henry Moore û di prosayê de; Jaymes Joyce, Franz Kafka, Ezra Pound, T. S. Eliot û hwd ne.

- a- Sembolîzm
- b- Eksîstensiyalîzm
- c- Surrealîzm
- d- Ekspresyonîzm
- e- Impresyonîzm

Muzîsyenekî Klasîk

Di 16-yê Çileyê Pêşîna 1770-yî de li bajarê Bonnê hat dinyayê û di 26-ê Adara 1827-an de li Vîyanayê wefat kir. Bapîrê wî şêfê orkestrayê bû; bavê wî li Qesra Prensê Bonnê stran digot. Muzîsyenê me, dersên muzîkê cara yekem ji bavê xwe stend. Dû re bû şagirtê mamosteyê navdar Christoph Gottlob Neefe û di 13 saliya xwe de bû endamê Orkestraya Prensîyê. Di 15 saliya xwe de bû orgbende duyem yê Qesrê. Di 1787-an de bi alîkariya malbata Breuning ji bo ku li ba Mozart bixwîne, çû Vîyanayê, lê ji ber nexweşiya diya xwe mecbûr ma ku dîsan vegeriya Bonnê. Mozart yek ji wan mamosteyên ku dehaya vî mirovê mezin keşif kiribû. Berhemên wî, nemaze yên piştî 1800-î xwe ji qaliban rizgar kiribûn. Berhemên wî, pijaka hîs, fikir û hereketên nû bûn. Ev di navbera wî û girseyên ku bi agirê azadiyê ve dikeliyan de paraleltiyêke mûazam pêk tanî. Di 30 saliya wî de pêvajoya kerrbûnê dest pê dike. Ev rewş heta 49 saliya wî weha dewam dike û di 1819-an de ji herdu guhan bi temamî kerr dibe. Di Payiza 1826-

an de nexweş dikeve û heta wefata xwe di nava nivînan de dimîne. Di 57 saliya xwe de çavên xwe li dinyaya gewrik digre. Hinek ji berhemên wî ev in: Muzîka Xerabeyên atînayê, Fidelio, Pastorale û hwd.

- a- Johann Sebastian Bach
- b- Robert Schuman
- c- Joseph Haydn
- d- Johann Strauss
- e- Ludwig Van Beethoven

Romannivîskarekî biyanî

Di 1913-an de tê dinyayê. Diya wî bi eslê xwe ji Îspanyayê bû. Gava yeksalî bû, bavê xwe wenda dike. Diya wî li malan karê paqijiyê dike û wî pê xwedî dike. Li universîteyê beşa felsefeyê qedand. Ji ber nexweşiya êşa zirav, dev ji karê mamostetiye ber da. Dû re di karê rojnamegerî û şanogeriye de xebitî. Di romanên xwe de ji aliyekî ve li ser pûçbûna pêwendiyên ku di navbera dinyayê û mirovan de hene radiweste û ji aliyê din ve jî temaya seihildanê derdixe pêş. Li gor wî; "Ger xwedê hebe, wê gavê hertişt bi wî ve girêdayî ye û li hember emrê wî tu tişt ji destên me nayê. Ger xwedê tunebe, wê gavê hertişt bi me ve girêdayî ye.....Siyaset û huner du rûyên cuda yên serhildana ku li hember bînzamiya dinyayê ne." Wî di herba çihanê ya duyem de bi navê "Combat"ê rojnameyek diweşand. Di 1957-an de Xelata Nobel ya Edebiyatê wergirt. Piştî wergirtina xelatê, bi sê salan wefat kir. Hinek ji berhemên wî ev in: Mirovê Serî hildide, Birêvebirina Awarte, Efsaneya Siysphe û hwd.

- a- Albert Camus
- b- Claude Simon
- c- André Gide
- d- Jacques Prévert
- e- Maurice Merleau- Ponty

Temsîlkarê Muzîka Romantîk

Bavê wî muhacirê Fransayê û diya wî jî Polonî bû. Di 01.03.1810-an de li Zelazovo-Volayê hat dinyayê û di 17-yê Cotmeha 1849-an de li Parisê wefat dike. Di temenekî pîr piçûk de, dest bi muzîkê dike. Malbata wî gava ew 9 salî bû, ji bo xwendinê wî dişînin Warşowayê. Li wir bi navê "Zarokê Harîka" hat naskirin. Di 19 saliya xwe de diçe Viyanayê û li wir gelek konserên bi serketî dide. Şiyana wî ya di warê muzîkê de pîr zû hatibû keşîfîkirin, lê îmkânên welatê wî ji bo pêşketineke baştir bi sînor bûn, loma ji bo pêşketineke xurttir koçî Parisê dike û heta roja ku nexweşiya êşa zirav li Parisê zora wî bir, xebatên xwe didomîne. Li Parisê bi nivîskara Fransî George Sand re bi qasî deh salan pêwendiyê evîndariyê didomîne, lê ev pêwendî di nêzikî taliya emrê wî de hat qutîkirin. Vî temsîlkarê muzîka romantîk,berhemên xwe bi pîrranî ji bo piyanoyê beste kirine. Hinek ji berhemên wî ev in: Fantaziya Don Juan, Fantaziya li ser Stranên Polonyayê

- a- Claude Debussy
- b- Frederic Chopin
- c- Franz Schubert
- d- Franz Liszt
- e- Igor Stravinsky

Bersivên Hejmara 8'an

Li dor 25 bersivan ji quncika **AGORA** re hat. Bersiv ji her cih û deverên dinyayê ji me re hatin. Me di nava van 25 bersivan de qura kişand û 5 kes bûne xwediya abonetiya **NÛDEM'**ê ya salekê. Em navên bişansên vê carê li jêr dinivîsînin û wan ji dil pîroz dikin.

Herweha em didin zanîn ku vê carê jî em ê sê pirtûkên Weşanên Nûdemê; Hêz û Bedewiya Pênûsê ya *Mehmed Uzun*, Di Folklorê Kurdî De Serdestiyê Jinan ya *Rohat* û Şevên Spî ya *Dostoyevskî* bi wergera *Firat Cewerî* bidin.

Bersivên hejmara 8'an:

- 1 - b)
- 2 - c)
- 3 - b)
- 4 - b)
- 5 - c)
- 6 - c)
- 7 - b)
- 8 - a)
- 9 - d)
- 10 - e)

Navên 5 kesên ku abonetiya **NÛDEM'**ê ya salekê qezenc kirine:

- Fatma Doğan, Almanya.
- Mustafa Çevik, Almanya.
- Bawer Çiya, Swêd.
- Emîn Kozlu, Swêd.
- Azad Îbrahîm, Fransa.

MIZGÎNA ME LI WE, PIRTÛKÊN WEŞANÊN NÛDEMÊ DERKETIN!

Pênc pirtûkên ku di nava Weşanên Nûdemê de derketine ev in:

Şevên Spî
Dostoyevskî
Roman (werger: Firat Cewerî) 78 rûpel, 40 kronên swêdî.

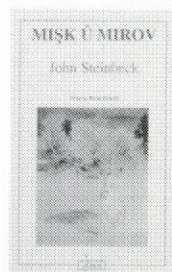
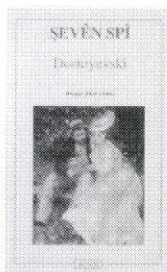
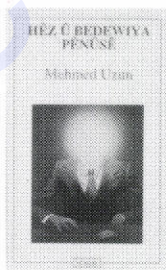
Mîşk û Mirov
John Steinbeck
Roman (werger: Firat Cewerî) 126 rûpel, 40 sek.

Hêz û Bedweiya Pênûsê
Mehmed Uzun
Essey, 203 rûpel, 50 sek.

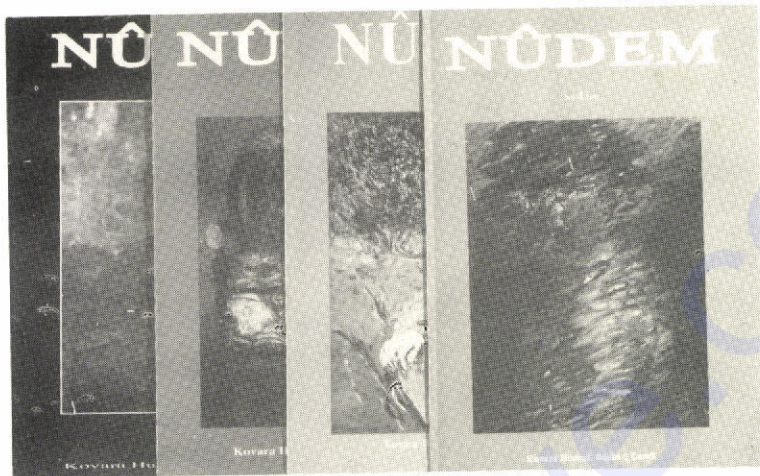
Di Folklorê Kurdî de Serdestiyek Jinan
Rohat
Lêkolîn, 153 rûpel, 50 sek.

Bingehên Gramera Kurdmancî
Celadet Alî Bedir-Xan
Gramer, 91 rûpel, 40 sek.

Ji bo aboneyên Nûdemê ji sedî 20 erzantir e.

BIBE ABONEYÊ NÛDEMÊ!

Ger hewesa te li ser helbest, çîrok, roman, rexne, hevpeyvîn, lêkolîn, huner, sînema û hwd. hebe, pêşniyareke me heye; bibe aboneyê NÛDEMÊ!

Ger tu dixwazî ji tevgera huner û edebiyatê ya herçar perçeyên welêt haydar bibî û edebiyata dinyayê ya kevnar û nûjen bi zimanê kurdî bixwînî, dîsan bibe aboneyê NÛDEMÊ!

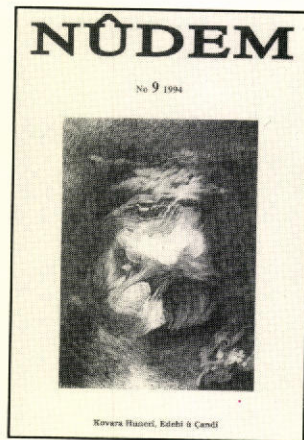
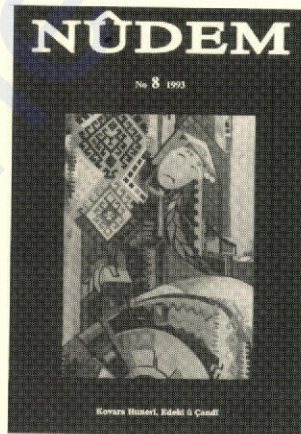
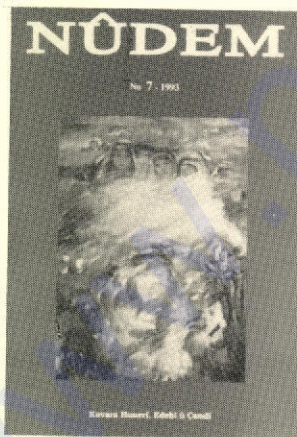
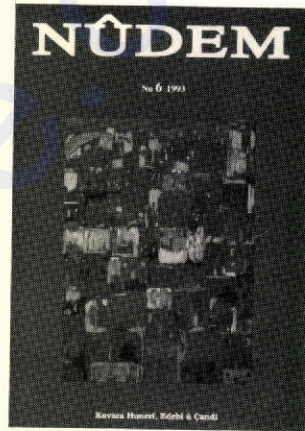
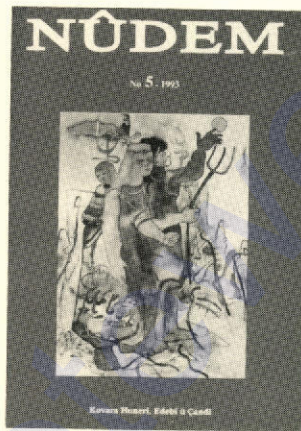
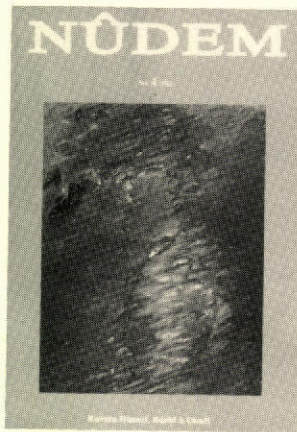
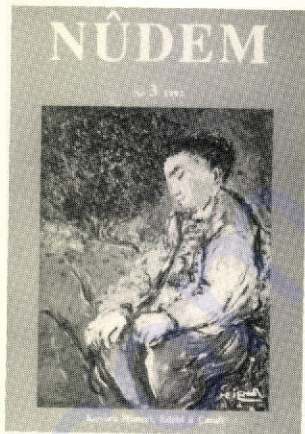
NÛDEM dixwaze ji avakirina edebiyata kurdî re bibe alîkar, tu jî alîkariya wê bikî, bibe abone!

Ez dixwazim ji avakirina edebiyata kurdî re bibim alîkar. Ji kerema xwe re min bikin aboneyê NÛDEMÊ.
Ji bo Swêd salekê 190 Skr. Welatên din 39 \$

Nav û paşnav.....

Navnîşan.....

Vê karta jor dagirin û fotokopiya wê li ser navnîşana NÛDEMÊ bişînin. Çer ku ew bigihîje me, em ê NÛDEMÊ di gel karta abonetiye jî we re bişînin.

BIBE ABONEYÊ NÛDEMÊ

NÛDEM

No 9 1994